

ŠIAME NUMERYJE:

1
KARDAS 2009 m. Nr. 2 (437)

2_{p.} Sukaktis

Darius Sutkus

SAUGUS KARTU: PENKERI METAI
ALJANSE. POKALBIS SU LK VADU
GEN. LTN. VALDU TUTKUMI IR KAM
EBD DIREKTORIUMI
SAULIUMI GASIŪNU

6_{p.} Perspektyvos

Darius Sutkus

„TURIME UŽLIPTI DAR VIENU
LAIPTELIU AUKŠČIAU.“ INTERVIU
SU LDK ALGIRDO MPB VADU
PLK. LTN. REMIGIJUMI BALTRĖNU

10_{p.} Partnerystė – taikos labui

Lina Žukauskaitė

TAIKOS RĖMIMO OPERACIJŲ
ĮTAKA LIETUVOS
KARIUOMENĖS ĮVAIZDŽIUI

16_{p.} Karyba

Dm. plk. doc. dr.

Algimantas Vaitkaitis

REVOLIUCIJA KARYBOS SRITYJE

20_{p.} Mūsų kalendorius

Dr. Manvydas Vitkūnas

KETVIRTASIS LIETUVOS
PREZIDENTAS

22_{p.} MINTYS APIE LAISVĖS KOVŲ GENEROLĄ

26_{p.} Kariuomenės sporto 90-mečiui

Dr. Steponas Gečas

KARININKAI – LIETUVOS
SPORTO PRADININKAI

32_{p.} Lietuvos kariuomenės istorija

Ats. plk. Vytautas Lukavičius

KARINIŲ LAIPSNIŲ IR
PAREIGŲ ŽENKLAI LIETUVOS
KARIUOMENĖJE 1918–1940 M

38_{p.} Konfliktų zona

Dr. Manvydas Vitkūnas

OPERACIJA „IŠLYDYTAS
ŠVINAS“ GAZOS RUOŽE

42_{p.} Ginkluotosios pajėgos

Eric A. Sibul

KARINIŲ PAJĖGŲ RŪŠIŲ
ATSISKYRIMAS

51_{p.} Karybos istorija

Kpt. Donatas Mazurkevičius

KARO VEIKSMŲ RAIDĄ NUO
I IKI II PASAULINIO KARO

SAUGŪS KARTU: penkeri metai Aljanse

*Pokalbis su KAM EBD direktoriumi Sauliumi Gasiūnu
ir LK vadu gen. lt. Valdu Tutkumi*

2

» „KARDAS“: Vienas iš įvykių, lėmęs, kad Lietuva tapo NATO nare, buvo Prahos viršūnių susitikimas. Kokie dar esminiai įvykiai turėjo reikšmės Lietuvai, kaip Aljanso narei?

S. GASIŪNAS: Prahos viršūnių susitikimo sprendimai buvo rugsėjo 11-osios įvykių padarinių ir Lietuvos sėkmingų „namų darbų“ reformuojant gynybos institucijas rezultatas. Mano nuomone, būtent rugsėjo 11-osios įvykiai atvėrė mums realią galimybę tapti NATO nare. Pirmia, JAV pradėjo aktyviai reformuoti NATO ir kurti plačią koaliciją kovai su terorizmu. Antra, europiečiai ir amerikiečiai tapo kur kas labiau vieningi, ir tai padidino mūsų galimybes tapti Aljanso nariais. Trečia, buvo įsteigta NATO-Rusijos taryba – šis sprendimas sušvelnino Rusijos prieštaravimą NATO plėtrai.

» „KARDAS“: Kokius galėtumėte paminėti esminius įvykius, turėjusius įtakos mūsų šalies saugumui?

V. TUTKUS: Lietuvos įstojimas į NATO saugumo supratimą pakeitė kardinaliai – dar niekada po nepriklausomybės atkūrimo Lietuva nebuvo tokia saugi ir neturėjo tokių saugumo garantijų. Aljanso kolektyvinės gynybos dvasia veikė ir Lietuvos valstybės karinę, gynybinę strategiją, o tam reikėjo keisti kariuomenę. Vienas iš esminių Lietuvos kariuomenės įvykių yra prasidėjusi Lietuvos kariuomenės transformacija – operacinių ir institucinių pajėgumų atskyrimas yra kertinis šiuolaikinės modernios kariuomenės momentas. Operaciniai pajėgumai skirti vykdyti užduotis tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų, o instituciniai pajėgumai – sudaryti sąlygas koviniams vienetams įgyti ir išlaikyti kovinę parengtį.

Būtina paminėti ir ketvirtosios pajėgų rūšies atsiradimą. Dar 2004 metais Seimas patvirtino principinę kariuomenės struktūrą, joje buvo ir Specialiųjų operacijų junginys, kuris šiandien jau yra tapęs Specialiųjų operacijų pajėgomis.

Sprendimas vadovauti Provincijos atkūrimo grupei (PAG) Afganistane buvo labai svarbus Lietuvai. Šalis, tapusi Aljanso nare, iš saugumo vartotojos tapo saugumo garantijų teikėja. Svarbi ir atsakinga užduotis – vadovauti PAG – yra lyg įrodymas, kad Lietuva gali ir yra pasiruošusi priimti visus naujus iššūkius, kuriuos sukelia besikeičianti geopolitinė erdvė.

» „KARDAS“: Dabartinė NATO transformacija grindžiama atsako grėsmėms koncepcija. Kokios pagrindinės organizacijos pokyčių kryptys?

S. GASIŪNAS: Subyrėjus Sovietų Sąjungai išryškėjo grėsmėmis paremto planavimo ribotumai. Tapo akivaizdu, kad valstybių gynybiniai interesai apima daugiau nei vieną ar dvi grėsmes konkrečiame regione. Šaltojo karo metais naudotas bendrasis Aljanso gynybos planas neatitiko realijų. Be to, atsirado poreikis būti pasiruošus vykdyti įvairaus tipo operacijas už Aljanso ribų. Todėl NATO perėjo prie pajėgumų planavimo koncepcijos, kurios esmė – pajėgumų planavimas, remiantis numatomais strateginės aplinkos iššūkiais.

Svarbu tai, jog Aljansas išlaikė galimybę staigiai reaguoti į situacijas, apibrėžtas 5 straipsnyje, – operacinių NATO štabų struktūra yra efektyvi ir gali užtikrinti operacinį planavimą krizės atveju.

» Alfredo Pliadžio nuotr.

» „KARDAS“: Kokios yra pagrindinės Lietuvos krašto apsaugos sistemos ir ginkluotųjų pajėgų transformacijos gairės?

V. TUTKUS: NATO transformacija siekiama sukurti pajėgumus, gebančius atsakyti į žinomas ir nežinomas grėsmes. Yra kuriama sistema, orientuota ne į vieną ar kelias identifiкуotas grėsmes, bet į visą spektrą operacinių situacijų, pagal kurias NATO pajėgumai gali būti panaudoti bet kada ir bet kur, taip pat ir pačių NATO šalių gynybai. Tuo pačiu principu vadovaujantis yra kuriama ir Lietuvos kariuomenė. Svarbiausia yra operaciniai pajėgumai, parengti vykdyti šiandienos uždutis, o kartu ir tas, kurių šiandien dar negalime žinoti, bet jas gali tekti vykdyti ateityje patiems arba kartu su sąjungininkais. Likusi, institucinė, kariuomenės dalis (mokymo įstaigos, stacionari logistikos sistema, valdymo ir planavimo vienetai) yra svarbi tiek, kiek sudaro sąlygas koviniams vienetams įgyti ir išlaikyti kovinę parengtį. Vienas esminių LK transformacijos tikslų yra kaip tik šis operacinių ir institucinių kariuomenės pajėgumų atskyrimas ir racionalus resursų padalijimas abiem dalims. Taip pat labai svarbus yra strateginio, operacinio ir taktinio kariuomenės lygių atskyrimas, jungtinės logistikos sistemos, orientuotos į pajėgumų išlaikymą, atsiradimas, kariuomenės valdymo sistemos pertvarkymas į sistemą, paremtą šiuolaikinių ryšių ir informacinių sistemų technologijų naudojimu bei pažangių valdymo principų bei metodų taikymu.

» „KARDAS“: Kai kurie analitikai akcentuoja, jog ES ir NATO kartais dubliuoja viena kitą arba atvirkščiai – jų interesai tam tikrais klausimais prasislenkia. Jei taip, kaip

sprendžiama ši problema? Ar ES kovinės grupės nėra pernelyg ambicingas užmojis ir galbūt Europa turėtų daugiau dėmesio skirti diplomatinėms poveikio priemonėms?

S. GASIŪNAS: NATO ir ES dubliavimo ir skirtumų problemos dažnai pernelyg išpučiamos. Be abejo, stiprus transatlantinis ryšys, kurį įkūnija Aljansas, yra svarbiausia Lietuvos saugumo garantija. Tačiau tai nereiškia, kad Lietuva nėra suinteresuota Europos saugumo ir gynybos politikos (ESGP) plėtojimu. ESGP turi didelį potencialą; mūsų tikslas – pasinaudoti ES turimomis priemonėmis sprendžiant Lietuvai aktualias problemas, pavyzdžiui, užtikrinant „išaldytų konfliktų“ sureguliaciją.

Diplomatijos Europos Sąjungos politikoje kartais yra net per daug, todėl realios karinės priemonės, tokios kaip ES Kovinės grupės, gali būti labai naudingos. Svarbiausia – valstybių politinė valia ryžtingai jas panaudoti grėsmės atveju.

Nereikia užmiršti, kad NATO raida tiesiogiai veikia ESGP raidą ir *vice versa*. Papildymas ir suderinamumas – esminiai žodžiai kalbant apie efektyvų NATO ir ES bendradarbiavimą.

» „KARDAS“: Lietuvai prisiėmus įsipareigojimus NATO, buvo minima vadinamoji „delta“ – gynybos biudžeto lėšos, skiriamos kitoms jėgos organizacijoms. Kokia situacija yra dabar?

V. TUTKUS: Bendromis kariuomenės ir Krašto apsaugos ministerijos vadovybės pastangomis buvo pasiekta, kad toji „delta“ išnyktų. Dabar visos lėšos, skiriamos krašto

» Narystė NATO kelia Lietuvos kariuomenei naujus reikalavimus ir skatina jos tobulėjimą.

4 gynybai yra skiriamos krašto apsaugos sistemos reikmės.

» **„KARDAS“:** Po Rusijos ir Gruzijos konflikto vėl atgijo polemika dėl besiribojančių su Rusija šalių saugumo situacijos. Žinoma, garsiojo penktojo straipsnio niekas neatšaukė. Tačiau apžvalgininkai ir analitikai buvo susirūpinę, ar egzistuoja NATO gynybos planas Baltijos valstybių atžvilgiu. Kokie būtų komentarai šiuo klausimu?

S. GASIŪNAS: Akivaizdu, kad neryžtinga NATO laikyena Gruzijos įvykių metu privertė visuomenę susirūpinti Aljanso vienybe ir patikimumu. Tačiau svarbu pabrėžti, kad po karo Gruzijoje smarkiai padidėjo NATO dėmesys kolektyvinei gynybai. Pavyzdžiui, visai neseniai NATO pritarė Didžiosios Britanijos siūlymui sukurti daugianacionalines Aljanso solidarumo pajėgas, kurios krizės atveju būtų dislokuotos NATO periferinėse valstybėse, taip pademonstruojant Aljanso ryžtą ir politinę valią ginti NATO teritoriją. Be to, Aljansas skyrė nemažai dėmesio įvairių NATO stiprinimo iniciatyvų analizei tokiose srityse kaip pratybų politika, didesnis NATO „matomumas“ šalyse narėse ir pan. Reikėtų pastebėti ir tai, kad šiais metais ne vienas aukštas NATO ir JAV pareigūnas akcentavo 5 straipsnio svarbą ir Aljanso įsipareigojimą grėsmės atveju ryžtingai užtikrinti kolektyvinę gynybą.

» **„KARDAS“:** Ko galima pasimokyti iš šio konflikto grynai doktrininio karinio aspekto?

V. TUTKUS: Po Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto mūsų

kariuomenės specialistai atliko išsamią analizę. Mes, kariai, analizavome viską – nuo planavimo, kovinio rengimo iki vadovavimo ir valdymo tokių ar panašių karinių operacijų metu. Ir mes padarėme išvadas. Šis konfliktas parodė mums, kad mes einame teisingu kariuomenės vystymo keliu. Pavyzdžiui, visiems klausiantiems, kodėl Lietuvos kariuomenėje nėra tankų, galiu atsakyti, be to, kad tokia šiuolaikinė technika yra labai brangi, daug efektyvesnės yra prieštankinės sistemos, tokios kaip „Javelin“.

» **„KARDAS“:** Kaip žinoma, didžiųjų ir mažųjų valstybių interesai bei pajėgumai nevienodi. Kaip nustatomas skirtingų valstybių, taip pat ir Lietuvos, indėlis į bendrą saugumo palaikymą?

S. GASIŪNAS: Pagrindinis NATO principas, nustatant šalių indėlį į bendrą saugumo palaikymą, yra solidarumas. Kiekviena valstybė turi duoti tiek, kiek ji gali, atsižvelgiant į turimus finansinius, žmogiškuosius ir karinius išteklius. Finansinis matas yra labai paprastas – gynybai turi atitekti 2 proc. BVP. Šiuo atveju mes esame tarp prasčiausiai atrodančių NATO šalių. Jei finansavimas nebus padidintas, neabejotinai sumažės Lietuvos matomumas ir įtaka Aljanse.

Tiesa, vertinant pagal kitus kriterijus, pavyzdžiui, milijonui gyventojų tenkantį operacijose dalyvaujančių karių skaičių, mūsų indėlis į Aljanso operacijas atitinka NATO vidurkį. Politinė valia dalyvauti operacijose yra, tačiau pajėgumai dėl menko finansavimo yra labai riboti.

» „KARDAS“: Trumpai apie gynybai skiriamą biudžetą. Koks jis šiuo metu? Ar jau pasiekti du procentai BVP? Kokios būtų kitos Jūsų pastabos dėl gynybos projektų finansavimo?

V. TUTKUS: Gynybos biudžetas visada buvo labai opus klausimas. Deja, dviejų procentų bendrojo vidaus produkto jis nesiekia. Praėjusiais metais gynybos biudžetas buvo 1,12 procento BVP. Lietuvos gynybos biudžetas buvo praktiškai mažiausias visame Aljanse. Tačiau net ir su tokiu biudžetu mes sugebėjome vykdyti visus savo įsipareigojimus. Šiuo sunkmečio periodu, kuomet ne tik Lietuvos, bet ir pasaulio ekonomika smunka, mažėja ir mūsų gynybinis biudžetas. Suprantame, kad tikėtis tokių pačių skaičių kaip ir praėjusiais metais yra nerealu, todėl diržus teks susiveržti ir mums. Suprantu, kad kariuomenės vystimasis sulėtės.

» „KARDAS“: Ne kartą minėta, jog Lietuva narystės laikotarpiu sukaupė patirties ir jau gali ne tik būti saugumo „vartotoja“, bet „teikėja“. Kaip pastebima, ji gali tarpininkauti dialoge tarp Vakarų ir Rytų. Kokios gali būti esamos ir potencialios Lietuvos galimybės gerinant bendrą saugumo situaciją NATO kontekste?

S. GASIŪNAS: Mano nuomone, saugumo „vartotojo“ ir saugumo „teikėjo“ sąvokų atskyrimas yra iš esmės ydingas. Kolektyvinės gynybos aljanse saugumas yra nedalomas. Natūralu, kad vienoms šalims didesnę grėsmę kelia terorizmo pavojus, o kitoms – nestabili situacija Aljanso kaimynystėje. Vis dėlto jeigu viena iš šalių yra nesaugi, tai ir kitos šalys yra nesaugios. Visos NATO narės yra ir saugumo vartotojos, ir saugumo teikėjos.

Kalbant apie indėlį į paties Aljanso saugumo palaiky-

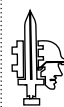
» Vienos tobuliausių prieštankinių sistemų „Javelin“ – Lietuvos kariuomenėje.

mą, Lietuva intensyviai remia įvairias Aljanso stiprinimo ir matomumo didinimo iniciatyvas. Tuo pat metu aktyviai skatiname NATO plėsti stabilumo zoną į Rytus, įtraukiant Gruziją ir Ukrainą. Lietuva šiame procese atlieka Aljanso plėtros advokatės vaidmenį. Stengiamės, kad partneriai Vakaruose teisingai suprastų Gruzijos ir Ukrainos problemas bei interesus. Tačiau nereikia pamiršti, kad visos NATO narės turi savo požiūrį ir prioritetus. Buvimas Aljanse reiškia nuolatinį pozicijų derinimo procesą, kurio esmė – gebėjimas surasti kompromisą.

» „KARDAS“: Kokie svarbūs Lietuvos kariuomenės projektai buvo įgyvendinti? Kas, Jūsų nuomone, galėjo ir kas gali būti įgyvendinta ateityje, stiprinant bendrą saugumo situaciją?

V. TUTKUS: Lietuvai tapus NATO nare, pradėjome kariuomenės technikos ir ginkluotės modernizavimą. Šiandien dalis šių darbų jau atlikta. Oro erdvę saugo skandinaviečiai raketiniai kompleksai RBS ir amerikietiški „Stinger“, vieni pirmųjų Europoje iš JAV įsigijome prieš-tankinius raketinius kompleksus „Javelin“. Lietuva iš europinio koncerno „European Aeronautic Defence and Space Company“ (EADS) įsigijo trimačius modernius oro erdvės stebėjimo radarus, Karinės oro pajėgas jau pasiekė du iš trijų iš Italijos koncerno „Alenia Aeronautica“ įsigytų taktinių transporto lėktuvų C-27J „Spartan“. Modernizuoti lengvieji atakos lėktuvai L-39 „Albatros“, padėsiantys kelti mūsų pilotų bei specialistų žemėje kvalifikaciją. Specialiųjų operacijų pajėgų kariai naudojami specialiosios paskirties visureigiais „Land Rover“, kurie visiškai pasiteisino sudėtingomis kovinėmis sąlygomis Pietų Afganistane. Iš Suomijos koncerno „Sisu“ įsigyta šarvuotų sunkvežimių, skirtų mūsų logistams. Kariuomenė aprūpinta amerikietiškais įvairių modifikacijų visureigiais HMMVV („Humvee“) ir vokiškais didelio pravažumo sunkvežimiais „Mercedes-Benz Unimog“. Karinės jūrų pajėgos atsisako pasenusių fregatų, įsigyti daugiaviečiai laivai: modernūs patruliniai ir minų medžiotojai. Ne-trukus kariai gerus, bet pasenusius, gautus kaip labdarą automatinius šautuvus AK-4/G-3 pakeis naujos kartos ginklais „Heckler & Koch G-36“. Tikiuosi, sunkmetis netruks praeiti ir Lietuvos kariuomenė toliau stiprės ir modernės.

■ Parengė DARIUS SUTKUS

5

KARDAS 2009 m. Nr. 2 (437)

„...Turime užlipti dar vienu laipteliu aukščiau“

POKALBIS SU LDK ALGIRDO MPB VADU
PLK. LTN. REMIGIJUMI BALTRĖNU

6

» Vadovaujate vienam iš geriausiai parengtų kovinių padalinių, kuris, kaip teigiama, pasirengęs vykdyti NATO 5-ojo straipsnio operacijas kartu su sąjungininkais. Kokius esminius bataliono raidos etapus galėtumėte išskirti? Kaip keitėsi padalinio struktūra, funkcijos ir užduotys per aštuoniolika jo gyvavimo metų?

Algirdo batalionas įkurtas 1991 m. gruodžio 4 d., tačiau tuo metu jis buvo vadinamas Greitojo reagavimo Vilniaus motodesantiniu batalionu. Dabartinis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono vardas suteiktas 2001 m. spalio 12 d. Svarbiausiais bataliono raidos etapais reikėtų įvardyti pasirengimą vykdyti NATO 5-ojo straipsnio operacijas bei šiuo metu vykstantį pasirengimą budėjimui NRF-14 sudėtyje. Natūralu, kad keičiantis bataliono užduotims keitėsi ir bataliono struktūra bei kovinis rengimas. Iki šios dienos vyko įvairūs struktūriniai pokyčiai, pavyzdžiui 1998 m. spalio mėnesį batalionui priskirti tuo metu išformuojamo Baltijos bataliono (BALTBAT) Lietuvos kontingento padaliniai. Struktūra taip pat kito ir pradėjus bendrą Danijos ir Lietuvos LITBAT projektą, kurio tikslas – iki 2002 m. pabaigos turėti visiškai suderintą su NATO ir NATO operacijoms pasirengusį mechanizuotą batalioną. Algirdo bataliono pagrindu buvo suformuota vadinamoji 1-oji bataliono kovinė grupė su struktūriniais bataliono padaliniais ir bataliono grupei priskirtais paramos padaliniais (karo policijos skyrius, oro gynbos, medicinos, inžinerijos būriai, tiesioginės paramos logistikos kuopa). Pagrindinė tokio bataliono paskirtis – sugebėti vykdyti NATO operacijas ne tik aukštesnio

padalinio (brigados) sudėtyje, bet ir savarankiškai. Na, o 2005 m. gruodžio mėnesį, po NATO vertinamųjų pratybų, buvo patvirtintas bataliono pasirengimas vykdyti 5-ojo straipsnio operacijas kartu su sąjungininkais. Šiuo metu trišalis (Estijos, Latvijos, Lietuvos) Baltijos batalionas, kurio paskirtis – pasirengti NATO Greitojo reagavimo pajėgų budėjimui 14-oje pamainoje (NATO Greitojo reagavimo pajėgos – angl. *NATO Response Force* – NRF), taip pat suformuotas bataliono kovinės grupės principu su savo kovinės paramos padaliniais, struktūra, orientuota į NRF 14 keliamas užduotis. Šiuo metu pagrindinė Algirdo bataliono funkcija – išlaikyti aukštą padalinių, priskirtų bataliono kovinei grupei, parengtį, ginant savo šalį ir dalyvaujant operacijose už Lietuvos ribų.

» Kaip žinome, tarptautinis karinis bendradarbiavimas tapo savotišku tramplinu į NATO. Ar yra dar kitų reikšmingų projektų, kuriuose dalyvauja batalionas?

Šiuo metu batalionas vykdo Baltijos bataliono projektą. Didžioji dalis Algirdo bataliono karių (273 kariai) dalyvauja trišaliame Baltijos bataliono projekte. Kiekviena šalis šiam batalionui skiria po manevrinę kuopą, atskirus būrius (pvz., estai – žvalgybos būrį, latviai – prieštankinį būrį, lietuviai – minosvaidžių būrį ir t. t.), inžinerijos, karo policijos, logistinės paramos vienetus bei štabo karininkus ir seržantus. Batalionui vadovauja lietuviškoji dalis, tai reiškia, kad vadas, štabo viršininkas bei štabo skyrių viršininkai yra lietuviai. Tie patys asmenys tas pačias pareigas eina tiek Algirdo batalio-

» *Bataliono vyr. psk. Vytenis Žėglaitis ir bataliono vadas plk. lt. Remigijus Baltrėnas lauko pratybose.*

ne, tiek ir Baltijos batalione, nes šiam trišaliam projektui deleguojama būtent Algirdo bataliono personalo dalis.

Trišalis Baltijos batalionas suformuotas 2007 metų rugsėjo mėnesį iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos karių. Pagrindinė suformuoto bataliono užduotis – pasirengti NATO Greitojo reagavimo pajėgų 14 pamainos budėjimui ir išlaikyti nustatytą parengtį 2010 metų pirmąjį pusmetį.

» Kuo reikšmingos ne lauko, o štabo pratybos, pa-
vyzdžiui, praėjusių metų balandį Tartu (Estija) vykusios pratybos „Sumanus vilkas“?

Štabo pratybos skirtos štabo personalui, jų metu mokomasi planuoti ir vykdyti bataliono operacijas. Štabo pratybos turi labai didelę reikšmę, nes nuo to, kaip štabas sugeba analizuoti situaciją, paruošti operacijos įsakymą, vykdyti mūšio stebėjimą ir kitas užduotis, tiesiogiai priklauso mūšio sėkmė ir manevrinių padalinių veiksmai.

Praėjusių metų balandžio mėnesį Estijoje vykusios štabo pratybos buvo antros trišalio Baltijos bataliono štabo pratybos. Baltijos bataliono štabą sudaro karininkai ir seržantai iš visų trijų Baltijos valstybių (Estijos, Latvijos ir Lietuvos), ir vadovaujanti šalis yra Lietuva. Todėl buvusių mokymų Estijoje metu labai daug laiko buvo skiriama suvienodinti standartines planavimo procedūras bei sprendimo priėmimo procedūras, siekiant visiško visų štabo karių supratimo vykdant operacijų planavimą, atsižvelgiant į tai, kad Baltijos bataliono štabas yra trišalis. Tai buvo iššūkis štabo kariams, kurie su

skirtinga patirtimi bei skirtingu pasirengimo lygiu turėjo suprasti vienas kitą, savo užduotis bei jas vykdyti. Svarbu ir tai, kad planavimas vyko anglų kalba. Tokių mokymų reikšmė pradinėje pasirengimo stadijoje yra labai didelė, su minimaliais resursais štabas gali suvienodinti procedūras, suprasti, ko iš jo reikalaujama, kas ir kokio lygio turi būti parengta.

» Stebina praėjusių metų bataliono pratybų intensyvumas. Su kuo tai susiję? Ar šie metai bus tokie pat intensyvūs?

Pratybų intensyvumas praėjusiais metais buvo susijęs su pasirengimu budėjimui NATO greitojo reagavimo pajėgų (*NATO response forces*) keturioliktoje pamainoje. Pernai batalionas pradėjo dvejų metų pasirengimo ciklą. Šiais metais šis ciklas tik įpusėjo, o kulminaciją pasieks birželio mėnesį Latvijoje, Adaži kariniame poligone vyksiančiose pratybose „Baltijos Erelis 2009“ („Baltic Eagle 2009“). Būsimų pratybų metu Baltijos batalionas bus vertinamas pagal NATO kovinio pasirengimo vertinimo sistemą (*CREVAL – combat readiness evaluation*). Pagal šią vertinimo sistemą padalinys turi atitikti visus keliamus reikalavimus, pradedant pasirengimu kareivinėse ir baigiant bataliono dydžio dalinio operacijų vykdymu mūšio lauke. Ši vertinimo sistema neturi jokių išimčių, yra tik du vertinimai – dalinys pasirengęs arba ne! Būtent todėl tai yra labai rimtas iššūkis, kuriam reikia labai gero pasirengimo. Pratybų intensyvumas yra susijęs būtent su Baltijos bataliono laukiančiais iššūkiais 2009 metais.

» Kokius reikalavimus turi atitikti padalinys, besirengiantis budėjimui NATO Greitojo reagavimo pajėgų sudėtyje?

Padalinys turi būti visiškai sukomplektuotas, aprūpintas visa reikiama ginkluote ir technika, turėti visas priemones išgyventi ir be papildomo aprūpinimo savarankiškai vykdyti užduotis iki 30-ies dienų. Jis turi būti parengtas vykdyti visas NATO operacijas.

» Esate ko gero pirmieji kariuomenės profesionalizacijos pradininkai. 2005 m. rugpjūtį kariuomenės vado priėmimo į profesinę karo tarnybą patariamoji komisija atrinko kandidatus į bemaž pusantro šimto etatų Algirdo batalione. Tiek profesinės tarnybos karių buvo pakviesta pirmą kartą šalies kariuomenės istorijoje. Kaip pakito kovinis rengimas, jo kokybė, profesionalėjant batalionui?

8 ■ Anksčiau batalionas buvo komplektuojamas iš profesinės karo tarnybos karių ir privalomosios pradinės karo tarnybos karių, t. y. šauktinių. Paskutiniai privalomosios pradinės karo tarnybos kariai į atsargą buvo išleisti 2008 m. balandžio mėn. Šiuo metu batalionas komplektuojamas tik iš profesinės karo tarnybos karių. Kalbant apie kokybę, tai ji akivaizdi. Yra daug pareigų, kurias eiti reikalingi tam tikri specialistai, pavyzdžiui, vairuotojai, turintys C kategoriją. Karo prievolės admi-

» Paskutiniai bataliono šauktiniai paleidžiami į atsargą.

nistravimo tarnyba pagal bataliono poreikį atranka tinkamus kandidatus į tokias pareigybes ir jie pakviečiami tarnauti. Kiti specialistai, kurių neruošia civilinės įstaigos, siunčiami į kursus įgyti karinę specialybę, pavyzdžiui, šarvuočio vairuotojo, taiklaus šaulio, ABC specialisto ir panašiai. Kovinio parengimo kokybė taip pat daug geresnė, lyginant su privalomosios pradinės karo tarnybos kariais, nes profesionalus karys, pradėdamas tarnybą batalione, pasirašo sutartį trejiems metams. Tai reiškia, kad bent pirmaisiais tarnybos metais galima į karį „investuoti“, siųsti tobulintis ir t. t. Vėliau tai atsiperka su kaupu, nes suteikus tinkamą parengimą galima reikalauti profesionaliai atlikti savo pareigas. Be viso

» „Strong Shield 08“ pratybų akimirka.

» *Laisvalaikis: seržantų ir karininkų klubų tarpusavio varžybos.*

šito, karius yra sudaromos sąlygos mokytis civilinėse įstaigose ir nemažai karių neakivaizdiniu būdu mokosi universitetuose ar kolegijose. Tad karinis ir civilinis išsilavinimas yra suderinami, reikia tik noro. Žinoma, visu tarnybos sutarties laikotarpiu yra ir papildomų sąlygų, pavyzdžiui, bandomasis pusės metų laikotarpis bei kasmetinės vertinamosios atestacijos, nuo kurių tiesiogiai priklauso kario tolesnė tarnybos eiga ir galimybės pratęsti sutartį pasibaigus jos galiojimui. Tai tam tikros priemonės, skatinančios nuolat tobulėti ir gerai atlikti savo pareigas.

» Pagal 2004 m. sociologinį tyrimą Algirdo batalionas užėmė pirmąją vietą kaip padalinys, kuriame geriausi vadų ir karių santykiai. Kaip pakomentuotumėte šį faktą? Kaip padalinyje organizuojamas laisvalaikis, sportiniai užsiėmimai? Kokiais dar neformaliais metodais vienijamas kolektyvas?

Visų pirma norėčiau pabrėžti, kad batalione yra griežtai laikomasi karo tarnybos statute apibrėžtų vadų ir pavaldinių santykių. Iš kiekvieno, nesvarbu, ar tai būtų eilinis ar karininkas, reikalaujama laikytis šios nustatytos tvarkos. Batalione didelis dėmesys skiriamas fiziniam rengimui, sudarytos fizinio rengimo programos, ruošiami fizinio rengimo instruktoriai, organizuojamos bataliono lygmens sporto varžybos ir aktyviai dalyvaujama brigados ir kariuomenės sporto renginiuose. Fizinio rengimo priemonėmis siekiama ne vien tik geresnio fizinio lygio, bet ir formuojamas kolektyvas. Didelis dėmesys skiriamas komandos formavimui. Kolektyvinių sportinių užsiėmimų metu, kuriuose vadai dalyvauja kartu su kariais, ugdoma ne tik fizinė būklė, bet ir kolek-

tyvo dvasia. Pavyzdžiui, praėjusiais metais vyko 5 km bataliono karių bėgimas. Dėl įtempto kovinio rengimo laiko laisvalaikiui lieka mažai laiko, todėl stengiamasi karius suteikti jiems priklausančias poilsio dienas. Batalione veikiantys seržantų ir karininkų klubai labai padeda batalione tarnaujantiems karius turiningai praleisti laisvalaikį. Batalione taip pat organizuojami įvairūs renginiai, skirti suburti karius kartu su jų šeimos nariais. Kaip pavyzdį galiu paminėti pernai liepos mėnesį vykusį renginį „Šeimų šventė 2008“ bei gruodžio mėnesį – „Senųjų metų palydėtuovės“, kuriose galėjo dalyvauti visi norintys kariai kartu su savo artimaisiais. Juk karių šeimos palaikymas yra būtinas, norint visapusiškai gerai atlikti savo pareigas.

» *Jūsų bataliono vizija – kokia ji?*

Kalbant apie Algirdo batalioną, reiktų nepamiršti, kad tai yra struktūrinis Lietuvos kariuomenės padalinys, todėl bataliono vizija neatskiriama nuo visos Lietuvos kariuomenės vizijos. Žinoma, Algirdo batalionas pirmasis turėjęs įrodyti, kad yra pasirengęs vykdyti NATO 5-ojo straipsnio operacijas. Be to, kartu su estais ir latviais šiemet turime užlipti dar vienu laipteliu aukščiau ir įrodyti, kad esame pasirengę budėjimui NATO Greitojo reagavimo pajėgų sudėtyje. Tam, kad tai įvykdytume, turime atitikti NATO keliamus kovinio pasirengimo reikalavimus, apimančius labai platų spektrą užduočių. Siekiama, kad batalione tarnautų karininkai, puskarininkiai, seržantai ir eiliniai, profesionaliai atliekantys savo užduotis, pasiruošę reaguoti į galimas grėsmes. Batalionas aprūpintas ginkluote ir technika – tai sudaro galimybę nepriekaištingai veikti kartu su sąjungininkais. Batalionas orientuotas ne į kiekybinius, bet į kokybinius rodiklius tiek personalo atrankos, tiek kovinio pasirengimo, tiek profesionalumo prasmėmis. Taigi vienu sakinii: Algirdo bataliono vizija – profesionalus, modernus, konkurencingas batalionas, išlaikantis bei puoselėjantis valstybės, kariuomenės ir bataliono tradicijas.

■ Kalbėjosi DARIUS SUTKUS

9

KARDAS 2009 m. Nr. 2 (437)

Taikos rėmimo operacijų įtaka Lietuvos kariuomenės įvaizdžiui

VIENTAS SVARBIAUSIŲ NATO TIKSLŲ – UŽTIKRINTI SAUGUMĄ
ŠALIMS NARĖMS. TAČIAU ŠIS TIKSLAS BUS ĮGYVENDINTAS TIK
TUOMET, JEI VISOS NARĖS DIRBS VIENINGAI IR KRYPTINGAI.

10

Šiuolaikiniame pasaulyje šalys tebesusiduria su grėsmėmis, tačiau jų mastas ir pobūdis yra pakitęs. Teroristiniai išpuoliai JAV, Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje parodė, kad terorizmas, masinio naikinimo ginklo platinimas – tai pagrindinės potencialios šių dienų grėsmės. Dėl globalizacijos atstumai tarp valstybių ir regionų „sumažėjo“, t. y. šiuolaikinės technologijos lemia tai, kad pavojus gali kilti iš geografiškai tolimų ar istoriškai nesusijusių regionų. Būtent todėl efektyviausia prevencija ir kova su tarptautinį pobūdį įgavusiomis grėsmėmis yra bendras veikimas.

Aktyviai neutralizuoti grėsmes jų kilmės vietoje yra esminis XXI a. iššūkis, kuriam priimti reikalinga šalių politinė valia ir koordinuotas veikimas, panaudojant plataus spektro priemones – nuo ekonominių iki karinių. Prisijungusi prie kolektyvinės gynybos sistemos Lietuvos kariuomenė labai operatyviai pakeitė savo veiklos kryptį, atsižvelgdama į tai, kokių pajėgų reikia kolektyvinei gynybai. Šiuo metu kuriamos modernios, mobilios, greitai reaguojančios, gebančios per trumpiausią laiką atsidurti bet kurioje pasaulio vietoje pajėgos. Dabar, kai pasauliui gresia terorizmo pavojus, Lietuvos kariuomenė skiria daug dėmesio kovos su terorizmu pajėgumų plėtojimui. Be to, narystė Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje Lietuvai suteikia ne vien privilegijų, tam tikrų nuolaidų, privalumų, paramos,

bet įpareigoja ir prisiimti atlikti tam tikras užduotis. Viena iš tokių pareigų – dalyvavimas drauge su kitoms Aljanso šalimis tarptautinėse taikos rėmimo operacijose karštuosiuose pasaulio taškuose.

Derėtų patikslinti, kurios operacijos laikomos taikos rėmimo operacijomis. Tai NATO vykdomos operacijos, apimančios konfliktų prevenciją, taikos kūrimo, taikos palaikymo, taikos įvedimo ir taikos įtvirtinimo operacijas.

Taikos rėmimo operacijos yra vienas iš būdų, kaip į situaciją reaguoja tarptautinė bendruomenė. Siekiant išlaikyti pasaulinį jėgų balansą, nesunaikinti nusistovėjusios struktūros, būtina kontroliuoti tam tikruose regionuose laikas nuo laiko įsipplieskiančius konfliktus, išskylančias krizes.

1994 m. sausio mėnesį pareiškusi norą tapti NATO nare, Lietuva dar tais pačiais metais prisijungė prie partnerystės taikos labui iniciatyvos. Partnerystė taikos labui – tai ilgalaikė programa, kurią sudaro daugiau kaip 2 000 renginių – nuo didelių karinių pratybų iki seminarų keletui žmonių. Daugiašalio bendradarbiavimo pagrindu Lietuva nuo 1994 m. dalyvavo 27 pratybose, dalį jų rengė savo šalies teritorijoje („Amber Hope“, „Baltico“ ir kt.), be to, dalyvavo įvairiuose projektuose, pavyzdžiui, BALTBAT (Baltijos taikos pajėgų batalionas, dalyvavęs taikos

palaikymo operacijose Balkanuose), BALTRON (Baltijos karinė jūrų eskadra, kurios tikslas – vykdyti nesprogusios amunicijos nukenksminimo operacijas Baltijos jūroje), LITPOLBAT (*Lithuanian-Polish Batalion*, sukurtas 1996 m. tarptautinei taikai ir saugumui atkurti bei palaikyti).

Lietuvos kariai tarptautinėse misijose dalyvauja nuo 1994 m. rugpjūčio 22 d., kuomet pirmasis Lietuvos kariuomenės taikos palaikymo būrys LITPLA-1 (iš viso 32 kariai), vadovaujamas kapitono Artūro Chrapko, išvyko į misiją Kroatijoje.

Stodama į NATO Lietuva priėmė atsakomybę dalyvauti ir Aljanso taikos rėmimo operacijose. Šiuo metu daugiau nei 200 Lietuvos karių tarnauja tarptautinėse misijose Afganistane, Irake ir Kosove. Dar du karininkai kaip stebėtojai dalyvauja Jungtinių Tautų stebėtojų misijoje UNIMOG Gruzijoje, vienas štabo karininkas – Europos Sąjungos operacijoje „Althea“ Bosnijoje ir Hercegovinoje. Europos Sąjungos operacijoje Čade ir Centrinėje Afrikos Respublikoje Lietuva dalyvauja, skirdama du štabo karininkus į ES operacijų vadavietę. Kariai misijose įprastai keičiasi kas pusmetį. Į tarptautines operacijas vyksta profesinės karo tarnybos kariai, kariai savanoriai, taip pat asmenys, atliekantys civilinę krašto apsaugos tarnybą.

LIETUVOS KARIŲ SKAIČIUS TARPTAUTINĖSE OPERACIJOSE IR MISIJOSE

Afganistanas	
ISAF	165
Iš viso Afganistane	165
Irakas	
„Iraqi freedom“	4
NTM-I	4
Iš viso Irake	8
Balkanai	
EUFOR „ALTHEA“	1
KFOR	34
Iš viso Balkanuose	35
Gruzija	
UNOMIG	2
Iš viso	210

(Šaltinis: <http://www.kam.lt/index.php/lt/73964/>)

TEIGIAMO LIETUVOS VISUOMENĖS TAKOS RĖMIMO OPERACIJŲ VERTINIMO PRIEŽASTYS

Lietuvos visuomenės požiūris į kariuomenę kito palaipsniui, tam tikrais periodais kiek neigiamas, bet apskritai – gerėjo. Pačią kariuomenę Lietuvos gyventojai suvokia kaip savą ir palaiko. Kariuomenės pozityvų įvaizdį padeda išlaikyti ir ginkluotųjų pajėgų suteikiama pagalba šalies gyventojams stichinių nelaimių atveju – kariuomenė visada yra šalia. Jai svarbu žmonės ir jų rūpesčiai. Kariai kasmet gelbsti gyventojus potvynių metu, naikina daugybę aptiktų sprogmenų, gesina gaisrus, atlieka paieškos ir gelbėjimo darbus jūroje, talkina medikams organizuojant skubų ligonių gabenimą kariniu oro transportu.

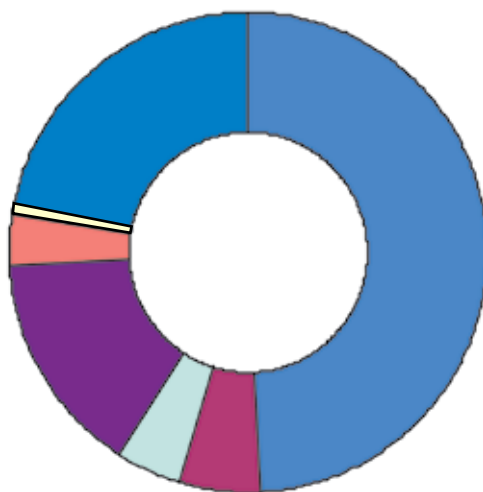
Lietuvai išsilaisvinus iš Sovietų Sąjungos jungo, tapus tarptautinių organizacijų nare, be to, į globalizacijos procesus įsisukus visai pasaulinei visuomenei, mūsų šalies gyventojams atsivėrė daugybė galimybių. Taikos rėmimo operacijos užsienio šalyse suvokiamos kaip galimybė įgyti naujos patirties, panaudoti savo profesionalumą, realizuoti turimas žinias praktiškai. Mjr. Valerijaus Šerelio, buvusio Jėgerių bataliono štabo viršininko teigimu, vyksti į bet kurias misijas naudinga, nebūtinai į Afganistaną. Kiekviena misija – tai praktinis išbandymas to, kam rengeisi, ko mokeisi, kam treniravaisi. Tai ne tas pats, kas dalyvauti pratybose, nes realioje situacijoje svarbios ir išorinės sąlygos. Tai savęs ir kitų žmonių išbandymas, galimybė maksimaliai save realizuoti. Be to, „norą dalyvauti stiprina ir įsitikinimas tokios misijos teisingumu bei reikalingumu“.

Kita priežastis yra kur kas materialesnė: ne paslaptis, kad taikdarius yra mokamas didesnis atlyginimas, nei tarnaujant Lietuvoje, todėl karių noras užsidirbti daugiau pinigų yra suprantamas. Žvelgiant į taikos rėmimo operacijas finansiniu aspektu, dalis lėšų iš Krašto apsaugos ministerijos biudžeto kiekvienais metais yra skiriama tarptautinėms misijoms finansuoti.

KAM BIUDŽETO PASKIRSTYMAS 2008 M.

(Šaltinis: http://www.kam.lt/image.php?Image=islaidos_pagal_sritis_2008_copy.JPG)

- Personalo išlaidos 49,2 % (627,7)
- Dalyvavimas tarptautinėse operacijose 5,5 % (71,0)
- Neliečiamos atsargos 0,1 % (1,2)
- Ginkluotė ir karinė įranga 4,5 % (57,1)
- Pagrindinių priemonių įsigijimas 15 % (191,3)
- Statyba 3,3 % (41,8)
- Ekspluatacinės išlaidos 22,4 % (286,6)

Tačiau šios lėšos (5,5 % KAM 2008-ųjų metų biudžeto) tėra skirtos užsienyje tarnaujančių Lietuvos karių aprūpinimui ekipuote, apranga, ginklais, jų atlyginimams, atvykimui į paskirtą tašką bei parvykimui namo, reabilitacijai po misijos. Bendrasis išlaikymas (gyvenimo sąlygų užtikrinimas, maitinimas, bazių įkūrimas ir pan.) yra JAV, o bazių aptarnavimas jau tampa šalies, prisiėmusios atsakomybę už regioną, reikalas (pvz., Kosove bazė „Camp Bondsteel“ įkurta JAV lėšomis, o tolesnį jos funkcionavimą turi užtikrinti Lenkijos ir Ukrainos valstybės, kurių bataliono sudėtyje tarnauja ir mūsų šalies kariai (pastariesiems atlyginimai mokami jau iš Lietuvos Respublikos biudžeto)). Be to, grįžę iš misijų kariai yra tikrinami medikų ir, jei reikia, jiems skiriama reabilitacija. Tam yra numatytos reabilitacinės paslaugos ir papildomos lėšos.

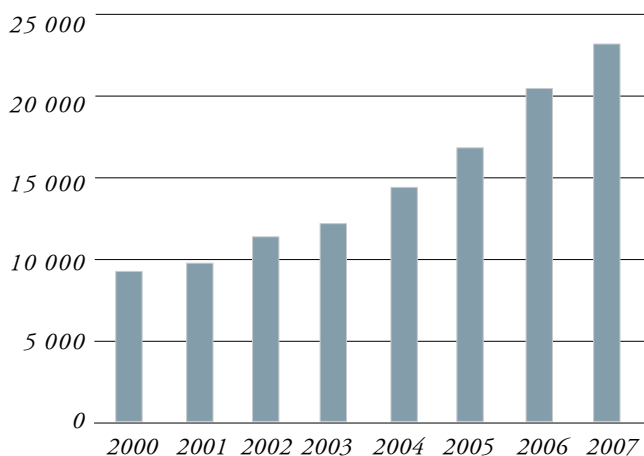
TARPTAUTINIŲ MISIJŲ FINANSAVIMAS

(Šaltinis: <http://www.kam.lt/index.php/lt/144620/>)

Metai	mln. Lt
2000	8,71
2001	5,50
2002	8,68
2003	15,69
2004	22,84
2005	39,11
2006	59,96
2007	69,1
2008	71,0

Tam, kad būtų galima lengviau įsivaizduoti, kokią dalį nacionalinio biudžeto sudaro lėšos, skirtos karių dalyvavimui tarptautinėse operacijose užtikrinti, pateikiame 2000–2007 m. Nacionalinio biudžeto išlaidų grafiką:

2000–2007 M. NACIONALINIO BIUDŽETO IŠLAIDOS

(Šaltinis: http://www.lrinka.lt/uploads/images/dir18/18_1.php)

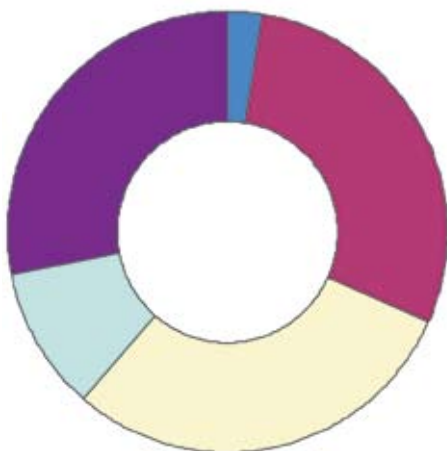
Kita situacija yra Afganistano Goro provincijoje – Lietuvai, įstojus į NATO, vos po metų buvo pasiūlyta vadovauti Goro provincijos atkūrimui NATO vadovaujamoje tarptautinių saugumo paramos pajėgų operacijoje Afganistane. Pasikliaudama savo kariais, Lietuva pirmą kartą

savarankiškai vadovauja vienai NATO misijai, kurioje taip pat dalyvauja kariai ir civiliai iš kitų šalių – Islandijos, Danijos, JAV, Kroatijos. Įsipareigojimų prisiėmimas reiškia ir bazės išlaikymą, todėl nuo 2005 m. matyti, kad taikos rėmimo operacijų finansavimas aiškiai padidėjęs. Žinoma, tokios išlaidos galėtų piktinti piliečius ir suformuoti požiūrį, jog mokesčių mokėtojų pinigai yra nepagrįstai švaistomi kitos valstybės gerovei kurti, tačiau įvertinus gaunamą naudą, išlaidos nėra kvestionuojamos – Lietuvos karių darbas taikos misijose yra neabejotinas šalies laimėjimas kelyje į NATO: sėkmingas dalyvavimas tarptautinėse operacijose suformavo Lietuvos, kaip patikimos partnerės, įvaizdį.

Lietuvos kariams, vykstantiems į tarptautines misijas, tai galimybė tobulėti bei užsidirbti. Tačiau kaip galime paaiškinti, kad visuomenė remia taikos palaikymo operacijas? Per visą savo istoriją Lietuvos valstybė turėjo skirti didelį dėmesį savo saugumui. Per ilgus šimtmečius trukusių sunkių kovų lietuvių tauta sugebėjo išlikti ir atkurti Lietuvos nepriklausomybę bei valstybingumą. Bendrumo jausmas, pagalba ir parama konfliktų, karų nualintoms, ekonomiškai kylantiems regionams formuoja teigiamą požiūrį į Lietuvos dalyvavimą taikos rėmimo operacijose.

Siekiant nustatyti, kokią piliečiai regi mūsų karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose naudą Lietuvai, savaitraščio „Veidas“ užsakymu skambučių centras „Fonitel“ 2006 m. liepos 14 d. atliko 500 respondentų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio gyventojų) apklausą telefonu:

VIEŠOSIOS NUOMONĖS TYRIMAS DALYVAVIMO TARPTAUTINĖSE OPERACIJOSE NAUDAI ĮVERTINTI

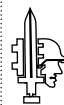

Apibendrinant apklausos duomenis, teigiamais galima laikyti įvertinimus: „Kariai gina krikščioniškosios civilizacijos, o kartu ir Lietuvos tolimąsias prieigas“, „Padėdami sąjungininkams, užsitikriname paramą sau, jeigu prireiktų“ ir „Kariai įgyja kovinės patirties ir kelia valstybės prestižą“. Šalies karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose naudą įžvelgė 60,61 % respondentų. Neigiamai vertino dalyvavimą ir jokios naudos nemato 28,98 % respondentų. 10,44 % apklaustųjų neturi nuomonės šiuo klausimu. Vadinas, dauguma gyventojų palaiko Lietuvos karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose ir įžvelgia naudą.

VISUOMENĖS NUOMONĖ APIE DALYVAVIMĄ TARPTAUTINĖSE TAIKOS RĖMIMO OPERACIJOSE

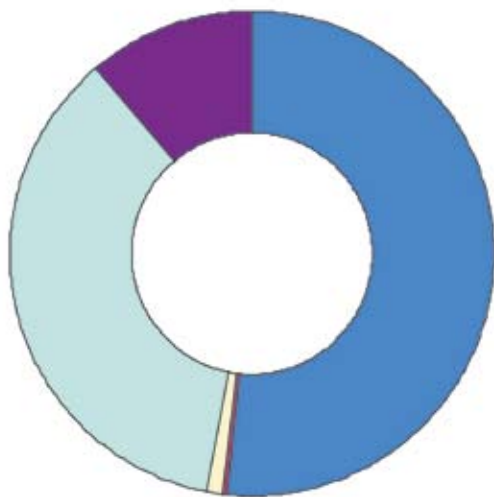
Analizuojant priežastis, kodėl šaliai verta prisidėti prie NATO tarptautinių operacijų ir kokia yra dalyvavimo tokiose operacijose karių įgyjama asmeninė nauda bei nauda Lietuvai galima būtų daryti išvadą, jog sprendimą siųsti karius į karštuosius taškus pasaulyje Lietuvos piliečiai vertinama teigiamai. Vis dėlto visuomenės nuomonės tyrimai atskleidžia, kad negalime situacijos vertinti taip lengvai ir vienpusiškai.

Skambučių centro „Fonitel“ 2006 m. lapkričio 17–18 dienomis atliktos apklausos (500 respondentų iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) duomenimis net 51,7 % respondentų į klausimą, ar Lietuvai reikia dalyvauti karinėse misijose Afganistane, Irake ir kt., atsakė neigiamai. Tuo tarpu tik 36 % apklaustųjų pasisako už dalyvavimo tarptautinėse operacijose tęstinumą.

VIEŠOSIOS NUOMONĖS TYRIMAS DĖL LIETUVOS DALYVAVIMO TARPTAUTINĖSE OPERACIJOSE TĘSTINUMO

Ar Lietuvai reikia dalyvauti karinėse misijose?

- Ne (51,7 %)
- Tik Irake (0,2 %)
- Afganistane (1,1 %)
- Taip (36 %)
- Neturiu nuomonės (11 %)

Irakas šiuo metu laikomas karščiausiu tašku, kuriame yra dislokuotos Aljanso sąjungininkių pajėgos. Ten įvyksta daugiausia neramumų, bruzdėjimų, vietinių konfliktų, susidūrimų su taikdariais šalyje – neretai nusinešančių žmonių gyvybių. Žiniasklaidoje atsirandantys pranešimai apie karių žūtį Irake („Irake žuvo karys iš Gruzijos“, „Irake žuvo britų karys“, Irake žuvo 3 356 JAV kariai“ ir t.t.) formuoja nusivylimą, nesaugumo jausmą dėl ten tarnaujančių artimųjų gyvybių, neigiamą visuomenės nuomonę apie operaciją regione. Ir nors Lietuva nėra praradusi nei vieno kario Irake, į klausimą, ar reikia Lietuvai išvesti karius iš Irako, net 55,45 % apklaustųjų atsakė teigiamai. Už karių pasitraukimą iš Irako dažniau pasisako moterys, vyresnio amžiaus, žemesnio išsilavinimo, mažesnes pajamas gaunantys gyventojai.

VIEŠOSIOS NUOMONĖS TYRIMAS DĖL LIETUVOS DALYVAVIMO TĘSTINUMO OPERACIJOJE „IRAKO LAISVĖ“

Ar reikia Lietuvai išvesti karius iš Irako?

Iš viso balsavo: 330

Reikia (55,45 %)

Nereikia (33,94 %)

Abejoju (10,61 %)

(Šaltinis: <http://www.kam.lt/index.php/lt/124740/>)

Kita vertus, tai yra ir viena iš naujausių taikos rėmimo operacijų: taikos įvedimo ir rėmimo pajėgos Gruzijoje yra nuo 1993 m., Bosnijoje ir Hercegovinoje – nuo 1995 m., Kosove – nuo 1999 m., Afganistane – nuo 2001 m., o Irake – nuo 2003 m. Vadinasi, taikos lygis Irake tebėra žemesnis nei tuose regionuose, kur taikdariai yra jau ilgą laiką, ir tų šalių valdžios institucijos perėmė bent dalį demokratiškos principų, o tarpusavyje kovojančių, skirtingas ideologijas remiančių gyventojų konfliktai iš dalies suvaldyti.

Tarptautinės taikos rėmimo operacijos Afganistane ir Kosove Lietuvos piliečių yra vertinamos kur kas geriau: 50,32 % respondentų teigia, jog prie vykdomų operacijų prisidedame pagal savo išgales, 25,37 % apklaustųjų mano, jog indėlį turėtume padidinti, o 24,31 % – priešingai – kad reikia sumažinti.

VIEŠOSIOS NUOMONĖS TYRIMAS POŽIŪRIUI Į LIETUVOS DALYVAVIMĄ NATO VYKDOMOSE OPERACIJOSE AFGANISTANE IR KOSOVE NUSTATYTI

Ar manote, kad Lietuva pagal savo išgales pakankamai prisideda prie NATO vykdomų operacijų Afganistane ir Kosove?

Iš viso balsavo: 473

Mūsų indėlis yra per didelis (24,31 %)

Prisidedame tiek, kiek ir turėtume prisidėti (50,32 %)

Indėlį reikia didinti (25,37 %)

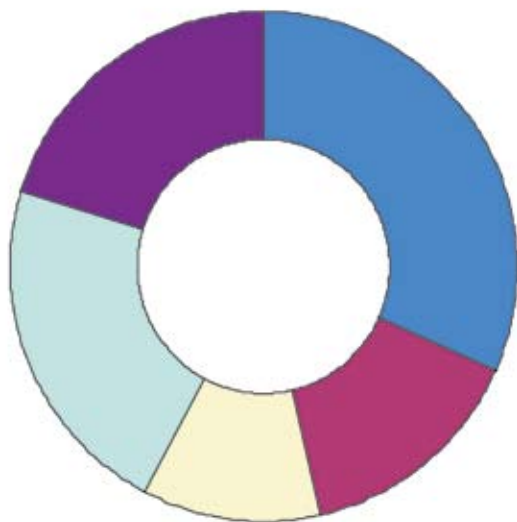
(Šaltinis: <http://www.kam.lt/index.php/lt/151493/>)

Apibūdinant visuomenėje vyraujančią nuomonę apie Lietuvos dalyvavimą Afganistano ir Kosovo operacijose, galima būtų teigti, jog ji yra labiau teigiama, nei neigiama (t. y. pasisakymas, jog prisidedame tiek, kiek ir turime prisidėti, bei nuomonė, jog indėlį turėtumėme padidinti, laikomi teigiamais).

Jeigu tarptautinėse operacijose dalyvaujantiems kariams pinigų motyvas, t. y. už didesnį rizikos gyvybei faktorių mokami didesni atlyginimai, garantuojama socialinė parama artimiesiems kario žūties atveju, suteikiama reabilitacija po misijos, yra viena iš priežasčių pasirinkti taikdario kelią, tai visuomenėje finansinis aspektas – kad lėšos skiriamos tarptautinėms operacijoms, lemia neigiamą Lietuvos dalyvavimo taikos rėmimo operacijose karštuosiuose taškuose vertinimą.

VIEŠOSIOS NUOMONĖS TYRIMAS DĖL LIETUVOS DALYVAVIMO TĘSTINUMO MISIJOSE IRAKE IR AFGANISTANE

Ar Lietuva turi tęsti savo karių misijas Irake ir Afganistane?

- Turi nedelsdama išvesti karius (31,6 %)
- Nežino / neturi nuomonės (14,9 %)
- Misiją turi tęsti, bet tik su ta sąlyga, kad gaus didesnę sąjungininkų paramą (11,23 %)
- Reikia pradėti ruošti karių išvedimui, nes misijos brangiai kainuoja (21,93 %)
- Taip, turi tęsti iki galo (20,37 %)

» 2007 m. balandžio mėn. Afganistanas. PAG-4. Apsaugos būrio kariai po šaudymo pratybų. Juozo Valiušaičio nuotr.

Savaitraščio „Veidas“ užsakymu skambučių centro „Fonitel“ 2006 m. liepos 14 d. atliktos apklausos duomenys leidžia daryti išvadą, jog tarptautines operacijas palaikančiųjų būtų kur kas daugiau, jei sąjungininkai suteiktų didesnę finansinę paramą (toku atveju sumažėtų respondentų, manančių, jog „reikia pradėti ruošti išvesti karius, nes misijos brangiai kainuoja“).

Apibendrinant pateiktą informaciją, galima teigti, jog Lietuvos piliečiai mato mūsų karių dalyvavimo tarptautinėse taikos rėmimo operacijose neigiamus aspektus, pavyzdžiui, didėjančias šalies išlaidas, kylantį pavojų artimųjų gyvybei ir dėl to susiformuojantį nesaugumo jausmą. Tačiau apskritai dalyvavimas tarptautinėse operacijose yra vertinamas labiau teigiamai nei neigiamai.

■ LINA ŽUKAUSKAITĖ

15

KARDAS 2009 m. Nr. 2 (437)

Revoliucija karybos srityje

Revoliucija karybos srityje įvyksta, kai atsiranda naujų pasiekimų mokslo ir technikos srityse, išrandami naujo pobūdžio ginklai, keičiantys karo sampratą. Tačiau bet kokio naujo ginklo atsiradimas ne visada pasireiškia revoliucija karybos srityje. Dažniausiai naujas ginklas gali pakeisti taktiką arba, rečiau, operatyvinį kovos meną.

Baigiantis XX amžiui ir XXI amžiaus pradžioje įvyko milžiniški pokyčiai pramonėje, formavosi visiškai nauja materialinė techninė bazė, buvo plėtojamos naujos moksliai pagrįstos sritys – mikroelektronika, optoelektronika, sensorinė technika, naujos technologijos, panaudojant aukštos kokybės medžiagas. Karinėje (gynybos) srityje buvo sukaupta daug įvairios ginkluotės, kuri buvo patobulinta ir galėjo būti dislokuota:

- ore,
- sausumoje,
- jūroje,
- kosminėje erdvėje.

Bet tai dar nereiškia, kad šiems pokyčiams įvardyti tinka terminas „revoliucija karybos srityje“. Šiandien jau aišku, kad ne bet kokio naujo ginklo atsiradimas pasireiškia revoliucija karyboje. Revoliuciją galime suprasti kaip radikalų perversmą, staigų šuolį, perėjimą nuo vienos kokybinės ginkluotės rūšies prie kitos. Net pačių naujausių ginklų, karinės technikos atsiradimas labai retai lemia radikalią pagrindinių ginkluotos kovos ir karo veiksmų formų ir būdų kaitą. Geriausiu atveju naujas ginklas gali pakeisti taktiką, arba, labai retai, operatyvinį kovos meną.

Kad geriau suprastume karų esmę, jų istorinę logiką, tarpusavio ryšį ir reikšmę visuomenės vystimosi etapuose, juos galime susisteminti pagal svarbiausius požymius:

- priklausomybę istoriniam laikotarpiui,
- prieštaravimus, sukėlusius karus,

- socialinį charakterį ir svarbą,
- priemones ir vykdymo būdus,
- socialinius rezultatus.

Ši mokslinė karų sistematika labai griežta ir išsami (V.V. Serebriakov. Научный мир, М., 1999, p. 380), bet labai sunku tiksliai apibrėžti istorines sienas, kurios rodo revoliucinių pokyčių karyboje ribas. Moksliniu požiūriu labai svarbu apibūdinimą „revoliucija karybos srityje“ sutapatinti su istorine karybos meno raida.

Istoriniai duomenys rodo, kad nesutarimai atsirado žiloje senovėje, bet jie neturėjo aiškaus politinio tikslo. Tokie nesutarimai, arba genčių, gimainių, šeimų susipriešinimai, pasireiškė patriarchalinėje žmonijos vystymosi stadijoje. Pasipriešinimas šiuose karuose buvo tik kontaktinis – grumtynės taktiniu lygiu pėstininkų voroje, kiek vėliau – raitelių, ginkluotų šaltuoju ginklu ir kūno apsaugos priemonėmis. Nugalėtojai sunaikindavo pasipriešinusiuosius arba paversdavo juos vergais bei pasisavindavo visą jų turtą.

1. Pirmoji revoliucija karybos mene įvyko tuo istoriniu laikotarpiu, kai konfliktuose kariai vietoje akmenų ir lazdų pradėjo naudoti specialiai pasigamintus ginklus – ietis, kardus, durklus, lankus ir strėles, o kūno apsaugai – šarvus. Iš penkių tūkstančių metų civilizacijos egzistavimo mūsų planetoje tris su puse tūkstantmečio vyko pirmosios kartos kontaktiniai karai, tarpusavio grumtynėse naudojant šaltąjį ginklą. Žinoma, per šį laikotarpį daug kartų keitėsi ginklai: iš vis patvaresnių medžiagų buvo gaminami kardai, šarvai, šalmai, bet daugybė įvykusių karų pagal savo principus buvo pirmosios kartos.

2. Tik XII–XIII a. praėjusių šimtmečių pirmosios kartos karus pakeitė antrosios kartos karai. Antroji revoliucija karyboje prasidėjo išradus paraką, o kartu su juo – šaunamuosius ginklus: šautuvą, pistoletą ir pa-

tranką. Įvyko staigūs, radikalūs pokyčiai karyboje. Antrosios kartos karai taip pat liko kontaktiniai, bet mūšiai buvo organizuojami kitaip nei nuo pirmosios kartos karų: sunaikinti priešą buvo galima tik iš tam tikro atstumo. Antrosios kartos karai tęsėsi apie 600 metų.

3. Beveik prieš 200 metų, mokslinio techninio progreso laikmečiu buvo sukurtas graižtvinis šaunamasis ginklas. Tuo metu prūsų karo teoretikas Karlas Filipas Gotlybas fon Klauzevicas (Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz) (1780–1831 m.), būdamas Berlyno karo mokyklos direktoriumi (1818 m.), dėstė strategiją ir taktiką. Parengė veikalus „Apie karą“, „Karas – politikos tęsa kitomis priemonėmis“. Graižtviniai šaunamieji ginklai buvo tikslesni, įvairaus kalibro ir su daugeliu šovinių. Padidėjo taiklumas, šūvio nuotolis. Įvyko trečioji revoliucija karybos mene ir atsirado trečioji kontaktinių karų karta. Karai vyko naudojant apkasus ir tranšėjas, jiems reikėjo didelio operatyvumo ir didelės kariuomenės bei preciziško mokėjimo naudotis ginklais.

4. Prieš 100 metų įvyko dar viena – ketvirtoji – revoliucija karyboje. Ji prasidėjo išradus automatinį ginklą, kurio modifikacijos buvo naudojamos tankuose, lėktuvuose ir laivuose. Ketvirtosios kartos kontaktiniai karai tapo strateginiai, juos vykdant reikėjo didelių mobilių kariuomenių, prireikė daug ginklų ir kovinės technikos. Atsirado valstybinių sienų apsaugos poreikis, nes visi kontaktiniai karai prasidėdavo valstybių pasienyje. Karai, kurie buvo vykdomi įvykus ketvirtajai revoliucijai karyboje, vyksta ir dabar.

5. 1945 metais įvyko penktoji karybos revoliucija. Jai būdingas branduolinio ginklo išradimas ir panaudojimas – atsirado pirmoji nekontaktinio raketinio branduolinio karo galimybė. Dabar jau daugelis valstybių savo arsenale turi branduolinį ginklą ir laiko jį nuolat parengusios. Nemažai valstybių siekia turėti branduolinį ginklą, nors juo negalima pasiekti nei strateginių, nei politinių tikslų.

6. Baigiantis XX amžiui prasidėjo eilinė, jau šeštoji, revoliucija karyboje. Ji prasidėjo, kai buvo sukurtas didelio tikslumo ginklas. Su šio ginklo įdiegimu išliko ir naujo šeštosios kartos nekontaktinio karo galimybė. Pirmą kartą didelio tikslumo ginklas buvo panaudotas 1982 metų gegužės 4 dieną Folklando operacijoje. Tuo metu du Argentinos lėktuvai didelio tikslumo prancūzų gamybos raketomis apšaudė Anglijos karo laivus. Buvo

panaudotos penkios raketos, kurios pataikė į taikinius (laivus), padarydamos daug žalos ir nusinešusios daugelio karių gyvybes.

Nekontaktiniams karams būdinga tai, kad puolančioji pusė, ilgą laiką apšaudydama didelio tikslumo nemasinio naikinimo ginklais, gali, nepažeisdama valstybės sausumos ir jūrų sienos, sunaikinti valdžios ir karinius objektus bet kurioje mūsų planetos vietoje ir likti už tai kariniu požiūriu nenubausta. Tokia galimybė gali tapti faktoriumi, destabilizuojančiu taiką pasaulyje.

Taigi revoliucija karyboje – tai radikalus kokybinis pasikeitimas, kuris grindžiamas mokslo techniniais pasiekimais karybos srityje, be to, iš esmės keičia kariuomenės struktūrą, jos mokymo ir kovinio rengimo metodus, taip pat karo eigą.

Didelio tikslumo ginklai, kuomet daromas masinis ir nepertraukiamas poveikis valstybių ekonomikai, kariniams objektams ir valdymo sistemoms, per trumpiausią laiką neleis vykdyti atsakomųjų kovinių veiksmų ir organizuoti pasipriešinimą. Valstybės politinė, karinė ir strateginė vadovybė, pasiruošusi vykdyti nekontaktinį karą, pirmą kartą mūsų planetos istorijoje turi galimybę be tiesioginio kontakto su bet koku priešu, kur jis bebūtų, spręsti daugybę svarbių uždavinių, siekdama strateginių ir politinių karinių tikslų.

Didelio tikslumo ginklo sukūrimas – objektyvus ginkluotos kovos priemonių vystymosi ir tobulinimo procesas. Daugelio paskutinio dvidešimtmečio lokalių karų patirtis rodo, kad efektyvus kovinės ugnies panaudojimas nekontaktiniu būdu, iš didelio nuotolio sunaikinant strategiškai svarbius priešo objektus, leistų atsisakyti didelės sausumos kariuomenės, tokios, kokia ji yra dabar. Kariuomenė turi būti ruošiama ne ketvirtosios – praeities, o penktosios kartos karams, galvojant ir apie šeštosios kartos nekontaktinius karus.

Dabar netoliaregiška rengti valstybę ir jos ginkluotąsias pajėgas veiksams nekontaktinių karų grėsmėms atremti, remiantis senąja nacionalinio saugumo koncepcija, senąja valstybės politika, vadovaujantis senais įstatymais ir karinio pasipriešinimo grėsmėms principais bei sena karine doktrina, parengta užtikrinti valstybės saugumą praeities kartų karams.

■ DM. PLK. DOC. DR. ALGIMANTAS VAITKAITIS

KARŲ KARTOS

(Priimta JTO konferencijoje 2001-07-25 „Revoliucija karo mene“)

Kontaktiniai karai iki branduolinio periodo

PIRMOJI KARTA

Šaltasis ginklas, šarvai. Kontaktinės tarpusavio grumtynės. Pėstininkų ir raitelių (arkliai, kupranugariai, drambliai) koviniai padaliniai ir kariuomenės.

Svarbiausias tikslas – sunaikinti priešą, atimti jo ginklą, turtą ir brangenybes.

ANTROJI KARTA

18

Parakas, lygiavamzdžiai ginklai. Kontaktiniai (esant tam tikram nuotoliui) apkasų karai (padalinių, dalinių ir pėstininkų grupuočių). Koviniai veiksmai jūrų kovinių pajėgų pakrančių zonoje.

Svarbiausias tikslas – sunaikinti priešą, užimti jo teritoriją ir perimti materialines vertybes.

TREČIOJI KARTA

Graižtviniai ginklai, greitašaudžiai (didesnio taiklumo ir apšaudymo nuotolio) ginklai. Kontaktiniai (esant tam tikram nuotoliui) sausumos karinių dalinių ir junginių karai tranšėjose ir apkasuose. Koviniai veiksmai jūrose ir vandenynuose.

Svarbiausias tikslas – sutriuškinti priešą karines pajėgas, sugriauti valstybės ekonomiką ir pakeisti politinę santvarką.

KETVIRTOJI KARTA

Automatiniai ir reaktyviniai ginklai, sausumos kariuomenė, tankai, aviacija, jūrų pajėgos, transporto ir ryšių priemonės. Kontaktiniai (esant tam tikram nuotoliui) tranšėjiniai ir įtvirtinimų karai sausumoje, aviacijos veiksmai prieš sausumos kariuomenę, karai jūrose ir vandenynuose.

Svarbiausias tikslas – sutriuškinti priešą karines pajėgas, sugriauti valstybės ekonomiką ir pakeisti politinę santvarką.

Nekontaktiniai branduolinio periodo karai

PENKTOJI KARTA

Nekontaktinis branduolinis karas, būtinai pasiekiantis strateginį mastą.

Jokių tikslų nepasiekama – pusė, panaudojusi branduolinį ginklą, žūsta šiek tiek vėliau. Nepasiekama nei strateginių, nei politinių tikslų.

ŠEŠTOJI KARTA

Didelio tikslumo įvairios dislokacijos (sausumoje, ore, jūrose, kosminėje erdvėje) puolamieji ir gynybiniai ginklai be branduolinio užtaiso, ginkluotė, sukurta remiantis naujausiais fizikiniais principais, informaciniai ginklai, radioelektroninio pasipriešinimo priemonės.

Svarbiausias karo tikslas – nekontaktiniu būdu sunaikinti bet kurios valstybės ekonominį potencialą, karinius ir valdymo objektus, nesvarbu, koks nuotolis iki priešo.

» Naujos technologijos įgalino dislokuoti karinę techniką kosminėje erdvėje.

IŠTIKIMIEJI MŪSŲ ŽURNALO SKAITYTOJAI,

Tikriausiai atkreipėte dėmesį, kad pastaraisiais metais pasikeitė „Kardo“ turinys ir forma.

Vienus tai pradžiugino, na, o veteranus – gal kiek nustebino.

Svarbiausias mūsų ideologinis vadovas – laikas: atsižvelgdami į mokslo, technologijų plėtrą, pokyčius organizacijose keitimės ir mes.

Dirbame trimis kryptimis:

- spausdiname saugumo ir gynybos straipsnius;
- analizuojame dabartinių kariuomenių reformas, žvelgiame į perspektyvas;
- prisimename karo ir karybos istoriją.

Kaip ir anksčiau, redakcijos kūrybinei grupei svarbi jūsų nuomonė apie „Kardo“ publikacijas, todėl prašytume atsakyti į anketos klausimus. Iš anksto dėkojame.

Atsakymus prašome siųsti adresu:

„Kardo“ redakcija

Pamėnkalnio g. 13-615, LT-01006 arba

elektroniniu paštu: kardas_zrn@yahoo.com

Jūsų amžius _____

Išsilavinimas _____

Profesija _____

Kokiame dalinyje tarnaujate (tarnavote) _____

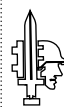
Jūsų karinis laipsnis _____

Kodėl skaitote žurnalą „Kardas“? _____

Kokie mūsų žurnalo straipsniai paliko didžiausią įspūdį ir kodėl? _____

Kokios publikacijos nepatiko ir kodėl? _____

Kokių temų pasigendate „Kardo“ žurnale? _____

Ketvirtasis Lietuvos prezidentas

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio įkūrėjas ir jo tarybos prezidento pirmininkas, partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas gimė 1909 m. kovo 15 d. Palangoje Jono ir Petronėlės Žemaičių šeimoje. Kai Jonas pradėjo lankyti mokyklą, šeima jau gyveno dabartiniame Raseinių rajone, Kiaulininkų kaime. 1926 m. J. Žemaitis įstojo į Kauno karo mokyklą. Ją baigęs 1929 m. gavo leitenanto laipsnį ir pradėjo tarnauti 2-ajame artilerijos pulke. 1936–1938 m. J. Žemaitis stažavosi Prancūzijoje. Grįžęs gavo kapitono laipsnį ir tęsė tarnybą artilerijos daliniuose. 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, J. Žemaitis tęsė karinę tarnybą 617-ajame artilerijos pulke. Prasidėjęs karas jį užklupo Varėnos poligone. Nors buvo gavęs

įsakymą trauktis į Rytus, Jonas Žemaitis su grupe karininkų sąmoningai atsiliko ir pasidavė vokiečiams į nelaisvę. Nepa norėjęs jiems tarnauti, išėjo į atsargą ir apsigyveno Kaune, kur įsidarbino Energetikos valdyboje. Gimus sūnui Laimučiui, J. Žemaitis su šeima persikėlė į kaimą netoli Šiluvos ir dirbo žemės ūkio kooperatyvo vedėju. Jau vokiečių okupacijos metais J. Žemaitis pradėjo dalyvauti rezistencinėje veikloje: platino antinacinę spaudą, būrė vyrus į generolo P. Plechavičiaus vadovaujamą Vietinę rinktinę. 1944 m. jis buvo paskirtas šios rinktinės 310-ojo bataliono vadu. Prasidėjęs antrajai sovietinei okupacijai, J. Žemaitis kurį laiką slapstėsi, o 1945 m. kovo mėnesį įsijungė į partizaninį judėjimą. 1945 m. liepos 22 d. Virtukų miško kautynėse jis gavo pirmąjį kovos krikštą. 1947 m. buvo išrinktas Kęstučio apygardos vadu. Bandydamas centralizuotai vadovauti partizanams, 1948 m. įkūrė Jūros (Vakarų Lietuvos) sritį ir tapo pirmuoju jos vadu. Netrukus J. Žemaitis ėmė organizuoti vieningą visos Lietuvos partizanų vadovybę. 1949 m. vasarį įvykusio partizanų vadų suvažiavimo metu buvo įkurtas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis (LLKS). Jonas Žemaitis-Vytautas vienbalsiai buvo išrinktas LLKS Tarybos prezidiumo pirmininku. 1949 m. vasario 16 d. jam buvo suteiktas partizanų generolo laipsnis. LLKS Tarybos deklaracija numatė, kad „atstaciaus Lietuvos Nepriklausomybę ligi susirenkant Seimui Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos prezidiumo pirmininkas“. Todėl Jonas Žemaitis dažnai vadinamas ketvirtuoju prezidentu (po A. Smetonos, vadovavusio šaliai dvi kadencijas, K. Griniaus ir A. Stulginskio). 1951 m. po insulto J. Žemaitis buvo paralyžiuotas ir pusantrų metų išgulėjo drėgname bunkeryje Jurbarko rajono Šimkaičių miške. 1953 m., šiek tiek pagerėjus sveikatai, J. Žemaitis vėl ėmėsi vado pareigų. Deja, J. Žemaičio bunkeris buvo išduotas. Įmetę granatą su nervus paralyžiuojančiomis dujomis, čekistai jį suėmė. J. Žemaitis buvo laikomas Vilniaus KGB kalėjimo rūsiuose, vėliau nuvežtas į Maskvą, kur jį tardė Lavrentijus Berija. Tačiau jis kategoriškai atsisakė dirbti okupantams ir liko ištikimas karininko ir partizanų vado priesaikai. 1954 m. lapkričio 26 d. J. Žemaitis buvo sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu 1997 m. J. Žemaitis (po mirties) buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus I-ojo laipsnio ordinu, o 1998 m. jam buvo suteiktas dimisijos brigados generolo laipsnis. Generolo Jono Žemaičio vardu pavadinta Lietuvos karo akademija. Šių metų kovo 12 d. Seimas priėmė deklaraciją, kuria partizanų vadas Jonas Žemaitis-Vytautas pripažintas buvęs valstybės vadovu, faktiniu prezidentu.

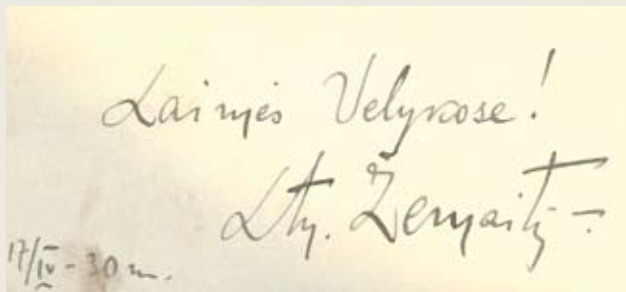

1. Žemaičių šeima.
Antras iš dešinės – Jonas
Žemaitis. 1917 m.
2. Jonas Žemaitis (trečias
iš kairės) su draugais prie
karo mokyklos. 1928 m.
3. Jono Žemaičio
korespondencinė
kortelė. 1930 m.

1.

2.

3.

4.

4. Vytauto apygardos Lokio
rinktinės vadas Pranas
Račinskas-Žaibas (kairėje)
ir LLKS Tarybos prezidiumo
pirmininkas Jonas Žemaitis-
Vytautas pietauja.

5.

5. Vakarų Lietuvos srities
partizanų vadovybė. Antras
iš kairės – Jonas Žemaitis-
Vytautas. Apie 1948 m.

Nuotraukos iš Generolo
Jono Žemaičio Lietuvos karo
akademijos muziejaus fondų

Mintys apie Laisvės kovų generolą

LIETUVA PAMINĖJO PARTIZANŲ GENEROLO JONO ŽEMAIČIO GIMIMO 100-ĄSIAS METINES.

JO VARDU PAVADINTOJE LIETUVOS KARO AKADEMIJOJE ATIDENGTA BARELJEFA IR

ĮVYKO MINĖJIMAS, KURIAME SAVO MINTIMIS

DALIJO SI LIETUVOS POLITIKAI, KARININKAI,

ISTORIKAI, GENEROLO GIMINĖS.

Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu 1997 m. vasario 14 d. Jonas Žemaitis apdovanotas Vyčio kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu (po mirties)

PREZIDENTAS VALDAS ADAMKUS:

P Lietuva mini vieno iškiliausių savo sūnų – Jono Žemaičio-Vytauto – šimtųjų gimimo metinių jubiliejų. Tai mums visiems primena tautos ir valstybės istoriją, dvidešimtojo amžiaus vidurio pervartas, skaudžiausias tragedijas ir legendinį didvyriškumą. Deja, yra toks istorinis dėsningumas, kad iškiliausi tautos sūnūs, garbingiausi didvyriai ryškiausiai matomi būtent tamsiausiam istorijos fone. Paskutinė Lietuvos okupacija – ne išimtis. Žmonės, kurie normaliomis sąlygomis, normalioje demokratinėje valstybėje būtų buvę tiesiog tarnautojai ar karininkai, gimnazistai ar studentai, mokytojai ar ūkininkai, okupacijos sąlygomis tapo didvyriais. Jie nepretendavo į šį ir jokių kitus skambius vardus,

nesiekė šlovės nei apdovanojimų. Jie siekė teisingumo ir laisvės, gynė savo prigimtines teises. Galime tik spėlioti, kaip savo tautai ir valstybei būtų tarnavęs Jonas Žemaitis, jeigu ne priverstinė kova už Lietuvą, jeigu ne tautos būtinoji gintis. Tačiau neabejotina, kad visada toji tarnystė būtų buvusi grindžiama tokiomis asmens savybėmis kaip sąžinė ir orumas, tėvynės meilė ir ištikimybė savo tautai. Šiandien galime klausti: ar šie idealai neatrodė naivūs ir neįgyvendinami „realiosios politikos“ fone, kuri ir iš Rytų, ir iš Vakarų smaugė Lietuvą? Aš atsakau: ne mažiau, negu naivus ir neįgyvendinamas atrodo prigimtinis žmogaus, tautos ir valstybės laisvės, teisingumo ir orumo siekis, kai nepaisoma nepalankios

realybės ir iš jos kylančios grėsmės. Būtent žmogaus sieloje subrendusi moralinė tvirtybė ir laisvė yra pamatas, ant kurio iškyla pasiryžimas ginti laisvę tėvynės laukuose ir miškuose, tikėti ja miško žeminiėje, saugantis išdavysčių ir laidojant kovos brolius. Istorija liudija, kad tokie idealai, dėl kurių žmonės aukoja savo likimus ir gyvybes, kuriuos kartą iš kartos laisto krauju, išlieka. Prieš šešias dešimtis metų partizanų vadai pasirašė Nepriklausomybės Aktą, kuriuo pasiskelbė vienintelę teisėtą Lietuvos vadovybę. Kiek tada, 1949-aisiais, būtų atsiradę pasaulio politikų, kurie būtų pripažinę šio Akto galią? Turbūt ne daugiau nei buvo keliančių Lietuvos okupacijos klausimą. Tačiau Jonas Žemaitis-Vytautas, tada – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio pirmininkas – suprato svarbiausia: ateis laikas ir jų priimtas Aktas taps tiesa, pripažįstama de facto ir de jure, ir neatskiriama istorijos dalimi. Tai daugiau nei strateginis politiko įžvalgumas. Tai tikrasis patriotizmas ir drąsa idealizmą paversti realizmu. Nuoširdžiai linkiu tokios drąsos kiekvienam šios akademijos, turinčios garbingą Jono Žemaičio-Vytauto vardą, auklėtiniui. Kiekvienam žmogui, davinčiam uniformą su Lietuvos Respublikos ženklais. Neabejoju, kad legendinis Jono Žemaičio vardas sulauks savo tikrojo įamžinimo mūsų istorijoje ir knygoje, kultūroje ir mene. Svarbiausia, kad tai įvyktų piliečių sielose. Ten, kur kiekvieno iš mūsų pastangomis kasdien vis iš naujo prasideda Lietuvos kūryba. Būkime šio kūrybos proceso dalyviai – kiekvienas pagal savo dvasines ir fizines galias, pagal savo gebėjimus ir sąžinę.

EUROPOS PARLAMENTO NARYS, PROF. VYTAUTAS LANDSBERGIS

Ypač svarbu pabrėžti tai, kuo gyveno Jonas Žemaitis: valstybės ir kariuomenės tapatumo, jungties suvokimu. Tą jis ne kartą parodė savo leistuose įsakuose kaip vyriausiasis Lietuvos karinių pajėgų vadas, kai kovotojų vadovybė kalbėjo valstybės vardu. Tai ypač matyti 1949 m. vasario 16 d. deklaracijoje. Jonas Žemaitis buvo labai šviesaus proto vyras, jautęs didžiulę

pareigą ir atsakomybę, žinojęs, dėl ko vyksta kova, kuriai jis vadovavo ir pats kovojo: dėl Lietuvos, kuri vėl bus laisva ir kuri išliko valstybe net tada, kai buvo okupuota. Tada į Lietuvos žemę buvo pasėtas grūdas, kuris nežuvo. Jis sudygo, auga, lapoja. Jis dar turės išaugti į galingą medį, kuris skelbs Lietuvos valstybės tęstinumą, nepaisant žiaurios okupacijos laikotarpio. Visada buvo Lietuvos valstybė. Mes pradėdami tai suprasti, bet dar ne visi. Kada mes tai sugebėsime įtvirtinti pasaulio sąmonėje, priklausys nuo mūsų pačių. Mes einame tuo keliu, pirmiausia susitvarkydami savo teisinę valstybinę sąmonę. Kai mes priėmėme 1990 m. kovo 11 d. aktą, dar nieko nežinojome apie 1949 m. vasario 16 d. aktą. Tuomet jis tebebuvo laikomas KGB archyve. Tačiau kai šis dokumentas iškilo į viešumą, dar turėjo praeiti laiko, kol jis tapo amžinuoju teisės aktu ir Lietuvos valstybės teigimu. Kaip mąstė Jonas Žemaitis ir jo bendražygiai, matome jau iš pirmųjų šio dokumento eilučių: „Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama visas Lietuvos teritorijoje esančias vieningos vadovybės vadovaujamas karines visuomenines grupuotes...“ Kariuomenė suprantama kaip visuomenės dalis, o kova – kaip visuomenės pasipriešinimas okupacijai. Prisiminkime tai, minėdami kariuomenės ir visuomenės vienybės dienas. Ryšio tarp kariuomenės ir visuomenės svarbą matė ir tie kovotojai, kuriuos priešas savo propaganda, smurtu ir teroru visomis išgalėmis bandė žūt būt atskirti nuo visuomenės ir palikti kur nors bunkeryje miškuose. Bet partizanai buvo remiami. Tai liudija ne tik masinė parama kovotojams, dažnai pasibaigdavusi partizanų rėmėjų tremtimi, bet ir tada gimusios dainos apie brolius partizanus. Dabar mes pagaliau suvokiame, kad partizanai ir jų vadovybė – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba – buvo vienintelė teisėta valdžia okupuotoje Lietuvoje. Jonas Žemaitis vadinamas partizanų prezidentu. Dabar mes suprantame, kad Jonas Žemaitis buvo įgaliotas kalbėti Lietuvos vardu tarptautiniu lygmeniu. Galima sakyti tai iš dalies įvyko 1950 m., kai sovietų saugumo jau suimtas Jonas Žemaitis buvo išskraidintas į Maskvą pokalbiui su tuo metu faktiniu SSRS vadovu L. Berija. Tai iš esmės atskleidžia Lietuvos būtį, mūsų valstybės statusą sunkiausiu ir skaudžiausiu mums laikotarpiu. Partizaninė kova buvo Lietuvos valstybės karas prieš mūsų šalį okupavusius priešus. Vis dėlto jie nesugebėjo okupuoti mūsų širdžių ir sąmonės.

KRAŠTO APSAUGOS MINISTRĖ RASA JUKNEVIČIENĖ

24

Melas niekada nenugalės tiesos. Tai labai svarbu įsisąmoninti jauniems žmonėms, dar tik pradantiems savo gyvenimo kelią. Anksčiau ar vėliau tiesa nugali melą. Jono Žemaičio gyvenimas tai liudija. Sovietų Sąjungos karas prieš Lietuvą visų pirma buvo melo karas prieš tiesą. Ilgus dešimtmečius melas buvo užtvindęs mūsų kraštą, mūsų žmonių sielas ir mintis, tačiau šiandien tiesa grįžta. Tiesa yra paminklai ir barjefai, skirti Jonui Žemaičiui, tiesa yra jo pripažinimas faktiniu okupuotos mūsų valstybės vadovu. Tačiau dar ne visa tiesa yra atkurta. Seimui dar reikia priimti nutarimą, kad Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją pasirašę žmonės yra signatarai. Galų gale reikia padaryti viską, kad Lietuvos žmonės žinotų, kas buvo Jonas Žemaitis ir jo bendraiviai. Deja, šiandien daugelis žmonių daugiau žino apie sovietinės Lietuvos veikėjus, o ne apie laisvės kovotojus. Būtų labai gerai, kad kiekvienas Karo akademiją, o gal net ir bendrojo lavinimo mokyklą baigęs žmogus būtų perskaitęs Nijolės Gaškaitės knygą „Žuvusiųjų prezidentas“. Labai dėkoju Karo akademijos bendruomenei už tai, kad ji saugo ir, tikiuosi, toliau saugos garbingą Jono Žemaičio vardą. Šiandien matome, kad Lietuvos karo akademijai vardas buvo pasirinktas teisingai.

SEIMO NACIONALINIO SAUGUMO IR GYN- BOS KOMITETO PIRMININKAS, ISTORIKAS DR. ARVYDAS ANUŠAUSKAS

Devyni iš dešimties laisvės kovotojų žuvo. Vieni – kautynėse, kiti buvo išduoti, nužudyti agentų – smogikų.

Jonas Žemaitis taip pat nuolat buvo agentų taikiny. Tai buvo ypatinga asmenybė, kuriai teko pačių aukščiausių sovietų saugumo vadovų ir politinių veikėjų dėmesys. Dėl J. Žemaičio netgi kilo L. Berijos ir jo vietininko Lietuvoje A. Sniečkaus konfliktas. L. Berija siekė įsitvirtinti visos SSRS vadovo poste. Surinkęs informaciją apie padėtį Lietuvoje, jis neoficialiai pavadino J. Žemaitį „pogrindiniu prezidentu“. L. Berija suprato partizaninio judėjimo Lietuvoje reikšmę ir matė, kad sovietų saugumui labai sunkiai sekasi su tuo kovoti, o saugumiečių represijos dažniausiai nukreipiamos prieš niekuo dėtus žmones. A. Sniečkus su tokia L. Berijos nuomone nesutiko.

Kai buvo išaiškinta Jono Žemaičio buveinė L. Berija siūlė padelsti ir partizanų vado dar nesusimti. Jis būtinai norėjo pats su juo ir bijojo, kad saugumiečiai, galbūt susitarę su A. Sniečkumi, paskubės J. Žemaitį nužudyti.

Kai vis dėlto J. Žemaitis buvo suimtas, vos po poros savaitių jis buvo išskraidintas į Maskvą. Kodėl L. Berija nusprendė su juo susitikti? Iš fragmentiškos informacijos galima numanyti, jog L. Berija ketino keisti Sovietų Sąjungą ir jos santykius su Vakaraais. Galbūt L. Berija ketino Laisvės kovų sąjūdžio vadus panaudoti savo kovai su atskirų sovietinių respublikų vadovais. Mes nieko nežinome apie J. Žemaičio ir L. Berijos pokalbį, kurį L. Berija įvardino kaip „derybas“, detales. Netrukus po susitikimo su J. Žemaičiu pats L. Berija buvo suimtas. Jono Žemaičio pozicija po suėmimo, tvirtas priesaikos laikymasis verti pagarbos. Savo paskutiniame žodyje Jonas Žemaitis sakė: „Aš, kaip ir kiti mano bendraminčiai, laikau, kad Sovietų Sąjunga savo ginkluotosiomis pajėgomis įsiveržė į mūsų šalį. Ši sovietinės vyriausybės žingsnį laikau neteisėtu. Visus pogrindžio veiksmus, kurio dalyviu aš buvau, nukreiptus prieš sovietinę valdžią, aš laikau teisingais. Aš stengiausi, kad ši kova prisilaikytų humanizmo principų. Aš vis tiek laikau, kad kova, kurią aš vedžiau devynerius metus, turės savo rezultatus.“

Norėčiau atkreipti dėmesį į vieną Jono Žemaičio, kaip kariškio, savybę. Jis buvo karininkas demokratas. Jis siekė atkurti demokratinę Lietuvos valstybę, kuriai vadovauja Seimas. Tokį tikslą tikėtasi įgyvendinti, atgavus Lietuvos Nepriklausomybę. Paskutiniai Jono Žemaičio žingsniai buvo žengti Maskvoje, Butyrkų kalėjime. Sušaudytų nuteistųjų kūnai buvo išvežami sudeginti į Donskoj vienuolyną Maskvoje. Kalbant apie žmones,

kovojusius už Lietuvos laisvę, reikia pabrėžti: į Lietuvą jie žiūrėjo visiškai kitaip. Jie nelaikė savo tėvynės pinigine, kuri jiems turi kažką duoti. Jie patys stengėsi duoti savo šaliai.

L IETUVOS KARIUOMENĖS VADAS GEN. LTN. VALDAS TUTKUS

Mes minime iškilaus Lietuvos politiko ir karžygio šimtąsias gimimo metines. Kartu mes minime kovą už laisvę, kuriai aukojosi tūkstančiai Lietuvos žmonių. Kovai, kad mes, Lietuvos žmonės, gyventume laisvi. Partizanai, aš sveikinu Jus su pergale!

Neretai kyla klausimas, ar mes šiandien galėtume elgtis taip drąsiai ir kiltume į kovą už Lietuvos Nepriklausomybę. Esu tikras, kad taip.

Galbūt dar neatėjo laikas įvertinti kito žygdarbio, kurį mūsų signatarai atliko 1990 m. kovo 11-ąją. Juk tada, pasirašydami Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo aktą, jie kartu pasirašė ir nuosprendį sau. Niekas negalėjo būti tikras, kad Steigiamasis Seimas išliks ir signatarai nepraleis likusio gyvenimo kalėjimuose ar Sibire. 1991 metų sausio įvykiai parodė, kad mūsų žmonės, mūsų karta gali taip drąsiai ginti Lietuvos laisvę, kaip tai darė partizanai. Lietuva per tūkstantį savo istorijos metų yra pralaimėjusi atskiras kovas, bet niekada nepralaimėjo karo. Tai lėmė meilė savo Tėvynei, žemei, žmonėms, ryžtas ir atsidavimas.

Šiandien mes vėl esame Europos šeimoje, esame galingiausio pasaulyje karinio aljanso nariai. Kartais manęs klausia, ar mes įstojome į NATO todėl, kad bijome savo kaimynų. Ne, ne todėl. Mes esame NATO ir ES, nes lietuviai visada kovojo už laisvę, už demokratišką valstybę, kurioje gerbiamas kiekvienas Lietuvos pilietis. Už tokią valstybę kovojo ir Lietuvos partizanai bei jų vadas Jonas Žemaitis-Vytautas. Jis yra ištikimybės savo tėvynei, priesaikai pavyzdys. Jis – kario ir piliečio pavyzdys. Kariai, būkite jo verti.

J ONO ŽEMAIČIO DUKTEREČIA RŪTA JUŠKAITĖ

Tai, ką padarė Lietuvos partizanai, neabejotinai reikia pripažinti pergale. Tik jų dėka Lietuvoje buvo stabdoma sovietizacija. Taip pat tik jų dėka Lietuvoje nebuvo taip smarkiai pakeista tautinė sudėtis, kaip tai padaryta Latvijoje ir Estijoje. Manau, kad mums nereikia gyventi vien praeities netekčių skausmu. Jau laikas gyventi pergale, ją tinkamai įvertinti ir suprasti.

G ENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJOS VIRŠININKAS BRG. GEN. EDVARDAS MAŽEIKIS

Puiki žinia pasiekė mus iš Seimo: partizanų generolas Jonas Žemaitis pripažįstamas Lietuvos prezidentu. 1949 m. vasario 16 d. priimtoje deklaracijoje jis buvo įgaliotas eiti Lietuvos Respublikos prezidento pareigas. J. Žemaitis buvo partizanų prezidentas. Dabar jis tapo mūsų visų prezidentu. J. Žemaitis – ištis istorinė asmenybė. Sunkiomis kovos sąlygomis jis rūpinosi Lietuvos ateitimi, jos laisve ir nepriklausomybe. O tos sąlygos ištis buvo sunkios. Šiandien, kai mes gyvename šiltai ir komfortiškai, įsivaizduokime bunkerį, drėgmę, šaltį, ligas, puolančius priešus. Įsivaizduokime viltį, kad ta kova yra ne beprasmiška, ir tikėjimą, kad Lietuva bus laisva. Ištis mes, dėvintys Lietuvos kariuomenės uniformas, ir kiti Lietuvos patriotai turime savęs paklausti: ar mes taip galėtume, ar aš taip galėčiau. Ir jei daugelis iš mūsų širdyje atsakysime: „Taip, aš galėčiau“, Lietuva bus visada.

■ Parengė MANVYDAS VITKŪNAS
Kęstučio Dijoko nuotr.

Karininkai – Lietuvos sporto pradininkai

26

LIETUVOJE PASKELBUS NEPRIKLAUSOMYBĘ PO CARINĖS RUSIJOS VALDYMO IR I PASAULINIO KARO LIKO NUALINTA EKONOMIKA, SUJAUKTAS SOCIALINIS, KULTŪRINIS GYVENIMAS. IŠ RUSIJOS IR KITŲ PASAULIO KRAŠTŲ GRĮŽUSIOS NEGAUSIOS INTELIGENTIJOS PASTANGOMIS SKUBĖTA KURTI VALSTYBĖS ŪKĮ, ORGANIZUOTI ŠVIETIMO, MOKSLO IR KULTŪROS ĮSTAIGAS. EKONOMIKĄ, KAI KURIAS KULTŪRINĖS VEIKLOS SRITIS PAGAL IŠGALES RĖMĖ VALSTYBĖ, AUKOJO UŽSIENIO LIETUVIAI, O SPORTO SĄJŪDŽIO PRADŽIA BUVO KIEK KITOKIA. SPORTINEI VEIKLAI TRUKDĖ NE VIEN MATERIALINIAI SUNKUMAI, BET IR IŠ CARINĖS RUSIJOS ATĖJĘS PRIMITIVEVUS, NET PRIETARINGAS KŪNO KULTŪROS SUVOKIMAS. NE VIENAS TO METO VYRESNĖS KARTOS POLITIKŲ, KULTŪROS BEI RELIGIJOS VEIKĖJŲ SPORTO ATŽVILGIU BUVO NUSITEIKĘ SKEPTIŠKAI. NET TOKIAM KULTŪROS ŽINOVUI, BAŽNYTINĖS HIERARCHIJOS AUTORITETUI PRELATUI ADOMUI JAKŠTUI-DAMBRAUSKUI ATRODĖ, KAD SPORTAS, TAIP PAT IR KŪNO KULTŪRA, TĖRA TUŠČIA PRAMOGA, DYKINĖJIMAS, KURIŲ ARTOJŲ KRAŠTUI VISAI NEREIKIA.

TODĖL VOS SUSIKŪRUSIAI LIETUVOS KARIUOMENEI, KAIP VIENAI IŠ LABIAUSIAI ORGANIZUOTŲ VALSTYBĖS INSTITUCIJŲ, TEKO IMTIS IR KRAŠTO SPORTINIO GYVENIMO INICIATORĖS IR ORGANIZATORĖS VAIDMENS.

Karininkai, sporto sąjūdžio entuziastai, dar nesibaigus Nepriklausomybės kovoms, 1919 m. liepos 13 d. padėjo organizuoti pirmąjį sporto renginį, davusį impulsą aktyvinti sportinę veiklą. Šios šventės oficialia organizatore tapo tuomet mažiau nei prieš mėnesį įsteigta Lietuvos sporto sąjunga (LSS). Pirmuoju šios organizacijos pirmininku buvo išrinktas karo gydytojas majoras Balys Slizys (1922–1924 m. – krašto apsaugos ministras).

Pirmojoje kuklioje šventėje vyko kai kurių lengvosios atletikos rungčių ir futbolo rungtynės. Be kelių civilių sportininkų, renginyje dalyvavo Karo mokyklos, Pirmojo raitelių pulko bei Karo komendantūros kariai – sporto

entuziastai. Kaune, Ažuolyno pakraštyje, netoli husarų kareivinių, aikštėje (dabar čia Lietuvos kūno kultūros akademijos maniežas) varžėsi LSS ir karo aviacijos futbolininkai.

Vienas šventės dalyvių, buvęs Lietuvos karininkas kapitonas Petras Jurgėla vėliau savo atsiminimuose rašė: „Visi buvom husarai ir, neturėdami sportinių drabužių, su kareiviškais rūbais ir pentinuotais batais dalyvavom bėgimuose ir šokimuose į aukštį (...). To nepaprasto įvykio žiūrėti susirinko, rodos, apie šimtą žmonių – iš viso.“

Karinė vadovybė palaikė karininkų entuziastų iniciatyvą aktyvinti sporto sąjūdį dėl palyginti nemažos

dalies karių silpnos sveikatos ir ligotumo. Jai rūpėjo fiziškai stiprūs, užsigrūdinę valstybės gynėjai. Karo sanitarijos valdybos statistikos duomenimis, per pusantrų tarnybos metų įvairiomis ligomis sirgo:

1923 m. – 37,6 proc. karių,

1930 m. – 86,9 proc. karių.

1927 m. vidutiniškai apie 25 proc. naujokų dėl netinkamos sveikatos negalėjo tarnauti kariuomenėje. 1935 m. į tuometinę Karo mokyklą dėl silpnos sveikatos neįstojo 21,5 proc., o 1938 m. – 40,5 proc. norinčiųjų.

Iki 1931 m. karių kūno kultūra ir sportavimu rūpinosi pulkų vadai, vėliau – Krašto apsaugos ministerijoje įsteigta Fizinio lavinimo inspekcija.

Kalbant apie sportą kariuomenėje, reikėtų skirti dvi sąvokas – fizinės pratybos ugdant kario profesinius gebėjimus ir sportavimą varžymosi pagrindu.

1921 m. gruodžio 28 d. krašto apsaugos ministras prof. Jonas Šimkus įsakė divizijos vadams pasirūpinti, kad pulkai savo lėšomis įsigytų sportinės aprangos.

1923 m. kariuomenės vadas plk. Juozas Stanaitis įsakė vietoj „Sakalų“ gimnastikos daryti rytinę mankštą su gimnastikos prietaisais.

Sporto renginių organizavimas ir dalyvavimas varžymosi principu buvo išskirtinai Lietuvos karininkų iniciatyva.

1919 m. liepos 13 d. pirmoji sporto šventė davė impulsą tolesniems renginiams, kurių metu dar labiau pasireiškė karininkų aktyvumas. 1921 m. liepos 30–31 dienomis Vytauto parke vykusiose pirmosiose lengvosios

atletikos pirmenybėse trečdalį dalyvių sudarė kariai. Net trys būsimieji karininkai, karo mokyklos kariūnai – Steponas Darius, Vytautas Čemarka ir Antanas Kisielius – tapo prizininkais. Tais pačiais metais vykusį šachmatų turnyrą laimėjo kpt. Pranas Rimša.

Dar gausiau ir sėkmingiau kariai dalyvavo 1922 m. rugpjūčio 12–15 dienomis vykusiose lengvosios atletikos pirmenybėse, kur iš 22 rungčių net aštuoniose tapo čempionais, o 13-oje – prizininkais. Naujus 100 m bėgimo (12,2 sek.) ir šuolio į tolį (5,70 m) Lietuvos rekordus pasiekė šarvuočių diviziono j. ltn. Albertas Dirvianskas. J. ltn. V. Vokietaitis pasiekė du to meto šalies rekordus: 400 m bėgimo (60,3 sek.) ir šuolio su kartimi (2,75 m). Jis kartu su tarnybos draugais j. ltn. Jonu Griciumi, j. ltn. Teodoru Kurtu Žygeliu ir A. Dirviansku per rekordinį laiką (4,18 min.) įveikė ir švedišką estafetę (800 + 400 + 200 + 200).

Nuo 1925 m. lengvosios atletikos pirmenybėse kariai dalyvaudavo jau ne kaip atskirų kariuomenės dalių, o kaip įvairių sporto klubų (daugiausia S. Dariaus vadovaujamo LFLS – Lietuvos fizinio lavinimo sąjungos) atstovai.

Greta lengvosios atletikos rungčių kariuomenėje anksti atsirado ir komandinių sporto šakų futbolo, krepšinio, ledo ritulio ir beisbolo varžybos.

1922 m. gegužės 7 d. pirmosiose Lietuvos futbolo pirmenybėse dalyvavo trys komandos – Karo aviacijos pulko, Atskirojo baltgudžių bataliono ir karinių įstaigų Raštininkų kuopos.

Futbolas buvo bene populiariausia komandinė

» Kariuomenės futbolo rungtynių nugalėtojai 1927 metais.

Kariuomenės Sporto Draugijos ĮSTATAI.

I. Tikslas.

1 §. Draugijos tikslas remti materialiai ir moraliai sporto platinimą karių tarpe.

2 §. Nurodytam tikslui pasiekti draugija rūpinasi: a) aprūpinti kariuomenės dalis sporto reikmenimis ir literatūra, b) ruošti kursus instruktoriams, teisėjams ir šiaip sportininkams, c) parūpinti reikalingas sportui aikštes, sales ir t.t., d) ruošti metines Lietuvos kariuomenės pirmenybei rungtynes ir įrengti tam reikalui stadioną, e) populiarinti sportą.

3 §. Platesniu mastu sporto dalykams plėsti atskirose jo šakose ir techniškai joms prižiūrėti steigia skyriuose įvairių sporto šakų komitetus tam tikrais pamatais, nustatomais skyrių valdyboms.

kuriose žaidė ir pats kapitonas, lietuviai laimėjo 1:0.

R. Marcinkus iki šiol buvo ir tebėra jauniausias rinktinės treneris, dalyvavęs 15 tarpvalstybinių varžybų, paskutinėse – 1938 m. atrankiniame pasaulio čempionate – jau dirbdamas Karo aviacijos fizinio lavinimo instruktoriumi. Per paskutines rungtynes Rygos stadione jis sunkiai susižeidė ir jo sportinė karjera nutrūko. Antrojo pasaulinio karo metais R. Marcinkus, kaip karo lakūnas, tarnavo antihitlerinės koalicijos narių, Prancūzijos ir Anglijos, pajėgose ir daugiausia kovėsi virš Šiaurės Afrikos. Jo lėktuvas tris kartus buvo numuštas, paskutinį kartą R. Marcinkus pateko į vokiečių nelaisvę ir už bandymą pabėgti buvo nušautas.

Galima būtų daug pasakoti ir apie kitą lakūną, transatlantinio „Lituanikos“ skrydžio sumanytoją ir didvyrį kpt. Steponą Darių. S. Dariaus indėlis į Lietuvos sportą, jo kartu su Stasiu Girėnu atliktas žygdarbis, išgarsinęs Lietuvą, yra išskirtiniai reiškiniai Lietuvos istorijoje.

Kariuomenės sportinis gyvenimas ypač suaktyvėjo 1924 m. birželio 20 d. įkūrus Lietuvos kariuomenės sporto draugiją (LKSD). Grupės karininkų iniciatyva LKSD organizavimo klausimu buvo sušauktas kariuomenės dalių atstovų susirinkimas. Išrinkta LKSD Laikinoji valdyba, į kurią įėjo daugiausia aviacijos tarnybos karininkai – gen. lttn. Juozas Kraucevičius, mjr. Eugenijus Vileišis. Vėliau LKSD Centro valdybos pirmininkais buvo mjr. J. Vintartas, mjr. Karolis Austas, plk. Bruno Štencelis, Vladas Grudzinskas, Kazys Skučas. Draugijos nuostatuose nurodyta, kad LKSD tikslas yra „remti materialiai ir moraliai karių sporto plėtojimą“. LKSD veikloje ypač svarbūs S. Dariaus atlikti darbai. Būdamas centro valdybos nariu, o nuo 1925 m. rugsėjo 8 d. ir sekretoriumi, jis daug prisidėjo prie naujų sporto šakų atsiradimo kariuomenėje, varžybų organizavimo. S. Dariaus iniciatyva kariai būdavo įtraukiami į miesto civilinių sporto klubų veiklą ir dalyvaudavo sporto renginiuose. Dar 1922 m. S. Darius iš karo aviatorių subūrė ledo ritulio komandą „Aviacija“. S. Dariaus ir kitų karininkų entuziazmu ir rūpesčiu Lietuvos kariuomenėje buvo žaidžiami ir kiti komandiniai žaidimai: krepšinis, ledo ritulys, beisbolas, tinklinis.

Vienas reikšmingiausių LKSD darbų buvo kariuomenės stadiono įrengimas 1926 metais Kaune, Aukštojoje Panemunėje (šalia dabartinio J. Vitkaus inžinerijos bataliono). Tai buvo pirmasis stadionas Lietuvoje su puikia futbolo aikšte, bėgimo takais, šuolių sektoriumi, šaudykla.

» 1925 m.

sporto šaka XX a. 3-iojo ir 4-ojo dešimtmečių Lietuvos kariuomenėje. Be abejo, dideli nuopelnai priklauso karo lakūnui lttn. Steponui Dariui, kuris į sportą pritraukė ir kitus karininkus. 1922 m. rugsėjo 23 d. Rygoje įvyko pirmosios tarptautinės Lietuvos ir Latvijos rinktinės futbolo rungtynės. 1922–1926 metais lietuviai futbolininkai kelis kartus dalyvavo tarptautinėse varžybose. Beveik visą Lietuvos komandą sudarydavo karo aviacijos karininkai ir puskarininkiai, o rinktinės vartininkas dažniausiai būdavo lttn. Steponas Darius (nuo 1924 m. – vyr. lttn.) – ilgametis rinktinės kapitonas.

Futbolą, tiek kariuomenės komandoje, tiek kituose klubuose žaidė „Anbo“ lėktuvų projektuotojas, vėliau brg. gen. karo aviacijos viršininkas Antanas Gustaitis, lttn. Leonas Juozapaitis, ats. lttn. Vladas Baltuška, lttn. Albinas Bulvičius, aviacijos kpt. Romualdas Marcinkus. Apie šį žaidėją reikia pasakyti, kad tai buvo legendinė asmenybė tiek sporte, tiek visoje Lietuvos istorijoje.

Lietuvos futbolo rinktinės kapitonu ir treneru R. Marcinkus išbuvo keliolika metų. Lietuvos futbolo rinktinė nuo 1923 m. pradėjusi dalyvauti tarptautinėse varžybose, neretai žaisdavo be trenerio. Trumpam nusamdyti vengras F. Molnaras bei austras O. Ditrichas nepateisino vilčių, todėl 1932 m. po keleto tarptautinių pralaimėjimų Futbolo lyga treneriu ryžosi paskirti rinktinės kapitoną R. Marcinkų. Jau kitas rungtynes su Estija,

» 7-ojo pėstininkų Butigeidžio pulko sportininkai kariuomenės sporto šventėje 1927 m., antrą kartą iš eilės laimėję ministro pirmininko dovaną.

Geriausiai kariuomenės sportinė veikla buvo organizuota Karo aviacijos pulke. Tai liudija 1927 m. gegužės 9 d. LKSD Centro valdybos aplinkraštis, kuriame nurodoma, kad kariuomenės futbolo pirmenybėse leidžiama dalyvauti tik tų dalių, kuriose yra susikūrę LKSD skyriai, komandoms. Atskiroje pastaboje pabrėžiama, kad šio aplinkraščio nereikia siųsti Karo mokyklai ir aviacijos eskadrilėms bei aviacijos dalims, nes šios dalys savo komandas jau yra seniai įregistravusios.

S. Dariaus pastangomis įvairių kariuomenės sporto dienų metu aviacijos komandos gaudavo prizus.

1925 m. vasarą Kaune prasidėjo karo aviacijos dalių futbolo pirmenybės, kuriose dalyvavo net 12 komandų. Pirmąją Lietuvos kariuomenės futbolo čempionę tapo Karo mokyklos komanda, finale įveikusi aviatorius 2:0.

1927 m. mjr. K. Austo pastangomis suorganizuotos visos Lietuvos kariuomenės futbolo pirmenybės. Tos pirmenybės su nedidelėmis pertraukomis vyko iki 1938 metų. Kariai rungtyniaudavo ne tik tarpusavyje, bet ir su civilių komandomis. Kadriniai karininkai paliko ryškų pėdsaką ne tik kariuomenės, bet ir visos Lietuvos sporto istorijoje. Be minėto R. Marcinkaus, vėliau futbolą užsienyje žaidė leitenantai Antanas Tallat-Kelpša, Jonas Paulionis ir Antanas Sipavičius.

Kariuomenės kavalerijos pulkų raštininkai buvo jojimo sporto pradininkai Lietuvoje. Dar vykstant Nepriklausomybės kovoms, 1919 m. Pirmojo raitelių (vėliau – Husarų), taip pat Ulonų pulkų kavaleristai

rengdavo savo pulkuose išjodinėjimo, kliūtinio jojimo varžybas (konkūrus), pratimus su šuoliuojančiais žirgais (džigitavimą) ir kt. 1920 m. surengtos pirmosios raitelių varžybos, o nuo 1924 m. birželio mėn. Aukštųjų Šančių laukuose įvyko pirmosios platesnio masto varžybos. Po šių varžybų jojimo šventės labai pamėgo sporto entuziastai, jas gausiai lankydavo visuomenė.

Paskutinės kariuomenės jojimo varžybos įvyko prieš pat pirmąją sovietinę okupaciją – 1940 m. birželio 9 d., naujame Kauno hipodrome. Varžybose, be kariškių, dalyvavo šauliai ir keli civiliai raiteliai. Varžybos sutraukė neregėtą skaičių žiūrovų – daugiau kaip 10 tūkst. žmonių. Nuo pirmųjų jojimo varžybų 1919 m. iki paskutiniųjų 1940 m. Lietuvos sporto istorijoje pasižymėjo atskirų rungčių nugalėtojai: ltn. Jonas Andriūnas, j. ltn. Vladas Garbenis, ltn. Aleksandras Kazakevičius, vyr. ltn. Tomas Kukta, j. ltn. Vincas V. Padegimas, j. ltn. Vladas Smieliauskas, ltn. Ignas Ugianskas.

Populiarios ir beveik būtinos kariuomenėje buvo šaudymo varžybos. Pagal LKSD nustatytą eiliškumą šaudymas pirmiausia vykdavo kuopose (eskadronuose, eskadrilėse, baterijose), po to – pulkuose, vėliau – divizijose. Divizijų nugalėtojai dalyvaudavo kariuomenės sporto šventėse iki 1931 m., vėliau – čempionatuose.

Nuo 1933 m. kariuomenėje už gerą šaudymą buvo įsteigti prizai – kišeniniai laikrodžiai su antvožu. Daugiausia taškų šaudymo iš pistoleto rungtyje pelnęs karininkas gaudavo auksinį laikrodį, kurio antvože

» 1922 metais mankštinasi Lietuvos karo aviacijos lakūnai.

buvo pavaizduotas Vytis, o ciferblate, tarp skaitmenų, – prezidento A. Smetonos atvaizdas. Už šaudymą iš šautuvų karininkas gaudavo auksinį laikrodį tik tuo atveju, jei jo rezultatas būdavo aukštesnis už geriausio šaulio rezultatą. Šauliai kareiviai būdavo apdovanojami sidabriniais laikrodžiais, kurių dangteliuose buvo „Gero šaulio“ ženklas, o tarp skaitmenų – prezidento atvaizdas.

Didelio visuomenės dėmesio sulaukdavo beveik kasmet organizuojamos kariuomenės sporto šventės. Pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį įvyko šešios tokios šventės, tačiau dėl nežinomų priežasčių 1931 m. jos nutrūko ir buvo atnaujintos tik 1938 m. rugpjūčio 10–14 dienomis. Paskutinė, aštuntoji, šventė buvo didžiausia. Joje dalyvavo apie 1 200 sportininkų.

Rengiantis 1940 m. Helsinkio olimpinėms žaidynėms, 1938 m. buvo surengta tautinė olimpiada, kurioje dalyvavo apie 2 000 sportininkų – lietuvių iš viso pasaulio. Kariuomenei atstovavo aviatoriai ir žirgų sporto entuziastai.

Atskirai reikėtų kalbėti apie sportą Lietuvos karo mokykloje, kur jau nuo pirmosios laidos (1919 m.) būsimųjų karininkų kūno kultūrai ir sportui buvo skiriamas

didelis dėmesys.

Pirmuoju Karo mokyklos egzistavimo laikotarpiu (1919–1922 m.) kūno kultūros, tuomet vadintos gimnastika, programa buvo paprasta – tai buvo rytinis pusvalandžio bėgimas Kauno gatvėmis ir gimnastika su prietaisais. Prancūzų karinės misijos kapitono Kohendės (Cohendet) iniciatyva, per rikiuotės pertraukas būdavo atliekami paprasti mankštos pratimai. Nuo 1929 metų kūno kultūros programa buvo išplėsta ir iki 1934 m. Karo mokykloje buvo žaidžiamas futbolas, krepšinis. Tuo laiku jau turėta ir savų anksčiau įvairius sporto kursus baigusių specialistų, kurie trenirudavo kariūnus. Kūno kultūros pamokose kariūnai taip pat boksudavosi, kilnodavo štangas ir svarsčius. Boksiningo sunkiasvorio karjerą kariuomenėje pradėjo ir 1928 m. Paryžiaus olimpinį žaidynių dalyvis, Baltijos valstybių čempionas Juozas Vinča. S. Dariaus rūpesčiu įrengtose čiuožyklose daugiausia treniravosi karininkai, puskarininkiai ir jų šeimų nariai. Vėliau (nuo 1935), įvedus trejų metų karininkų rengimą, kūno kultūros ir sporto programa buvo dar platesnė.

Ketvirtojo dešimtmečio antrojoje pusėje, po žinomų kariuomenės reformų, Lietuvos kariuomenėje atsirado

daugiau kovinio sporto rūšių – modernioji penkiakovė (2500 m kliūtinis jojimas, 300 m plaukimas laisvu stiliumi, fechtavimas kardu, 400 m bėgimas ir šaudymas 7,65 kalibro pistoletu į kas 3 sekundes pasirodantį žmogaus ūgio taikinį), žirgų sportas, dešimtkovė.

Nuo 1936 m. karių fizinis pasirengimas buvo siejamas su atskirų kariuomenės rūšių specifika ir numatomų kautynių sąlygomis. Pavyzdžiui, pėstininkai patikrinimo metu turėdavo atlikti 24 km žygį, pereiti 6 m pločio ir 30 m ilgio lieptą, užbėgti ant kalnelio ir nušokti nuo 2 m aukščio šlaito, peršokti 1,25 m tvorą, perlipti griovį ir 2 m aukščio užtvartą, peršokti 3 m pločio griovį, nubėgus 30 m mesti į taikinį granatą.

Kariuomenės vadovybė jau pačioje karių sporto sąjūdžio pradžioje suvokė, kad norint pakelti fizinio lavinimo lygį reikia turėti gerai parengtų sporto instruktorių. Todėl 1922 m. pabaigoje į gimnastikos ir mankštos kursus Čekoslovakijoje nusiunčiamas lttn. Martynas Paura. 1923 m. pirmuoju kariuomenės sporto instruktoriumi paskiriamas žinomas sporto organizatorius ir sportininkas Stepas Garbačiauskas. Jo iniciatyva 1924 m. karininkams surengti pirmieji sporto kursai, kuriuose dėstė lttn. M. Paura ir pats S. Garbačiauskas. Pirmieji kursai baigę 14 instruktorių grįžo į savo dalinius ir tęsė sportinę veiklą. Be to, kūno kultūros kursus karininkams rengdavo Karo mokykla ir Kūno kultūros rūmai. Lietuvos futbolo lygai vadovavo mjr. Aleksandras Ardickas.

Tuo laikotarpiu taip pat buvo svarbu ir sportinės literatūros rengimas bei dar Lietuvoje neįsitvirtinusių sporto šakų propagavimas. Pirmąją knygą apie sportą lietuvių kalba 1921 m. išleido kariuomenės Generalinis štabas ir tai buvo LFLS valdybos pirmininko S. Garbačiausko leidinys „Futbolas“, o 1922 m. Karo mokslų skyrius išleido to paties autoriaus knygėlę „Oficialios futbolo taisyklės“, K. Dineikos knygą „Krepščiavysdis vyrams“, K. Dineikos ir dr. J. Ereto „Lengvosios atletikos vadovėlis“, 1924 m. – lttn. S. Dariaus knygą „Beisbolo žaidimas“, be to, 1926 m. savo iniciatyva S. Darius išleido knygėlę „Basketbolo žaidimas“. Kariuomenės periodiniuose leidiniuose „Atspindžiai“ ir „Karys“ atsirado skyreliai „Kariuomenės sportas“, kuriuose apie sporto reikalus rašydavo kpt. Vabalas, lttn. B. Keturakis ir kiti.

Aukšti Lietuvos karininkai buvo ir sporto organizacijų vadovai: generolai Jonas Jurgis Bulota, Vladas Nagevičius, plk. lttn. Antanas Jurgelionis – Lietuvos sporto lygos pirmininkai. Beje, A. Jurgelionis – pirmasis lietuvis, 1925 m. Paryžiuje apgynęs daktaro disertaciją

kūno kultūros tema. Jis buvo 1932 m. Los Andželo olimpinių žaidynių žiuri narys, tautinės kūno kultūros sistemos „Sporūta“ kūrėjas.

Tačiau negalima pamiršti ir kai kurių negatyvių aspektų kariuomenės sportiniame gyvenime. Nors kariškiai sportininkai pasiekdavo neblogų rezultatų, dalis kariuomenės vadovybės nepalankiai žiūrėdavo į sportą, ypač pradžioje. Štai 1929 m. Vyriausiojo štabo viršininkas plk. Zenonas Gerulaitis įspėjo Karo mokyklos viršininką dėl pernelyg didelio kariūnų domėjimosi įvairiomis sporto šakomis. 1931 m. Karo mokyklos viršininkas gen. lttn. Jonas Jackus savo aspirantams uždraudė dalyvauti civilinių sporto organizacijų veikloje. Kariuomenės vadovybė skatino tik masinę kūno kultūrą – mankštą.

Tačiau atskiri Lietuvos karininkai, turėdami didelį autoritetą, savo pavyzdžiu pritraukdavo sporto mėgėjus aktyviai dalyvauti ir kultūriniame bei visuomeniniame gyvenime.

Taigi, galima būtų daryti šias išvadas:

- Lietuvos kariuomenėje organizuoti sportinę veiklą pradėta pažangių karininkų iniciatyva ir kariuomenės vadovybei siekiant stiprinti karių fizinį ir moralinį pasirengimą.
- Kariuomenės daliniuose buvo kultivuojamos ne tik tos sporto šakos, kurioms nereikėjo didelių materialinių išteklių, – lengvoji atletika, šaudymas, bet ir bokso, jojimas, futbolas, krepšinis, ledo ritulys, beisbolas ir kitos.
- Sportinė veikla kariuomenėje ypač suaktyvėjo įsteigus Lietuvos kariuomenės sporto draugiją, kuri rūpinosi sporto instruktorių rengimu, sporto propagavimu, kūno kultūros ir sporto literatūros leidyba.

Nors kariuomenės vadovybė rūpinosi karių kūno kultūra ir fiziniu parengimu, tačiau karių aktyvus dalyvavimas sporto organizacijų veikloje daugiausia priklausė ne nuo vadovybės, bet nuo atskirų karininkų (generolų J. J. Bulotos, V. Nagevičiaus, J. Kraucevičiaus, pulkininkų A. Jurgelionio, B. Štencelio, mjr. K. Austo, vyr. lttn. S. Dariaus ir kt.). Šių karininkų veikla, skatinusi per kūno kultūrą ir sportą dalyvauti ir Lietuvos visuomeniniame gyvenime, yra labai reikšminga.

■ DR. STEPONAS GEČAS

Iliustracijos iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų.

Karinių laipsnių ir pareigų ženklai Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.

Pabaiga. Pradžia – 2009 m. „Karde“ Nr. 1

32

1935 m. rugpjūčio 1 d. oficialiai buvo įsteigtas Lietuvos karinis laivynas. 1936 m. kovo 17 d. krašto apsaugos ministras plk. S. Dirmantas parašu patvirtino Karinio laivyno uniformą, nors oficialaus įsakymo taip ir nebuvo išleista.

Iki 1936 m. lapkričio 30 d. jūrininkų atskirų karinių laipsnių nebuvo, tačiau jie buvo žymimi pagal jūrinę tradiciją.

Karininkų laipsniai ant žieminio kasdieninio ir išeiginio munduro buvo žymimi auksinio galiono juostelėmis ant abiejų rankovių. Ant milinių vasarinių mundurų ir kitų uniforminių drabužių juostelės buvo siuvamos ant prisegamų antpečių.

Ant karininkų kasdieninio munduro antpečių buvo Gedimino stulpai ir inkaras. Karininkų šventinės uniformos antpečiai galioniniai, bendro su visa kariuomene modelio, tik su juodais perpynimais.

Jūreivių, puskarininkų ir laivūnų laipsniai buvo žymimi tik ant rankovių.

KARINIO LAIVYNO KARININKŲ MUNDURO ANTPEČIAI 1936 M. KOVO 17 D.

*Visi karininkai
Žieminis kasdieninis munduras*

*Jaunesnieji karininkai
Šventinis munduras*

*Vyresnieji karininkai
Šventinis munduras*

KARO LAIVYNO KARININKŲ LAIPSNIŲ ANTSIUVAI ANT MUNDURO RANKOVIŲ

*Jaunesnysis leitenantas
(iki 1936-11-30)
Jūrų jaunesnysis leitenantas*

*Leitenantas
(iki 1936-11-30)
Jūrų leitenantas*

*Kapitonas
(iki 1936-11-30)
Komandoras leitenantas*

*Majoras
(iki 1936-11-30)
Komandoras*

*Pulkininkas leitenantas
(iki 1936-11-30)
Kapitonas leitenantas*

*Pulkininkas
(iki 1936-11-30)
Jūrų kapitonas*

KAREIVIŲ (JŪREIVIŲ) LAIPSNIŲ ŽENKLAI

Grandinis

*Jaunesnysis
puskarininkis*

*Vyresnysis
puskarininkis*

Laivūnas

1940 m. gegužės 15 d. buvo paskelbtas įsakymas kariuomenei, kuriuo ryžtingai keičiama karinė uniforma. Uniformos dėvėjimas turėjo būti pradėtas nuo 1940 m. liepos 1 d. ir baigtas iki 1942 gegužės 15 d. Dėl mums žinomų priežasčių tai liko tik projektas, tačiau įdomu, kaip turėjo keistis laipsnių žymėjimas.

Stačia munduro apykaklė buvo keičiama į pusiau stačią, todėl keitėsi ir trikampių forma. Kareiviams trikampiai su metaliniais Gedimino stulpais prisegti prie išseginių mundurų. Prie kariūnų, aspirantų, atliekančių karinę prievolę puskarininkių ir liktinių puskarininkių kandidatų mundurų tokie trikampiai būdavo prisiūti nuolat. Liktinių puskarininkių, karininkų ir generolų trikampiai siuvinėti ir ant munduro būdavo nuolat. Liktinių puskarininkių, karininkų ir generolų uniformų siuvinėjimas skyrėsi.

MUNDURŲ TRIKAMPIAI NUO 1940 LIEPOS 1 D. (PROJEKTAS)

*Kareiviai
(pėstininkai)*

*Liktiniai
puskarininkiai
(kavalerija)*

*Karininkai
(artilėrija)*

Generolai

Buvo keičiamas grandinių, puskarininkių ir viršilų laipsnių žymėjimas.

GRANDINIŲ, PUSKARININKIŲ IR VIRŠILŲ ANTPEČIAI NUO 1940 M. LIEPOS 1 D. (PROJEKTAS)

Grandinis

*Jaunesnysis
puskarininkis*

*Vyresnysis
puskarininkis*

Viršila

Naujo pavyzdžio uniforma Lietuvos kariuomenėje taip ir nepradėta dėvėti, tačiau naujojo pavyzdžio trikampiai buvo panaudoti – tik jau kitaip atrodantys.

1940 m. liepos 13 d. div. gen. V. Vitkauskas, brg. gen. F. Baltušis-Žemaitis ir politinis vadovas J. Macijauskas pasirašė Įsakymą Liaudies kariuomenei Nr. 91, kuriuo Lietuvos kariai neteko antpečių ir ne tik.

Laipsniai pradėti žymėti ant naujo pavyzdžio trikampių. Kur nebuvo spėjama pasiūti naujų apykaklių, laipsnių ženklai buvo segami ant seno pavyzdžio trikampių ir ant apykaklių.

LIAUDIES KARIUOMENĖS TRIKAMPIAI NUO 1940 M. LIEPOS 13 D.

NAUJO PAVYZDŽIO APYKAKLĖS TRIKAMPIAI SENO PAVYZDŽIO APYKAKLĖS TRIKAMPIAI

Pėstininkų cilinis

Kavalerijos grandinis

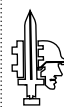
Artilerijos jaunesnysis puskarininkis

Inžinierių puskarininkis

Aviacijos viršila

Karo mokyklos jaunesnysis leitenantas

Pėstininkų leitenantas

Kavalerijos kapitonas

Artilerijos majoras

Inžinierių pulkininkas leitenantas

Generalinio štabo pulkininkas

Generolams nebuvo leista delsti siūdinantis naujas uniformas. Tikriausiai ji jau buvo pasiūta, tereikėjo nuardyti antpečius.

LIAUDIES KARIUOMENĖS GENEROLŲ TRIKAMPIAI NUO 1940 M. LIEPOS 13 D.

Brigados generolas

Divizijos generolas

Generolas

Nelikus antpečių, kariūnų ir aspirantų skiriamieji ženklai buvo perkelti ant kairės rankovės.

KARO MOKYKLOS KARIŪNŲ IR ASPIRANTŲ MUNDURO KAIRIOJI RANKOVĖ NUO 1940 M. LIEPOS 13 D.

Kariūnas

Aspirantas

„Liaudies“ kariuomenėje reikėjo ugdyti „liaudiškumą“, todėl tuoj pat buvo paskirti ugdytojai – politiniai vadovai. Jų skiriamieji ženklai buvo siuvami ant abiejų rankovių.

LIAUDIES KARIUOMENĖS POLITINIŲ VADOVŲ SKIRIAMIEJI ŽENKLAI NUO 1940 M. LIEPOS 13 D.

Kariuomenės politinis vadovas

Divizijos, ginklų rūšies ir tarnybos politinis vadovas

Pulko ir atskiرو bataliono (atskiro dalinio) politinis vadovas

Dalinio politinis vadovas

Operacija „Išlydytas švinas“ Gazos ruože

IZRAELIO KARIUOMENĖS OPERACIJOS PRIEŠ „HAMAS“ JUDĖJIMO KOVOTOJUS KODINIS PAVADINIMAS „IŠLYDYTAS ŠVINAS“ NĖRA ATSITIKTINIS. PASAK IZRAELIO KARIUOMENĖS ATSTOVŲ, NORĖTA TARSI KARŠTU METALU UŽLIETI VISAS LANDAS, PRO KURIAS PALESTINIEČIŲ KOVOTOJAI SAVADARBĖMIS RAKETOMIS APŠAUDO IZRAELIO TERITORIJĄ.

38

» Operacijos „Išlydytas švinas“ metu palestiniečiams didžiulių nuostolių padarė Izraelio karo aviacijos smūgiai.

PALESTINIEČIŲ GALIMYBĖ

Gazos ruože, esančiame tarp Izraelio ir Egipto bei turinčio išėjimą į Viduržemio jūrą, vos 378 kvadratiniai kilometrai teritorijoje gyvena beveik pusantro milijono žmonių. Gazos ruožas – tankiai gyvenama kelių miestų aglomeracija.

Ši palestiniečių autonomijos dalis po pusšimčio metų Izraelio okupacijos net penkerius metus gyveno savarankiškai. 2003 m. rugsėjį Izraelis išvedė iš Gazos savo kariuomenę, išsivežė žydų naujakurius (8,5 tūkst. žmonių). Tai nebuvo padaryta kitoje, didžiojoje Palestinos autonomijos dalyje – Vakarų Krante. Visas pasaulis tada

sveikino Izraelį, žengusį tokį žingsnį, ir išreiškė viltį, kad nuo Gazos prasidės realios nepriklausomybės Palestinai suteikimas. Tačiau Gazoje per pačius pirmuosius laisvus rinkimus palestiniečiai valdžią patikėjo ne nuosaikiam dialogo su Izraeliu siekiančiam judėjimui „Fath“ (šis judėjimas, vadovaujamas Palestinos prezidento Mahmudo Abaso, valdo Vakarų Krantą), bet radikaliai, karingam „Hamas“ judėjimui.

NUOLATINIAI SMŪGIAI IZRAELIUI

Organizacijos „Hamas“ pagrindinis deklaruojamas tikslas – sunaikinti Izraelį. Tad nenuostabu, kad Gazos

ruožas tapo nuolatinių išpuolių prieš Izraelį placdarmu. Pagrindinį dėmesį „Hamas“ aktyvistai, remiami Irano, sutelkė ne į didžiulių socialinių problemų Gazos ruožo sprendimą, bet į karinius veiksmus, nelegalią ginklų kontrabandą iš Egipto ir savadarbių raketų „Kasam“ gamybą bei leidimą į Izraelio miestus. Būtent raketų smūgiai Izraeliui tapo pagrindine priežastimi, paskatinusia Tel Avivą pradėti karinius veiksmus Gazos ruože. Per praėjusius metus daugiau nei 3 tūkstančius kartų palestiniečių raketos skriejo į Izraelį. Žuvo 9 Izraelio piliečiai (žydai ir arabai), 191 buvo sužeistas. Raketų smūgiai iš Gazos ruožo vyko ir paliaubų, kurias Izraelis ir „Hamas“, tarpininkaujant Egiptui, pasirašė 2008 m. liepos 19 d., laikotarpiu. Savo ruožtu Izraelis įvedė Gazos ruožui ekonomines sankcijas, blokavo krovinių tiekimą.

Formaliai paliaubos baigėsi gruodžio 19 d. Izraelis paskelbė esąs pasirengęs laikytis paliaubų ir toliau, jei tik „Hamas“ liausis minosvaidžių sviediniais ir raketomis apšaudyti Izraelio teritoriją, tačiau „Hamas“ atstovai atsisakė nutraukti ugnį. Vien gruodžio 24 d. iš Gazos ruožo į Izraelį buvo iššauta daugiau nei 60 raketų ir minosvaidžių sviedinių. Dažniausiai taikiniais tapdavo Sderotas, Aškelonas ir kiti Izraelio miestai, esantys per kelis ar keliolika kilometrų nuo Gazos ruožo sienos.

GINKLAS – DEZINFORMACIJA

Izraelis aiškiai jau keletą metų neturėjo realių vilčių taikiai išspręsti konfliktą su „Hamas“. Šalies kariuomenė jau beveik dvejus metus rengėsi veiksams Gazos ruože. Viename iš Izraelio kariuomenės poligonų buvo pastatytas kai kuriuos Gazos miesto kvartalus imituojantis statinių kompleksas.

Tačiau iki paskutinės minutės Izraeliui pavyko nusiėpti aktyvų rengimąsi įsiveržti į Gazos ruožą. Buvo imtasi dezinformacijos: nors jau gruodžio 21 d. slaptame Izraelio aukščiausių šalies vadovų ir ministrų kabine-to susitikime buvo priimtas sprendimas pradėti karinę operaciją, po kelių dienų buvo paskelbta, kad Izraelis pasirengęs tęsti politinį dialogą. Per atvertus pasienio punktus į ruožą įvažiavo per šimtas sunkvežimių, vežančių humanitarinę pagalbą Gazos ruožo gyventojams. Visa tai turėjo „užliūliuoti“ „Hamas“ lyderių budrumą.

Gruodžio 27 d. Izraelio karinės oro pajėgos netikėtai sudavė galingą pirmąjį smūgį. Lėktuvai F-16 ir koviniai sraigtasparniai AH-64 atakavo daugiau nei 170 taikinių. Visų pirma tai buvo nustatytos arba spėjamos „Hamas“ kovotojų slėptuvės, raketų dirbtuvės, požeminiai gin-

klų tiekimo tuneliai iš Egipto į Izraelį. „Hamas“ kovotojų slėptuvės dažniausiai yra įrengtos gyvenamuosiuose rajonuose, todėl Izraelio aviacijos bei artilerijos smūgiai neišvengiamai pražudė ir daugybę taikių gyventojų.

AVIACIJOS ANTSKRYDŽIAI

Gruodžio 28 d. prie Gazos sienos ruožo jau buvo sutelktos Izraelio sausumos pajėgos (apie 10 tūkst. karių). Tačiau jas įvesti į palestiniečių teritoriją neskubėta – dar kelias dienas apsiribota intensyvia aviacijos ir artilerijos ugnimi. Apšaudyta šimtai objektų, pradedant „Hamas“ kariniais sandėliais ir baigiant Gazos islamo universitetu. Izraelis motyvavo civilinių objektų apšaudymą ir bombardavimą tuo, kad juose yra įrengtos palestiniečių kovotojų ir ginklų slėptuvės. Tačiau akivaizdu, kad dalis objektų buvo nesusiję su „Hamas“. Tarp sunaikintų objektų buvo ir slėptuvės rūsiuose, kuriose slėpėsi moterys ir vaikai. Izraelio pajėgos veikė negailestingai, ir tai lėmė didžiulį skaičių palestiniečių aukų (daugiau nei 1,6 tūkst. per visą operacijos „Išlydytas švinas“ laiką). Labai dažnai žūdavo ne tik „Hamas“ kovotojai, bet ir jų šeimos. Pavyzdžiui, sausio 1 d. buvo paskelbta apie didelę žydų karių sėkmę – trečiojo pagal rangą „Hamas“ lyderio Nizaro Rajano sunaikinimą. Raketa sugriovė jo namą, kartu pražudė ir dešimt N. Rajano šeimos narių.

Pradėdama karinius veiksmus prieš „Hamas“ kovotojus, Izraelio vyriausybė nesiėmė jokių represijų prieš M. Abaso partijos „Fath“ valdomą Vakarų Krantą, kuriame iki šiol yra dislokuota Izraelio kariuomenė bei gyvuoja žydų gyvenvietės. Taip žydų valstybė demonstravo palestiniečiams, kad taikus sugyvenimas ir dialogas galimas, jei arabai atsisakys ginkluoto pasipriešinimo.

JŪROS DESANTAS

„Hamas“ kovotojai paskutinėmis gruodžio ir pirmosiomis sausio dienomis paleido į Izraelį per šimtą raketų, intensyviai apšaudė žydų kontroliuojamą teritoriją iš minosvaidžių. Žuvo keli civiliai Izraelio gyventojai. „Hamas“ lyderiai skelbė nepasiduosiantys ir sunaikinsiantys „sionistinį žvėrį“ – Izraelį.

Sausio 3 d. vakare prasidėjo Izraelio sausumos pajėgų įvedimas į Gazos ruožą. Dengiami intensyvios artilerijos ugnies, inžineriniai, pėstininkų ir tankų daliniai kirto Gazos ruožo sieną. Didelis dėmesys buvo skiriamas trasų, skirtų technikai pravažiuoti, išminavimui – „Hamas“ kovotojai pasienyje su Izraeliu buvo padėję dešimtis tūkstančių minų.

Naktį iš sausio 3 d. į 4 d. Gazos ruožo pakrantėje išsilaipino Izraelio jūrų pėstininkai. Nuo jūros į ruožo gilumą

» Kol inžinerinių padalinių kariai išminavo kelius Gazos ruože, Izraelio karinės technikos kolonos važiavo laikinomis lauko trasomis išilgai kelių.

40

įsiveržę desantiniai daliniai ir iš rytų judantys sausumos pajėgų daliniai per keliolika valandų padalino Gazos ruožą į tris dalis, užkirsdami kelią palestiniečių kovotojų komunikacijai. Iki pat operacijos pabaigos sausumos daliniai nuolat buvo palaikomi karo aviacijos.

SAUSUMOS OPERACIJA

Izraelio kariai įžengė į Gazą bei kitus palestiniečių miestus ir pradėjo „šukuoti“ kvartalą po kvartalo. Manoma, kad žydams priešinosi apie 20 tūkst. palestiniečių kovotojų.

Sausio 4 d. žydai Gazoje neteko vieno kario, per 50 buvo sužeista. Žuvo daugiau nei šimtas palestiniečių. Tęsiantis gatvių mūšiams, palestiniečių (kovotojų ir civilių) aukų kasdien buvo skaičiuojamas dešimtimis. Tuo tarpu žydų karių nuostoliai buvo minimalūs (iš viso per operaciją „Išlydytas švinas“ žydai neteko dešimties karių). Neoficialiais duomenimis, keturi Izraelio kariai žuvo nuo „draugiškos ugnies“ – buvo per klaidą apšaudyti savų pajėgų. Sausio 6 d. Izraelio tanko įgula palaikė palestiniečiais pėstininkų padalinį ir atidengė ugnį. Trys žydų kariai žuvo, ketvirtasis buvo sunkiai sužeistas.

Netoli Gazos buvo įrengta filtracijos stovykla, į kurią žydų kariai vežė sulaikytus palestiniečius, ir Izraelio karinės žvalgybos specialistai juos kvotė. „Hamas“ kovotojai laikomi ne kariuomenės, bet neteisėtos karinės formuotės nariais, todėl jiems netaikoma Ženevos konvencija.

DALYVAVO IR KARO LAIVYNAS

Operacijos Gazos ruože metu Izraelis kelis kartus buvo apšaudytas iš Libano teritorijos. Ten veikianti sukarinta organizacija „Hezbollah“ atsiribojo nuo šių išpuolių, tačiau neabejojama, kad būtent „Hezbollah“ kovotojams, remia-

miams Irano ir Sirijos, tenka atsakomybė už šiuos išpuolius. Į Izraelį buvo paleistos kelios sistemos „Grad“ salvės. Tokią kovinę techniką „Hezbollah“ kovotojams slapta tiekia Sirija. Izraelis atsakė ugnimi į Libano teritoriją, sustiprino patruliavimą pasienyje ir suintensyvino žvalgybinės aviacijos skrydžius virš pietinės Libano dalies.

Kovų Gazos ruože metu aktyviai veikė ir Izraelio karinės jūrų pajėgos. Jūrų pėstininkų ir kovinių plaukikų padaliniai kovėsi krante, o karo laivai Gazos ruožo teritorijoje apšaudė daugiau nei 200 taikinių, paskandino visus palestiniečių pakrančių apsaugos katerius.

Naktį iš sausio 17 d. į 18 d. aktyvieji kariniai veiksmai buvo sustabdyti, Izraelis pareiškė skelbiąs vienpuses paliaubas. Sausio 18 d. ryte Izraelio karo lėktuvas apšaudė tik vieną palestiniečių padalinį, leidžiantį raketą „Kasam“ į Izraelio teritoriją. Paliaubas paskelbė ir „Hamas“. Prasidėjo Izraelio pajėgų išvedimas.

IŠMOKTOS KARO LIBANE PAMOKOS

Prieš pradėdama operaciją „Išlydytas švinas“, Izraelio kariuomenė kruopščiai išstudijavo ilgametę kovą su arabais patirtį, o daugiausia dėmesio skyrė Antrojo Libano karo (2006 m.) patirčiai.

Dėmesys logistikai: kariams operacijos pradžioje buvo išduotas didesnis sauso maisto davinys, kurio turėjo užtekti, kol išminuotojai ir logistikos pajėgos užtikrins saugų ir nenutrūkstamą maisto bei geriamojo vandens tiekimą koviniams padaliniais.

Priešmininis saugumas: po skaudžių Antrojo Libano karo pamokų, kai dešimtys karių žuvo arba buvo sužaloti, karinei teknikai užvažiavus ant minų arba sprogus pakele įrengtiems fugasiniams užtaisams, keliams išminuo-

ti buvo skirtos sustiprintos išminuotojų pajėgos; kol keliai taps saugūs nuo minų, karinės technikos kolonos važiuo laikinomis lauko trasomis išilgai kelių.

Dėmesys karo medicinai: buvo maksimaliai sutrumpintas sužeistųjų evakuacijos laikas; karo medikai aprūpinti papildoma įranga, visų pirma – deguonies aparatais.

Dėmesys ryšiams: per dvejus metus, skirtus pasirengti operacijai Gazos sektoriuje, didelis dėmesys buvo skiriamas tinkamam ryšių tarp kovinių padalinių palaikymui ir veiksmų koordinavimui (visų pirma – tarp pėstininkų padalinių ir artilerijos bei aviacijos), siekiant išvengti „draugiškos ugnies“. Vis dėlto visiškai jos išvengti nepavyko – nuo saviškių paleistos ugnies žuvo keturi Izraelio kariai.

Rezervistų mobilizacija: ji buvo paskelbta vos prasidėjus operacijai „Išlydytas švinas“. Rezervo kariai turėjo kelias dienas intensyviems mokymams ir instruktažui, prieš prisijungdami prie priešakinių kariuomenės dalinių, jau įžengusių į Gazos ruožą.

Informacinė tyla: buvo maksimaliai apribotas informacijos iš karo veiksmų zonos nutekėjimas. Žurnalistams patekti į Gazos ruožą ir jo prieigas iš Izraelio pusės buvo labai sudėtinga. Padalinių vadams buvo uždrausta tiesiogiai bendrauti su žiniasklaida, informaciją teikė tik keli specialūs kariuomenės atstovai; šauktiniai kariai galėjo naudotis mobiliaisiais telefonais tik Izraelio teritorijoje; prieš įžengiant į Gazos ruožą asmenines karių ryšio priemones surinkdavo tiesioginiai vadai.

OPERACIJOS REZULTATAI

„Išlydyto švino“ operacijos tikslus Izraeliui pavyko įgyvendinti. Aviacijos antskrydžių metu sunaikinta dešimtys savadarbių raketų „Kasam“ dirbtuvių ir sandėlių, labai sti-

priai apgriauti Gazos ruožą su Egiptu jungiantys požeminiai tuneliai. Tačiau svarbiausias Izraelio taktinis pasiekimas – sunaikinta dešimtys „Hamas“ judėjimo lyderių ir šimtai eilinių kovotojų. Vieno aviacijos antskrydžio metu sausio 16 d. iškart žuvo trys aukštas pareigas einantys „Hamas“ valdančiosios viršūnės nariai – grupuotės karių pajėgų vadas, Gazos ruožo vidaus reikalų ministras ir „Hamas“ saugumo tarnybos viršininkas.

Strateginiu lygmeniu Izraeliui pavyko pasiekti pakankamai didelio tarptautinės bendruomenės palankumo savo veiksams Gazos ruože. Nepaisant daugiau nei pusantro tūkstančio palestiniečių aukų, kurių nemažą dalį sudarė civiliai, įvairiose Europos šalyse rengtos ne tik Izraelį smerkiančios, bet ir palaikančios demonstracijos. Vienas iš tokių masiškų renginių įvyko Vokietijoje.

ES šalių vadovybė šį kartą apsiribojo siūlymais abiem pusėms ieškoti taikos problemų sprendimo, ir neragino, kaip anksčiau, Izraelio „nedelsiant nutraukti agresiją prieš palestiniečius“.

TAIKAUS DIALOGO GALIMYBĖ

Izraelis sulaukė tik atvirų islamo šalių protestų. Daugelis musulmoniškų valstybių vienareikšmiškai smerkia Izraelį. Libija Jungtinėse Tautose bandė prastumti Izraelį smerkiančią rezoliuciją, tačiau ją blokavo tradicinė žydų valstybės sąjungininkė – JAV. Europos Sąjungos šalys (visų pirma Prancūzija) bandė imtis tarpininkės vaidmens sprendžiant konfliktą ir skatino abi puses sėsti prie derybų stalo. Rusija ir Kinija ragino Izraelį nutraukti karinę operaciją. Tik keturios šalys (Kataras, Mauritanija, Venesuela ir Bolivija) dėl žydų pajėgų įsiveržimo į Gazos ruožą nutraukė su Izraeliu diplomatinius santykius.

Šis karas tarp žydų ir palestiniečių buvo bene pirmasis, kai pasaulis buvo linkęs labiau palaikyti Izraelį. Tai tapo ir svarbiu ženklu palestiniečiams: norint, kad pagaliau įsivertų taika Palestinos žemėje, dera siekti taikos kompromiso (Vakarų Kranto palestiniečių autonomijos pavyzdys), o ne patikėti valdžią atvirai karingoms politinėms jėgoms. „Hamas“ su 20 tūkst. kovotojų niekada nepajėgs įveikti Izraelio. Tačiau palestiniečiai turi šansą politinio kompromiso būdu siekti nepriklausomybės. Po operacijos „Išlydytas švinas“ Izraelio kariuomenė ne pasiliko, kaip okupacinės pajėgos, Gazos ruože, bet pasitraukė. Tai liudija ir pasikeitusią Izraelio poziciją – jis pasirengęs taikiam dialogui.

■ DR. MANVYDAS VITKŪNAS

Karinių pajėgų rūšių atskyrimas

ŠIOJE PUBLIKACIJOJE BUS NAGRINĖJAMI KARINIAI, SOCIALINIAI IR POLITINIAI VEIKSNIAI, LĖMĘ ATSKIRŲ GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ RŪŠIŲ SUKŪRIMĄ IR IŠLAIKYMĄ ĮVAIRIŲ PAŽANGIŲ VALSTYBIŲ KARINĖSE ORGANIZACIJOSE.

DAUGUMOJE ŠALIŲ GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ RŪŠIŲ ATSKYRIMAS PRIKLAUSĖ NUO TO, KOKIOJE APLINKOJE JOS VEIKĖ. ANKSČIAUSIAI ATSISKYRĖ KARINIAI PADALINIAI, KOVOJĘ SAUSUMOJE IR JŪRŲ PAJĖGOSE. PO GRAFO FERDINAND VON ZEPPELIN SKRYDŽIO VARIKLIU VAROMU ORLAIVIU 1900 METAIS IR BROLIŲ ORVILLE IR WILBUR WRIGHT SKRYDŽIO SAVO LĖKTUVU 1903 METAIS ORO ERDVĖ TAPO DAR VIENA VEIKSMO VIETA, KURIA GALĖJO NAUDOTIS KARINĖS PAJĖGOS IR KURIAI ĮSISAVINTI REIKĖJO SPECIALIZUOTŲ PAJĖGŲ.

DAUGELYJE ŠALIŲ KARINĖS VADOVYBĖS NE IŠ KARTO PRIĖMĖ ATSKIRŲ PAJĖGŲ RŪŠIŲ IDĖJĄ, TODĖL SPECIALIŲ ORO PAJĖGŲ PLĖTRA UŽTRUKO IR VYKO DRAUGE SU AVIACIJOS TECHNOLOGIJŲ IR KARYBOS TEORIJOS TOBULĖJIMO PROCESU.

PRADINIS ATSKYRIMAS: ARMIJOS IR LAIVYNAI

Atskirų sausumos ir jūrų pajėgų formavimasi taip pat skatino naujų technologijų kūrimas. Viduramžiais kovojant jūroje ir sausumoje reikėjo beveik tokių pačių karinių įgūdžių. Koviniams laivynams reikėjo nedidelio skaičiaus laivybos specialistų ir didelio skaičiaus karių. Personalo su jūrininkystės ir šaudymo įgūdžiais poreikis padidėjo pakitus laivų dydžiui bei sudėtingumui ir atsiradus laivų patrankoms. Diferenciacija kovos jūroje metodikoje lėmė jūrų pajėgų skilimą į atskiras pajėgas ir spartesnį profesionalumo augimą nei armijoje.

JŪRŲ PĖSTININKAI

Iškilus atskiriems laivynams su specializuotu personalu ir padidėjus prekybos kelių apsaugos bei tolimų kolonijų išlaikymo ir plėtimo svarbai, XVII amžiuje dominuojančios jūrų pajėgos pripažino specializuotų pajėgų, „kurios būtų desantinės ir iš dalies atstotų jūrų, iš dalies – sausumos pajėgas“ poreikį. Šis poreikis privertė dvi galingiausias to meto Europos jūrinės valstybes, Nyderlandus ir Didžiąją Britaniją, greta kitų savo jūrų pajėgų įsteigti jūrų pėstininkų korpusą. Didžioji Britanija įkūrė Karališkųjų jūrų pėstininkų padalinį 1664 metais, o Nyderlandai – *Corps Mariniers* 1665 metais. Jungtinių Amerikos Valstijų jūrų pėstininkų pajėgos, suformuotos 1775 metais, ilgainiui tapo labiausiai pasaulyje išplėtotą jūrų desanto organizacija. Kaip ir kitos jūrų pajėgos, Jungtinių Valstijų jūrų pėstininkų korpusas buvo sudėtinė karo laivyno dalis, tačiau dėl savo dydžio ir šalininkų atkaklumo jis įgijo atskiros ginkluotųjų pajėgų rūšies savybių, o šio korpuso vadas tapo JAV jungtinio štabo nariu. Pradžioje JAV jūrų pėstininkų korpuso funkcijos buvo tokios pat kaip ir Karališkųjų jūrų pėstininkų ir *Corps Marinier*: jie tarnavo kaip desanto būriai ypač mažos apimties operacijose sausumoje ir laivuose, kai reikėjo ginti karininkus per sukilimus, ir atliko snaiperių funkcijas jūrų mūšiuose. XX a. pradžioje JAV jūrų pajėgų korpusas buvo siunčiamas jau į įvairesnes užduotis, 1918 metais Vakarų fronte jie kovojo kaip sausumos pajėgų kariai, neturėdami atlikti jokių jūrų desanto užduočių, taip pat buvo pagrindinė jėga Amerikos „mažuosiuose karuose“, šiandien žinomuose kaip sukilėlių malšinimo operacijos, pvz., Haityje ir Nikaragvoje. 1930 metais Ramiojo vandenyno regione padidėjus karo su Japonija tikimybei, JAV jūrų pėstininkų korpusas sukūrė doktriną, įsigijo ginkluotę ir techniką ir po specialių mokymų tapo pagrindine ekspedicine jūrų

desanto jėga. Neturėdama tokio pajėgumo JAV niekaip nebūtų galėjusi šiame regione sėkmingai vykdyti priešakinių operacijų.

JAPONIJOS PATIRTIS

1920 ir 1930 metais Japonijos imperatoriškasis karinis laivynas taip pat įsteigė jūrų pėstininkų korpusą *Rikusentai*, arba Specialiąsias jūrų desantų pajėgas. *Rikusentai* išsivystė į didelę organizaciją, ginkluotą desantiniais lėktuvais, tankais, artilerija ir šarvuotais automobiliais. Organizacija turėjo savo oro desanto personalą, inžinierius ir statybinius pajėgumus. Iš vienos pusės *Rikusentai* buvo sukurtos todėl, kad buvo reikalingos jūrų desanto pajėgos, iš kitos – todėl, kad taip susiklostė Japonijos politinės aplinkybės. Po 1868 metų Meiji revoliucijos daug įvairių regionų atstovų iš stiprių klanų įstojo arba į armiją, arba į jūrų pajėgas. Japonijos karinis laivynas atliko svarbų vaidmenį ne tik 1904–1905 metų Japonijos ir Rusijos karo metu, bet ir vykdant Japonijos karo politiką. Kadangi 1930 metais Japonijos nacionalinę politiką jau lėmė armijos ir laivyno karininkai, tarp šių pajėgų rūšių kilo aštri klanų protekcionizmu pagrįsta konkurencija. Taigi laivynas nebenorėjo sausumos pėstininkų klausimu būti priklausomas nuo armijos, be to, tiek armija, tiek laivynas įsteigė atskiras oro pajėgas, kurios atliko tas pačias funkcijas. Negalėjo būti nei kalbos apie trečios konkuruojančios pajėgų rūšies – karinių oro pajėgų – sukūrimą, atsižvelgiant į vaidingą politinę padėtį tarp armijos ir laivyno, biurokratinio aparato inerciją ir civilinio sektoriaus indėlio į karo politiką trūkumą. Nepaisant to, kad beveik viso Ramiojo vandenyno regiono karo metu Japonija iš esmės turėjo dvi aukštas karines vadovybes, šalis efektyviai vykdė planavimą, koordinavo operacijas ir tikrino bei gerino strategijas. Japonijos imperijos karinių pajėgų struktūros tiksliai neatkartojo jokia kita šalis. Kai kurie organizaciniai metodai padarė įtaką Pietryčių Azijoje, kur japonų nacionalistai apmokė kadrus vadovauti pasipriešinimo Vakarų kolonijinės valdžios atkūrimui judėjimams. Pirmiausia jie, žinoma, turėjo partizaninių kovų metodais sutrukdyti sąjungininkams atsikovoti Japonijos pajėgų laikomas vakarines kolonijas, taip pat remti sukilimą prieš britus Indijoje. Svarbiausias dalykas, kurį išmoko japonų ruošti ir po nepriklausomybės atgavimo karinėse pajėgose tarnavę Birmos ir Indonezijos kariniai lyderiai, – sukurti pajėgumus iš nieko ir turint ribotus išteklius.

JŪRŲ PĖSTININKŲ KORPUSAS PO 1945 METŲ

Nors Antrojo pasaulinio karo metu jūrų desanto operacijos ir buvo labai reikšmingos Ramiojo vandenyno regione, Amerikos gynybos institucijos iškėlė klausimą, ar jūrų desanto operacijos ir ateityje išliks tokios pat reikšmingos ir ar apskritai reikia atskiro jūrų pėstininkų korpuso. Šis klausimas buvo iškeltas priešišku ginčų tarp pajėgų rūšių aplinkybėmis, kai buvo kuriama nauja doktrina ir skirstomos užduotys. 1947 metais Jūrų laivynas ir Kariuomenės departamentas sujungti į Gynybos departamentą bei įsteigtos savarankiškos oro pajėgos. Amerika, kaip atominė valstybė, iki 1949 metų turėjo monopolį, tad daug kam atrodė, kad ateityje atominė bomba bus pagrindinis Amerikos ginklas, o strateginis bombonešis – pagrindinė priemonė tam ginklui transportuoti. Todėl nestebina, kad dėl to naujai sukurtos oro pajėgos įgijo vis didesnę reikšmę ir tai sukėlė abejonų, ar tikrai ir toliau reikalingi dideli koviniai amfibiniai pajėgumai.

44 Šio klausimo sprendimą nulėmė 1950 birželio 25 d. prasidėjęs Korėjos karas. Konfliktas buvo ribotos apimties ir konvencinis. 1950 rugsėjo 15 d. Inčone išlaipintas jūrų desantas sklandžiai išlaisvino Seulą iš komunistų valdžios, beveik sunaikino Šiaurės Korėjos armiją ir taip įrodė, kad Jungtinių Valstijų pajėgoms ir toliau reikalingi pakankamai dideli amfibiniai pajėgumai. Be to, pirmaisiais kovų mėnesiais Jungtinių Valstijų pajėgos patyrė daug sunkumų dėl karių paruošimo trūkumų, žemos moralės ir materialinių išteklių stygiaus. Tuo tarpu Jūrų pėstininkų korpusas, nuo seno būdamas elitinis ir nedidelės apimties, iki 1945–1950 metų išsaugojo savo unikalią subkultūrą ir toliau išlaikė aukštus pasirengimo standartus ir aukštą moralę. Kaip sakė T. R. Fehrenbach, 1950 m. Jūrų pėstininkų korpuso karininkas tebebuvo karininkas, o seržantai elgėsi taip, kaip dar nuo Cezario laikų ir turėjo elgtis visi geri seržantai, t. y. netoleravo ir neleido jokios savivalės. Nei vienas iš Jūrų pėstininkų vadų nei karto neužmiršo savo svarbiausios ir vienintelės misijos – kautis.

Jūrų pėstininkai buvo pasirengę dislokacijai ir stoti į mūšį Korėjoje be jokio delsimo. Unikali subkultūros išsaugojimas tapo svaria priežastimi, dėl kurios jūrų pėstininkai galėjo ir toliau gyvuoti beveik kaip atskiros JAV karinio laivyno pajėgos.

ORO PAJĖGOS

Nepriklausomas oro pajėgas XX a. sukūrė dėl panašių priežasčių kaip ir laivynas – reikėjo labai profesionalių karininkų ir specialių įgūdžių turinčių eilinių. Karinės oro pajėgos šalininkai itin rėmėsi tokių jūrų pajėgų šalininkų

kaip Alfred Thayer Mahan ir Julian S. Corbett mintimis, jog nacionalinė jūrų pajėgų strategija skatina visapusišką jūrinės jėgos, jūrų pramonės apyvartos ir jūrinės komercijos vystimąsi. Oro pajėgų šalininkai pabrėžė, kad reikalinga nacionalinė oro pajėgų strategija, apimanti oro pajėgų ir civilinės aviacijos plėtojimą, susietą su nacionaliniais tyrimais aeronautikos srityje ir orlaivių tobulinimu bei gamyba. 1912 metais Didžioji Britanija įsteigė nepriklausomas oro pajėgas – Karališkąją aviacijos korpusą, kuris 1918 m. tapo Karališkosiomis oro pajėgomis. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui Didžioji Britanija įsteigė Aviacijos ministeriją, atitinkančią Admiraliteto ir Karo ministerijos modelį. Vis dėlto Vokietija pirmoji panaudojo strateginę oro jėgą, bombarduodama Londoną ir Paryžių dirižabliais ir tolimųjų distancijų bombonešiais „Gotha“. Sekdamos Didžiosios Britanijos pavyzdžiu bei pasimokiusios iš patirties Pirmajame pasauliniame kare, kuriame išaugo strateginis ir taktinis karinės aviacijos vaidmuo, 1934 metais Italija ir Prancūzija taip pat jau buvo įkūrusios atskiras oro pajėgas bei aviacijos ministerijas. Vokietija nepriklausomas oro pajėgas ir Aviacijos ministeriją įkūrė 1935 metų gegužę. Karo teorijos specialistas Basil H. Liddell Hart 1934 metais nurodė nepriklausomų Didžiosios Britanijos ir Italijos oro pajėgų ir aviacijos ministerijų privalumą: įkurtos nepriklausomos ir ankstesnių institucijų konservatizmo bei konvencijų nebevaržomos aviacijos ministerijos neabejotinai teigiamai paveikė šių šalių aviacinės technikos ir strategijos progresą.

SPECIALIOSIOS PASKIRTIES PAJĖGOS

Kaip skirtinga fizinė funkcionavimo aplinka lėmė ginkluotųjų pajėgų išskirstymą į rūšis tokiose šalyse kaip Didžioji Britanija ir Jungtinės Valstijos, nacių valdomoje Vokietijoje ir Sovietų Sąjungoje nepriklausomų pajėgų formavimąsi lėmė politinė ir ideologinė aplinka. Abiem sistemoms reikėjo politiškai labai patikimų ir valdančiajai partijai absoliučiai lojalių specialių dalinių. Vokietijoje elitinės kovinės pajėgos išaugo iš *Schutzstaffe* (SS), kitaip – apsaugos eskadrono, kuris buvo suburtas 1925 m. kaip nacių pareigūnų asmens sargyba arba kaip desantas gatvių susidūrimuose su ginkluotais kairiųjų politinių jėgų būriais. Po 1933 metų SS vaidmuo labai padidėjo. Dalis SS pajėgų ir toliau buvo skirtos apsaugai ir specialioms užduotims atlikti, t. y. tokioms, kurioms reikia didelio politinio patikimumo ir absoliutaus lojalumo nacių partijai. Taip pat buvo suformuotos ir kovinės sausumos pajėgos, *Waffen SS* (ginkluotosios SS), kurios veikė kaip atskira organizacija su atskiru rengimu, aprūpinimu ir medicinine priežiūra, nepaisant to, kad šių pajėgų funkcijos

» Vokietija dar 1935 metais įkūrė nepriklausomas karines oro pajėgas ir Aviacijos ministeriją.

dubliavosi su Vokietijos Heer (armijos). Tam tikra prasme *Waffen SS* turėjo būti revoliucine alternatyva *Heer*, nes Hitleris ją laikė reakcinga prūsų aristokratijos karininkų dominuojama organizacija. Organizacija buvo tikrai naujoviška – *Waffen SS* pradėjo naudoti kamufliažines lauko uniformas, o *Heer* ir toliau buvo rengiami įprasta pilka lauko uniforma. *Waffen SS* į savo gretas sekėsi pritraukti Vokietijos „grietinėlės“ vaikus. Bet jau nuo 1940 metų į *Waffen SS* buvo priimami savanoriai užsieniečiai, o vėliau buvo pradėti formuoti bendri nacionaliniai daliniai iš savanorių užsieniečių ir šauktinių. Iki 1942 metų į *Heer* būdavo priimami tik Vokietijos piliečiai. Nors dauguma užsieniečių ir nebuvo visiškai lojalūs nacių partijai ar neprijautė nacionalsocialistų ideologijai, jie norėjo kovoti su bolševizmu ir britų kolonializmu. Užsieniečiai į *Waffen SS* pirmiausia buvo priimami todėl, kad *Vermachtas* (Vokietijos ginkluotosios pajėgos) siekė rasti sau taip būtinų žmonių, apeidami įsigalėjusius *Heer* biurokratijos veiklos metodus. Netrukus aukštą moralę ir *esprit de corps* turinčios *Waffen SS* įrodė savo vertę ir greitai išsiplėtė. *Waffen SS* išaugo iš nedidelės Vokietijos sausumos pajėgų dalies 1942 metais iki su *Heer* savo skaičiumi galinčių varžytis pajėgų 1944 metais. Tuo tarpu ypatingosios saugumo paskirties sovietų pajėgų padaliniai, kitaip nei SS, taip ir neįgijo daug konvencinės kovinės jėgos ir toliau vykdė tik tas užduotis, kurioms reikėjo absoliutaus lojalumo Komunistų partijai.

Sovietai suformavo pėstininkų *Черезвычайная комиссия* arba CK padalinius (slaptoji policijos ir žvalgybos tarnyba, vėliau tapusi *Народный комиссариат внутренних дел* arba NKVD, o dar vėliau – *Комитет государственной безопасности* arba KGB), kurie turėjo atlikti tas užduotis, kurioms Raudonosios armijos kadrai buvo laikomi nepakankamai politiškai patikimais. 1921 metais specialieji CK padaliniai buvo siunčiami šturmuoti Kronštato jūrų tvirtovę ir numalšinti Baltijos laivyno jūrininkų sukilimą. Antrojo pasaulinio karo metu buvo sudaryta NKVD Nepriklausomos specialiosios tarnybos motorizuotosios šaulių brigada, turėjusi susidoroti su tikrais ir tariamais Komunistų partijos priešais Sovietų Sąjungos kontroliuojamose teritorijose. Kaip liudija oficialios sovietų ataskaitos, šis junginys buvo atsakingas už 140 000 žmonių eksterminaciją 1941–1945 metais. Pokario metais NKVD ir KGB kariniai daliniai buvo nuolat formuojami ir siunčiami vykdyti aukšto politinio patikimumo operacijas, pavyzdžiui, malšinti 1944–1954 m. sukilimą Baltijos šalyse, į Afganistano prezidento Hafizullah Amino nužudymo operaciją 1979 metų gruodį ir vykdyti pagrindinių Kabulo valdžios, ryšių ir transporto objektų užėmimą, sovietams rengiantis intervencijai į Afganistaną. Geriausias fizinės ir intelektinės savybės pademonstravę ir sovietinei valdžiai lojalūs šauktiniai buvo siunčiami į KGB Kremliaus sargybą, ryšių, specialiųjų operacijų pajėgas arba pasienio sargybą. Tiek KGB, tiek *Главное разведывательное*

управление, kitaip GRU, turėjo atskiras specialiųjų operacijų pajėgas, kurios atliko tiek vienodas, tiek skirtingas užduotis. Abi žvalgybos tarnybos stipriai konkuravo ir konfliktavo, nei viena jų nebuvo pavaldi kitai. Taip saugumo aparato padaliniai prižiūrėjo vieni kitus, užtikrino lojalumą Komunistų partijai ir politinį patikimumą pagal principą skaldyk ir valdyk.

SPECIALIŲJŲ UŽDUOČIŲ PAJĖGOS

Ginkluotųjų pajėgų politinio patikimumo ir lojalumo siekis ir kitais atžvilgiais paveikė sovietinę karinę vadybą ir administracinę struktūrą. Siekiant padidinti Komunistų partijos kontrolę ir neleisti, kad kuris nors ginkluotųjų pajėgų elementas uzurpuotų partijos valdžią, administracinio Sovietų Sąjungos ginkluotųjų pajėgų valdymo funkcijos buvo paskirstytos trimis atskiroms ministerijoms – Gynybos ministerijai, Užsienio reikalų ministerijai ir KGB. Šalia atskirų ginkluotųjų dalinių, administruojamų Vidaus reikalų ministerijos ir KGB, Sovietų Sąjungos gynybos ministerija valdė penkias ginkluotųjų pajėgų rūšis. Generalinis Sovietų Sąjungos štabas turėjo tiesioginę penkių ginkluotųjų pajėgų rūšių – Strateginių raketinių pajėgų, Armijos, Oro gynybos pajėgų, Oro pajėgų, ir laivyno – kontrolę. Toks pajėgų paskirstymas taip pat buvo skirtas užtikrinti ginkluotųjų pajėgų kontrolę. Taip tokia sistema atspindėjo Sovietų Sąjungos strateginę koncepciją, kuri labai skyrėsi nuo Vakarų šalių koncepcijos. Sovietinei tarpkontinentinei balistinei raketinei (TKBR) jėgai buvo skirta atskira tarnyba, o Jungtinėse Amerikos Valstijose TKBR kontroliavo Jungtinių Valstijų strateginė oro pajėgų vadaviatė.

Sovietai daugiausiai naudojo konfliktams kontinente tinkamą artileriją. Sovietai raketą suprato kaip dideliems nuotoliams tinkamą artileriją. Amerikiečiai, įkvėpti tokių oro pajėgų teoretikų kaip Giulio Douhet ir Billy Mitchell, raketą laikė strateginio aviacinio bombardavimo priemone. Antrojo pasaulinio karo metu artilerija buvo elitinė Raudonosios armijos rūšis, o Strateginės raketinės pajėgos atsirado kaip jos atšaka. Šios pajėgų rūšies atskyrimas buvo pateisinamas tuo, kad turėjo ypatingą strateginę reikšmę Sovietų Sąjungos, kaip valstybės, išlikimui. Nors Strateginės raketinės pajėgos ir buvo laikomos elitinėmis, karine koncepcija ir tradicijomis šios pajėgos labai priminė artileriją. Karinės oro pajėgos buvo įkurtos 1948 metais, joms vadovauti galėjo oro pajėgų arba sausumos pajėgų karininkas. Sprendimas šias funkcijas skirti suformuotoms atskiroms pajėgoms buvo dalis stambesnės strateginės koncepcijos, nulemtos politinių Sovietų Sąjungos realijų. Žemė–oras gynyba galėjo būti atliekama oro pajėgų ar

ba kariuomenės. Amerikoje ši funkcija 1948 metais buvo priskiriama pirmiausiai armijai, o ne oro pajėgoms; galbūt toks sprendimas buvo priimtas todėl, kad nuo senų laikų būtent armijos pakrančių artilerija buvo pagrindinė tėvynės gynybos jėga, be to, pagal Amerikos armijos doktriną pagrindinis priešlėktuvinės artilerijos vaidmuo tarnaujant užjūryje su ekspedicinėmis pajėgomis buvo ne lygiateisiškai dalyvauti oro operacijose, o apsaugoti sausumos pajėgas nuo oro atakų. Vokietija 1935–1945 metais taikė kitą principą: už priešlėktuvinę artileriją buvo atsakingos *Luftwaffe* (Vokietijos oro pajėgos) – visus oro kovos aspektus apimanti specializuota pajėgų rūšis. Be to, kitaip nei daugumoje kitų šalių, *Vermachtas* desanto būrius suformavo *Luftwaffe* sudėtyje. Pradedant formuoti atskiras oro pajėgas 1935 metais, *Luftwaffe* vadovai buvo labai susidomėję strateginiu bombardavimu pagal Douhet principus. Tačiau greitai jie nusprendė skirti nemažas lėšas pajėgoms, kurie turėjo padėti *Heer* mechanizuotame bendrųjų pajėgų kare. Tačiau tuo pat metu *Luftwaffe* nerodė iniciatyvos rengti bendrųjų pajėgų operacijas su *Kriegsmarine* (Vokietijos kariniu laivynu). Antrojo pasaulinio karo metu Vokietijos vykdytos operacijos parodė, kad Vokietijos oro ir jūrų pajėgoms tikrai trūko bendradarbiavimo. *Luftwaffe* kontroliavo visą jūrų operacijoms skirtą techniką, net ir ant laivo denio galinčius nusileisti lėktuvus. Nemažai tokią padėtį lėmė siekis kuo daugiau galios priskirti *Luftwaffe*, kurią kontroliavo Herman Goring – labai svarbus asmuo nacių partijoje.

Priskirti oro desanto pajėgas *Luftwaffe*, be abejonės, buvo vertingas sumanymas, nes Korėjos karo metu JAV armijos karininkai susidūrė su sunkumais planuodami oro desanto operacijas, kadangi JAV oro pajėgos skyrė mažai dėmesio karių transportavimui, remiant desantines armijos operacijas. Kadangi Oro pajėgos taip mažai rėmė armijos operacijas, armija Korėjos karo metu pati suformavo papildomas aviacijos pajėgas. Evakuacijos sraigtasparniais naujovė Korėjos kare buvo pritaikyta Oro pajėgoms, vis dar siunčiant armijai nenumatytiems atvejams savo įrangą. Tačiau vėliau šį pajėgumą tobulino ne oro pajėgos, o armija. 1950 metų vasarą ir rudenį armija retkarčiais prašydavo JAV karinių oro pajėgų gelbėjimo padalinio, kurio pagrindinė užduotis buvo pagabenti numuštus pilotus, iš kalnuotų vietovių evakuoti sužeistuosius. Kadangi tai nebuvo pagrindinė padalinio užduotis, sraigtasparniai siunčiami buvo tik tais atvejais, kai nevykdė kitų pavedimų. Jungtinių Tautų vadaviatėi 1950 metais vis giliau skverbiantis į priešo teritoriją, oro pajėgų sraigtasparniai buvo labai naudingi, nes padėjo sužeistuosius greičiau nugabenti į ligonines, nuo kurių vis

tolo fronto linija. Pastebėjusi gelbėjimo sraigtasparniais efektyvumą, armija suformavo savo greitosios pagalbos sraigtasparnių komandas ir pirmoji pasirodė Korėjoje 1951 metų sausio mėnesį.

Taigi Sovietų Sąjungoje formuoti atskiras oro gynybos pajėgas buvo racionalu. Taip sovietų armija ir oro pajėgos negalėjo laikyti oro gynybos užduočių antraeilėmis, kaip nutiko JAV oro pajėgoms vykdant sužeistųjų gabenimo užduotis 1950 metais. Kadangi sovietams buvo labai svarbu apsaugoti savo karinę vadovybę ir pagrindinius valstybės objektus, strateginei oro gynybai buvo teikiama didelė reikšmė. Sovietų Sąjungoje valdymas ir kontrolė buvo labai centralizuoti, todėl mažai tikėtina, kad sovietų kariuomenė būtų tęsusi kovą, jei šalies partinę vadovybę būtų sunaikinęs strateginis bombardavimas. Buvo manoma, kad Sovietų Sąjungos išlikimą garantavo tik oro gynyba ir strateginių raketinių pajėgų išlaikymas, todėl atskiroms pajėgų rūšims ir buvo pavedama deramai vykdyti šias užduotis. Neseniai ir Lietuva pradėjo kurti atskiras pajėgas svarbiausioms specialiųjų operacijų užduotims vykdyti. Šiuo metu Lietuvos specialiųjų operacijų pajėgos gali vykdyti besitęsiančias ekspedicines operacijas, dalyvaudamos užsienio vidaus gynybos misijose ir nekovinėse evakuacijos operacijose bei Lietuvos piliečių įkaitų gelbėjimo operacijose krizės apimtuose regionuose Lietuvos teritorijoje. Taip pat tai yra pagrindinės Lietuvos pajėgos, kurias būtų galima siųsti į jūros atkirtimo ir antiteroristines operacijas Lietuvos teritoriniuose vandenyse. Dabar Specialių operacijų pajėgos yra transformuojamos į atskirą pajėgų rūšį pagal Sausumos, Oro ir Jūrų pajėgų pavyzdį ir galėtų atskirai veikti bei vykdyti operacijas be kitų Lietuvos ginkluotųjų pajėgų rūšių pagalbos ar beveik be jos. Lietuvos kariuomenėje Specialių operacijų pajėgoms teikiama reikšmė nestebina, turint omenyje didelę Lietuvos nereguliariojo karo patirtį. Lietuvos nereguliariųjų pajėgų įvykdytas Klaipėdos (Mėmelio) užėmimas 1923 metais gali būti laikomas pirmąją specialiąja operacija. Nuo 1944 iki 1954 besitęsęs partizaninis pasipriešinimas sovietinei okupacijai buvo gerai organizuotas ir apėmė didelę teritoriją. Lietuvos partizanai puldinėjo sovietų karinius objektus, naikino transporto infrastruktūrą, įsiverždavo į valdžios pastatus, žudė sovietų pareigūnus, vykdė sabotažo aktus. Vertinant istoriškai partizaninės kovos buvo tam tikra prasme naudingos. Kitaip nei Estijos ir Latvijos, kurioms partizaninės kovos sekėsi ne taip gerai, Lietuvos neužplūdo naujakuriai iš Rusijos. Lietuva buvo nekontroliuojamas Baltijos elementas, kurio vengė ir oficialūs asmenys iš Maskvos, ir Rusijos naujakuriai, ir šio neoficialaus susitarimo sąlyga buvo ta, kad Lietuva

nesistengs atsiskirti nuo Sovietų Sąjungos.

SUJUNGIMAS

Alternatyva, kokią tokioms ginkluotosioms pajėgoms pritaikė Sovietų Sąjunga, Amerika, Didžioji Britanija, Vokietija ar Lietuva, yra viena jungtinė ginkluotoji institucija, kurios sausumos, oro ir jūros elementai primena atitinkamas specializuotas ginkluotųjų pajėgų rūšis. Tokių jungtinių ginkluotųjų institucijų pavyzdžių yra Izraelyje ir Kanadoje. Abi šalys pasirinko tokį savo karinių pajėgų organizavimą, siekdamas geresnio operacijų koordinavimo, racionalizuotos logistikos ir norėdamos išvengti specializuotų karinių pajėgų rūšių konkuravimo dėl finansavimo ir atsakomybės sričių. Karo istoriko Martin von Creveld nuomone, Izraelio gynybos pajėgos, kaip jungtinė ginkluotoji institucija, turėjo daugiau įtakos priimant nacionalinės politikos sprendimus, nei būtų turėjusios atskiros ginkluotųjų pajėgų rūšys. Priešingai nei kitose šalyse, civiliai Izraelio gynybos pajėgų vadovai jų „skaldyti ir valdyti“ negalėjo. Toks sujungimas Izraelio tautai turėjo dvejopų pasekmių. Didesnis profesionalumas ir realizmas priimant gynybos politikos sprendimus buvo naudingi, tačiau kartu Izraelio saugumo politikoje dažniau buvo priimami kariniai sprendimai, kai nacionaliniai interesai galbūt būtų apginti ir diplomatiniais metodais, taip prarandant mažiau žmonių gyvybių ir patiriant mažiau išlaidų. Maždaug nuo 1950 metų Izraelio kariniai ir politiniai lyderiai diplomatiją suprato nebent kaip pagalbinę gynybos politikos dalį. Diplomacija buvo laikoma papildomu būdu nacionaliniams interesams ginti.

Kita aiški tokio sujungimo neigiama pusė – tai Izraelio gynybos pajėgų laivyno silpnumas. Kaip pati jauniausia pajėgų rūšis, karinis Izraelio laivynas neturėjo institucinės galios, kad galėtų efektyviai apginti savo interesus. Izraelio gynybos pajėgų laivynas nebuvo išsiugdęs tradicijų ir *esprit de corps*, kurie būtų galėję suteikti jam vieningumą, būdingą kitų šalių laivynams. Izraelio laivyno neefektyvumą parodo tokie pavyzdžiai kaip, visų manymu, atsitiktinis JAV laivyno ryšių žvalgybos laivo USS „Liberty“ puolimas Šešių dienų karo metu 1967 metų birželį, 2 500 tonas sveriančio eskadrinio minininko INS „Eilat“ praradimas per Egipto raketinių katerių puolimą 1967 metų spalį (nors tada Izraelis pirmą kartą susidūrė su sovietine „Styx“ priešlaivine raketa), atsitiktinis Izraelio povandeninio laivo INS „Dakar“ praradimas jo pirmosios kelionės 1968 metais metu ir prastai parengtos amfibinės operacijos, kuriomis, pasak van Creveld, niekada nebuvo pasiekta didesnė sėkmė. Per klaidą užpultas USS „Liberty“ turbūt geriausiai parodė, koks neefektyvus yra Izraelio

laivynas. Nekvalifikuota laivyno žvalgyba išskirtinį 7 725 tonų krovinių laivą, perdirbtą į elektroninės žvalgybos laivą, palaikė 2 640 tonas sveriančiu Egipto arklių gabenimo laivu „El Quseir“. Trys Izraelio naikintuvai ir trys torpediniai kateriai atakavo lėtą ir lengvai ginkluotą JAV laivą septyniasdešimt penkias minutes, bet taip ir nepajėgė jo nuskandinti.

Kadangi Izraelio karai vyko daugiausiai sausumoje, Izraelio gynybos pajėgų neefektyvumas karo veiksmų sėkmės nelėmė. Tačiau net jei konfliktas vyksta sausumoje, karinis laivynas gali atlikti lemiamą vaidmenį, suteikdamas paramą sausumos operacijose – atkirsti priešui jūros kelią, paremti veiksmus sausumoje ugnimi iš jūros, amfibiniu desantu ir per jūrą suteikiama logistika. Mažos šalys, kurioms pirmiausia teko atremti grėsmę iš sausumos, sugebėjo efektyviai panaudoti savo jaunus, bet kaip atskira pajėgų rūšis funkcionuojančius laivynus. Korėjos Respublikos laivynas, 1948 metais admirolo Sohn Won-il organizuotas kaip atskira pajėgų rūšis, suvaidino labai reikšmingą vaidmenį ginant Šiaurės Korėją 1950–1953 metais Korėjos karo metu. Korėjos karo pradžioje Korėjos Respublikos laivynas nuskandino Šiaurės Korėjos ginkluotuosius transporterius ir taip neleido sovietams rengti amfibinės desantinės operacijos, iš jūros paremti ir ap rūpinti savo sausumos pajėgas. Laivynas naikino minas pakrantės vandenyse, puldinėjo prieš pajėgų užimtas salas, išlaipindavo specialias kovines pajėgas ir partizanus už komunistų fronto linijos, apšaudydavo taikinius ant kranto, išlaikė stiprią pakrančių blokadą ir padėjo kitiems Jungtinių Tautų vadovietės laivynams perkelti karius, įrangą ir pabėgėlius.

Estijos laivynas – tai kitas pavyzdys, kaip jaunas atskiras mažos šalies laivynas efektyviai kovojo su grėsme iš sausumos. 1918 metų gruodį kapitono Juhan Pitka įkurtas Estijos laivynas suvaidino svarbų vaidmenį Estijos nepriklausomybės karo 1918–1920 metais prieš bolševikus ir Vokietijos pajėgas metu. Estijos laivynas efektyviai rėmė sausumos pajėgas, rengdamas amfibines operacijas ir iš jūros apšaudydamas taikinius krante, taip pat teikdamas logistinę paramą jūra ir remdamas savo sąjungininkus – britus ir suomių – operacijose prieš Rusijos bolševikų laivyną. Galbūt Estijos laivynas ir armija beveik nekonkuravo todėl, kad kapitonas Pitka karo pradžioje taip pat dalyvavo sausumos operacijose, kai padėjo įsteigti ir vadovauti pirmajam Estijos armijos šarvuotam traukiniui. Vėliau Estijos laivynas ir pats tiekė laivų patrakas ir šarvaplakštes armijai, kad būtų paleista daugiau šarvuotų traukinių.

Korėjos ir Estijos pajėgos buvo organizuojamos pagal

vienintelį tuo metu įvairiose šalyse žinomą modelį, nes Izraelio ir Kanados jungtinių karinių pajėgų pavyzdžių dar nebuvo. Vis dėlto Estijos ir Korėjos pavyzdys rodo, kad jaunoms kariuomenėms turėti atskiras pajėgų rūšis gali būti visai tinkamas sprendimas, o efektyvumą ir koordinavimą pagerinti galima ne tik jungimo būdu. Estija ir Šiaurės Korėja sugebėjo efektyviai panaudoti savo laivynus, taip padidindamos savo sausumos pajėgų mobilumą ir apšaudymo galią bei neleidamos priešams pasinaudoti jūra. Izraelis turėjo pranašumą jūroje prieš savo priešus, kuriuo galbūt deramai nepasinaudojo, nes Izraelio gynybos pajėgų turimi jūriniai pajėgumai nebuvo pakankamai efektyvūs. Izraelio jūrinių pajėgumų silpnumas neturėtų būti pateisinamas tik tuo, kad jungtinės pajėgų rūšys trukdo vystyti specifinių pajėgų specializaciją ir profesionalumą. Nors Izraelio ekonomika visada priklausė nuo prekybos jūra, šalis taip ir nesukūrė pasinaudojimo jūra tradicijų. Korėja ir Japonijos Imperija, kurios dalimi Korėja buvo nuo 1910 iki 1945 metų, turėjo nuo senų senovės išvystytas jūrines tradicijas, nes užsiėmė prekyba jūra ir žvejyba. Estams taip pat būdingos senos tradicijos – jie jau nuo devyniolikto amžiaus vidurio užsiėmė jūrine prekyba. Kapitonas Pitka, kuris prieš 1948 metus spėjo trumpai tarnauti Rusijos Imperijos kariniame laivyne, dirbo jūrų pirklių kapitonu ir valdė laivybos liniją bei jūrų gelbėjimo kompaniją. Jam dirbo komanda iš estų karininkų ir eilinių, kurie Pirmojo pasaulinio karo metu tarnavo Rusijos Imperijos laivyne, ir nemažas skaičius jūrininkų prekybininkų. Šiaurės Korėjos atveju admiras Sohn buvo toks pat patyręs, energingas ir charizmatiškas vadas, kaip ir kapitonas Pitka. Kinijoje jis mokėsi jūrų prekybos ir tapo kapitonu, o 1920 metais Vokietijoje, remiamas Kinijos nacionalistų vyriausybės, jis mokėsi ir tapo jūrų karininku. Admirolas Sohn galėjo pasikliauti nemažomis Korėjos puskarininkų ir Japonijos Imperijos laivyne tarnavusių karininkų pajėgomis. 1948 metais kuriant gynybos pajėgas Izraelyje buvo didelis skaičius vyrų, turinčių sausumos operacijų vykdymo patirties – jiems buvo tekę nuo arabų antpuolių ginti žydų žemdirbių gyvenvietes arba tarnauti Žydų brigados grupėje Antrojo pasaulinio karo metu. Vis dėlto Izraeliui trūko patyrusių jūrų pajėgų karininkų ar jūrininkų, karo laivynas buvo formuojamas beveik be jokios jūrinių operacijų patirties. Prieš 1948 metus beveik visa žvejyba vandenyne prie Palestinos krantų buvo arabų rankose, nepaisant to, kad ten buvo be pašalinės pagalbos išsilaikančių žydų gyvenviečių. Atgavęs nepriklausomybę, Izraelis, padedamas italų ir jugoslavų instruktorių, turėjo sukurti savo žvejybos pramonę. Izraelio jūrininkystės patirties trūkumą puikiai parodo toks pavyzdys: 1948 metų

gegužės 13 dieną Izraelio amfibinės pajėgos iš Haifos buvo pasiūstos užimti Akrės šiaurėje esantį al-Sumeriya arabų kaimą, bet pasiekę žemę amfibinių pajėgų kariai buvo taip susirgę jūros liga, kad nepajėgė kautis ir jiems nepavyko įvykdyti užduoties.

Kanada ginkluotųjų pajėgų rūšis sujungė dėl panašių priežasčių kaip ir Izraelis – efektyvesnio koordinavimo ir logistikos bei galimybės išvengti konkurencijos tarp pajėgų rūšių. Vis dėlto pagrindinis tikslas buvo kitoks nei Izraelio – t.y. Kanados ginkluotosioms pajėgoms padėti išvystyti išskirtines nacionalines savybes. 1956 metais įvykus Sueco krizei, kai Didžioji Britanija bei Prancūzija įsiveržė į Egiptą, kad sutrukdytų jam nacionalizuoti Sueco kanalą, Kanados užsienio reikalų valstybės sekretorius Lester B. Pearson pasiūlė Jungtinėms Tautoms naudotis Kanados kariais kaip taikos palaikymo pajėgomis Kanalo zonoje. Deja, Egiptas užprotestavo, nes Kanados karių uniformos ir pulkų pavadinimai pernelyg priminė įsiveržusią Britanijos kariuomenę. Ši pamoka paskatino Pearson, 1963 metais tapusį Kanados ministru pirmininku, pradėti radikalią reorganizaciją ir kurti išskirtines Kanados ginkluotąsias pajėgas. Jungtinės Kanados ginkluotosios pajėgos buvo įsteigtos 1968 metais. Kitaip nei Izraelio gynybos pajėgose, Kanados pajėgų įtaka priimant nacionalinės politikos sprendimus sumenko ir padidėjo civilinė įtaka vadovaujant karo tarnybai. Kanados pajėgų sujungimas atnešė naudos – buvo suformuotos išskirtinės nacionalinės savybės, sumažėjo logistikos dubliavimasis pajėgose ir buvo užkirstas kelias konkurencijai tarp pajėgų rūšių. Tačiau, pasak Terrance Dilon, buvo ir trūkumų: Kanados pajėgoms skirtas mažesnis finansavimas, sumažėjo žmonių, suprastėjo valdymas, prasidėjo politinės manipuliacijos, atsirado atotrūkis tarp įsipareigojimų ir turimų pajėgumų, visuomenės akyse krito kariuomenės įvaizdis ir smuko moralė. Kai atskiros Kanados pajėgų rūšys tapo jungtinių Kanados ginkluotųjų pajėgų elementais, jos prarado turėtas institucines galias. Nusilpus organizacijai, karinė vadovybė nebepajėgė efektyviai pateikti ir apginti savo institucijų poreikių bei interesų civilinės valdžios akyse.

Kanadoje karinių pajėgų jungimo idėja atrodo abejotina, o labiausiai toks karinių pajėgų formavimas tinka ir yra sėkmingiausiai taikomas mažose valstybėse, kurioms negresia rimtas tautinio išnykimo pavojus, ir kurios turi nedaug įsipareigojimų ne savo teritorijoje. Pagrindinės karinių pajėgų užduotys tokiose šalyse yra saugoti šalių pakrantes, atlikti policijos funkcijas ir padėti civilinėms institucijoms, įvykus didelėms avarijoms ar stichinėms nelaimėms. Šiuo metu ginkluotosios pajėgos yra jungtinės Jamaikoje, Singapūre, Gajanoje ir Barbadosė. Tuo

tarpu šalims, kurių saugumas pavojuje ir kurios intensyviai ir gausiai dalyvauja karinėse operacijose ne savo teritorijoje, atskirtos ginkluotųjų pajėgų rūšys ir toliau bus pati efektyviausias kariuomenės organizavimo forma.

IŠVADOS

Karinių pajėgų rūšių atskyrimą lėmė labiau specializuotų pajėgų poreikis kovai jūroje, po to procesas apėmė amfibinei ir aviacinei aplinkai skirtas pajėgas. Be to, atskiros ginkluotųjų pajėgų rūšys yra istorinis reiškinys su giliomis karinėmis, socialinėmis ir politinėmis tradicijomis, daugelis šalių ir dabar šią organizaciją laiko geriausiu būdu tobulinti konkrečioms aplinkoms taikomas karines strategijas, doktrinas, pajėgų struktūrą ir technologijas. Pajėgų rūšys išlieka atskirtos siekiant išlaikyti specializuotų rūšių organizacinį vientisumą, pagrįstą unikaliomis tradicijomis ir *esprit de corps*. Kita priežastis išlaikyti atskiras pajėgų rūšis – tai karinės vadovybės galios padalinimas, kad būtų užtikrintas civilinis valdymas. Specialioms užduotims, kurioms vykdyti buvo reikalingas ypatingas politinis patikimumas ir absoliutus lojalumas politinei partijai, buvo suformuoti atskiri daliniai, veikiantys greta reguliariosios armijos. Sovietų Sąjunga tai pat turėjo atskirus dalinius, užtikrinančius svarbiausių strateginių užduočių vykdymą, pvz., TKBR priežiūrą ir naudojimą, žemė–oras gynybą. Galbūt ateityje bus sukurtos naujos pajėgų rūšys vykdyti svarbias užduotis, pvz., specialiąsias operacijas, ar dirbti naujoje aplinkoje, pvz., kosmose. Bet nepaisant šių prognozių, tradicinis karinių pajėgų skirstymas į sausumos pajėgas, oro pajėgas ir laivyną yra įprastas, todėl ir toliau daugelyje šalių sudarys karinių pajėgų pagrindą.

■ ERIC A. SIBUL

Vertė Skirmantė Andrašiūtė

KAPITONĄ JULIŲ ŠIDAGĮ PALYDINT

*Skamba, gaudžia bokšto varpai,
Nešdami liūdną gandą.
Vėl paviliojo žmogų kapai;
Diena į dieną tiek jų atranda.*

50

Julius buvo kiekvienam kitoks ir visiems vienodas: pavyzdingas tėvas, draugiškas kaimynas, veiklus kolektyve, doras, pavyzdingas darbuotojas, paslaugus.

Kiekvienam žmogui, norint tapti savarankišku, tenka pasirinkti kelią. Julius pasirinko Tėvynės gynybą. Čia mus likimas ir suvedė. Įgiję specialybę, išėjom į savarankišką gyvenimą, kuris atrodė toks šviesus, laimingas.

Abu atsidūrėme tame pačiame dalinyje. Tarnyba, malonus laisvalaikis. Deja, tai truko neilgai. Mus okupavę priešai vertė tarnauti jiems. Pasipriešinom, nesutikom. Tuomet mūsų keliai ilgam išsiskyrė. Tu, Juliau, su draugais atsidūrei toli už poliarinio rato. Vis dėl to teko okupantams vergauti, kasant įvairią medžiagą jų ginklams gaminti. Sunkus darbas, badas, šaltis daug brangių draugų

privertė atgulti amžinojo įšalo žemėje amžiams. Bet Tu ištvėrei, grįžai. Radai Tavęs laukiančią mylimą Birutėlę. Gimė dukrelė, sūnus. Bet ir Birutėlės, ir dukrelės netekai... Liko sūnus, kurio šeimoje pragyvenai paskutiniuosius metus.

Dar senovės Romos poetas Horacijus rašė: „*Ne-gi mirti visam, mano didi dalis giltinės gi išvengs...*“

Kas išliks? Išliks Tavo nuveikti darbai, Tavo atminimas žmonėse. Tu gyvas. Tavo pavardė figūruoja akademiniame leidinyje „Karininkai“.

Tu buvai ir ligi šiol likai karys, okupantai nesugebėjo priversti atsisakyti savo principų, savo Tėvynės.

Tu – karys ir likai ištikimas kario priesaikai.

Juliau, Tu ir šiandien esi rikiuotėj, tik iš jos išėjęs pailsėti.

Stasys Zaikauskas ir draugai

Karo veiksmų raida nuo I iki II pasaulinio karo

Karas žmonių, šalių, žemynų ir visos planetos gyvenime buvo ir turbūt vis dar yra toks svarbus, kad kažkuris išminčius pavadino jį „progreso varikliu“. Besidomintis karo istorija žmogus lengvai prisimins daug karybai skirtų literatūros kūrinių ir memuarų, kuriuose aprašomas karo veiksmų tobulėjimas ar jo eiga. Tokių autorių kaip Sun Tzi („Kovos menas“), Cezaris („Galų karo užrašai“ ir „Pilietinio karo užrašai“), fon Klauzevicas („Apie karą“) veikalus iki šiol nagrinėja karo mokyklos ir karo istorikai.

Žmonės ėmė kariauti dar paleolito laikais, kai ginkluota akmeniniais ar mediniais ginklais žmonių grupė ėmė kautis su kita grupe dėl:

- maisto,
- moterų,
- žemės.

Jie stengėsi bet kokia kaina nugalėti savo priešus. Kad šią užduotį būtų galima įgyvendinti kaip galima lengviau, žmogus ėmė tobulinti senus ar kurti visiškai naujus ginklus, kurie ir turėjo padėti jam pasiekti pergalę. Buvo sukurti lanikai, kovos vežimai, įvairūs apgulties įrenginiai, šaunamieji ginklai, lėktuvai, atominis ginklas ir dar daug kitų technologinių naujovių, kurios naudojamos kare turėjo įtakos ar

net visai pakeisdavo karo strategiją ir taktiką. Karinių technologijų išradimas ir tobulinimas tęsiasi iki šių dienų. Įvairių šalių kariniai konstruktorių biurai kuria įvairių ginkluotę, kuri padėtų lengviau nugalėti priešą ateities karuose.

Šviesiausio proto išminčiai bandė sukurti tokią visuomenę, kurioje nebūtų karų. Deja, žmogui sunkiai sekasi kurti visuomenę be karo, tačiau jam labai gerai sekasi kurti naują ginkluotę. Palaipsniui keičiasi viskas: amžiai, laikai, žmonės, išskyrus vieną – kariaujame.

Nuo I pasaulinio karo pradžios ir II pasaulinio karo pabaigos buvo sukurta naujų ginklų rūšių (tankai, granatsvaiddžiai, atominė bomba). Dar daugiau jų buvo patobulinta (lėktuvai, povandeniniai laivai, kulkosvaidžiai, šarvuoti auto-

mobiliai, artilerija).

Pirmieji tankų projektai atsirado dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, bet patys tankai pradėti naudoti karui jau pradedus. Vykstant poziciniam karui tapo aišku, kad įveikti giliai įtvirtintas priešo pozicijas yra labai sunku. Įprastas prasiveržimo metodas buvo artilerijos ugnimi sugriauti priešo gynybines linijas ir sunaikinti gyvąją jėgą, o po to į tiesioginį prasiveržimą pasiųsti savo pėstininkus. Tačiau greitai paaiškėjo, kad sunaikintais keliais ir sprogimų išraustais laukais, kuriuos nuolatos iš flangų apšaudydavo kulkosvaidžiais, sunku išvystyti greitą puolimą. Taip pat paaiškėjo, kad priešas greitai permesdavo savo rezervus geležinkeliu ir gruntiniais keliais. Dar viena priežastis, kad manevrinis karas virto poziciniu, buvo ta, kad artilerija nesugebėdavo visiškai sunaikinti spygliuotos vielos užtvarų, kurias kareiviams būdavo sunku įveikti, ir prie jų išlikusių kulkosvaidžių ugnis dažniausiai sustabdydavo pėstininkus. Todėl kilo mintis sukurti galingą, gero pravažumo, puikiai ginkluotą ir apsaugotą transporto priemonę. Tokia transporto priemonė turėjo giliai prasiveržti pro priešo gynybines linijas.

DIDŽIŲJŲ „MAŠINŲ“ EROS PRADŽIA

Pirmą kartą Antantės tankai pasirodė mūšyje prie Somos 1916 m. Tankai nustebino vokiečius ir netgi sugebėjo šiek tiek pasistūmėti į priekį, tačiau visiškai pralaužti vokiečių gynybinių linijų nepavyko. Vokiečiai greitai išmoko kovoti su tankais. Be to, patys tankai tada dar buvo techniškai nepatikimi ir pernelyg lėti. Baigiantis I pasauliniam karui vokiečiai taip pat sukūrė keletą tankų, tačiau šiame kare tankai dar neturėjo lemiamos įtakos karo veiksmams.

Karinė aviacija I pasaulinio karo metais taip pat žengė tik pirmuosius žingsnius ir didesnės įtakos tiesioginiams karo veiksmams neturėjo. Didžiausia lėktuvų nauda buvo juos naudoti kaip žvalgus, fotografuojant priešo pozicijas. Tarpusavio lėktuvų mūšiai turėjo daugiau psichologinę reikšmę, nors kovojančios šalys propagandas tikslais išpūsdavo tokius žygdarbius.

Pasibaigus I pasauliniam karui Vokietijoje, Sovietų Sąjungoje, Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, JAV, Japonijoje ir kitose šalyse buvo kuriami nauji tankai ir tobulinama jų panaudojimo taktika. Labiausiai žinomi tankų teoretikai buvo Heinz Guderian ir Basil Liddell Hart.

» Vokietijos tankų kariuomenės „tėvas“ Heinz Guderian.

NUOMONIŲ SKIRTUMAS

Svarbią reikšmę kariniams veiksams pirmaisiais II pasaulinio karo metais turėjo Vokietijos ir jos priešininkų iš I pasaulinio karo padarytos visiškai skirtingos išvados apie karo veiksmus.

Prancūzija, kuri tarpukario laikotarpiu padarė didelę įtaką kitų šalių kariniams specialistams, manė, kad karas bus pozicinis ir lemiamą reikšmę turės tvirta gynyba ir artilerijos persvara. Prieš prasidedant II pasauliniam karui Prancūzija tankų turėjo netgi daugiau nei Vokietija, bet jie buvo išmėtyti nedidelėmis grupėmis po įvairias pėstininkų divizijas. Prancūzų kariniai strategai manė, kad svarbiausia jėga puolant bus pėstininkai, o tankai juos turės tik paremti.

O vokiečiai manė, kad būsimas karas bus manevrinis ir lemiamą reikšmę turės tankai ir lėktuvai. Vokietijos tankų kariuomenės „tėvas“ ir „žaibo karo“ propaguotojas H. Guderian savo knygoje „Dėmesio – tankai!“ rašė: „Tankų ataką reikia vykdyti dideliu tempu, pasinaudojant netikėtumo faktoriumi giliai įsiveržti į priešo teritoriją, sutrukdyti rezervo veiksmams ir tokiu būdu taktinę sėkmę paversti operatyvine. Greiti veiksmai – tai svarbiausia, ko reikalaujama iš tankų kariuomenės.“ Svarbią reikšmę turi sąveika tarp atskirų kariuomenės rūšių – pėstininkų, tankų, artilerijos, aviacijos. Atakuoti reikia plačiu frontu, kad priešo ataka į flangą negalėtų sustabdyti puolimo. Pulti reikia keliais ešelonais, kad būtų galima atremti flangą atakuojantį priešą ir tuo pat metu turėti pakankamai jėgų giliai prasiveržti.

H. Guderian reikalavo, kad tankai veiktų savarankiškai, o kitos kariuomenės rūšys būtų jiems pavaldžios. Pagal H. Guderian'o teoriją prieš prasidedant tankų puolimui, žvalgų kuopos motociklais arba šarvuotomis mašinomis

priešo teritorijoje suranda silpnąsias vietas ir apie jas radijo ryšiu praneša vadovybei. Po to tankai atakuoja silpnus priešo gynybos ruožus. Kai tik tankai patenka už priešo linijos, jie nepradedą stiprinti savo pozicijų ir nelaukia, kol priešas ims trauktis, o veržiasi gilyn į priešo teritoriją, atakuodami vadovybės, ryšių ir aprūpinimo punktus. Priešantikinė artilerija turėtų eiti po tankų ir padėti kovoti su priešo šarvuotąja technika. Tuo tarpu sunkvežimiais važiuojantys pėstininkai turės pridengti tankus iš flangų.

Šias savo idėjas H. Guderian 1934 m. Kunersdorfe vykusiuose kariniuose manevruose pademonstravo Adolfui Hitleriui (Adolf Hitler). Nors pasirodymas nebuvo labai vykęs, Hitleris viską suprato. Jis tikėjo Karlo fon Klauzevico (Carl von Clausewitz) totalinio karo ir sutriuškinimo strategijos doktrina. Hitleris gerai suprato, kad Vokietija negalės kovoti dviem frontais. Todėl priešus kaip galima greičiau ir su minimaliais nuostoliais reikia sutriuškinti pavieniui. Galingi smūgiai turėjo pralaužti jo valią priešintis. Dėl ekonominių priežasčių Vokietija su didžiausiomis to meto valstybėmis negalėjo vykdyti ilgo karo.

ŽAIBO KARAS

Išėjis galėjo būti „žaibo karas“, kuris turėjo sutriuškinti bet kokią priešininką, kol šis sugebės pasinaudoti visais savo kariniais ir ekonominiais resursais.

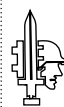
Pati greitojo karo idėja nebuvo nauja. To siekdavo visi karvedžiai. Skirtumas tik tas, kad šį kartą pergale turėjo padėti

ryžtingai iškovoti naujosios karinės technologijos – tankai ir lėktuvai.

Pergalę naujajame „žaibo kare“ buvo planuojama pasiekti tankams prasiveržus, apsupus ir sunaikinus priešą. Aviacija turėjo užvaldyti oro erdvę jau pirmosiomis karo dienomis. Ji turėjo naikinti geležinkelių mazgus, visiškai atskirti lemiamų mūšių rajoną nuo priešo užnugario, suteikti pagalbą savo kariams mūšio lauke. Siekiant visiškai sunaikinti priešą ir palaikyti spartesnį puolimo tempą turėjo būti kuriami oro desantiniai ir motorizuoti daliniai.

Prasidėjus karo veiksams, didelės sausumos pajėgos, visų pirma tankai ir motorizuoti daliniai, taip pat aviacija, turėjo būti koncentruojamos pagrindinio puolimo kryptimi, turėdamos užduotį greitai pralaužti priešo gynybines linijas ir prasiveržti į užnugarį. Puolimo metu reikėjo naikinti priešo ryšių linijas ir komunikacijas, užimti strateginius punktus, apsupti ir sunaikinti dideles priešo pajėgas. Galutinis tikslas turėjo būti visiškai sunaikinti priešo ginkluotojų pajėgų sutriuškinimas karo pradžioje. Visi kiti strateginiai, politiniai ir ekonominiai klausimai turėjo būti sprendžiami pagal karo veiksmų metu susiklosčiusią situaciją.

Pagrindinis vokiečių puolimo taktikos elementas – vienu metu tankų ir aviacijos pajėgomis sunaikinti priešo taktinę gynybos zoną. Siekiama, kad pėstininkų divizijos, sustiprintos atskirais tankų brigadomis, pralaužtų gynybą. Tuo pat metu aviacija turėjo naikinti priešo artilerijos pozicijas ir artimiausius rezervus. Po prasiveržimo buvo pla-

53

KARDAS 2009 m. Nr. 2 (437)

» Vokiečių „žaibo karas“ Sovietų Sąjungoje 1941 m. birželio 22–gruodžio 5 d.

» *Vokiečių tankas „Panzer 35(t)“.*

54

nuojama į mūšį mesti tankų divizijas ir korpusus, taip pat motorizuotas divizijas, kurios turėjo operatyvinėje gilumoje sunaikinti atvykstančius priešo rezervus. Taip atskiros tankų brigados kartu su pėstininkų divizijomis spręsdavo taktines užduotis, o tankų divizijos ir korpusai – taktinę sėkmę turėjo paversti operatyvine.

1938 m. birželio 1 d. direktyvoje buvo galutinai patvirtintas operatyvinis tankų panaudojimas puolant, paverčiant juos vienu iš svarbiausių vokiečių karinės doktrinos elementų. Jeigu 1933–1937 m. išleistuose statutuose tankų panaudojimas be taktinio ryšio su pėstininkais buvo neįmanomas, tai minėtoje direktyvoje buvo numatytas operatyvinis tankų divizijų panaudojimas puolant. Gynyba buvo numatyta tik kaip epizodiškas reiškinys. Visi Vokietijos strateginiai planai buvo pagrįsti „žaibo karo“ idėjomis ir principais.

Karo atveju buvo numatyta sukurti motorizuotus korpusus (paprastai dvi tankų ir viena motorizuota divizijos), kurie turėjo pulti svarbiausiomis kryptimis. Kaip svarbiausi taktiniai Vermachto junginiai, tankų ir motorizuotieji daliniai turėjo prioritetą apginkluojant ir priimant žmones. Į juos būdavo nukreipiami techniška ir ideologiškai paruošti šauktiniai. Visų pirma šiuose daliniuose tarnaudavo kvalifikuoti mechanikai, vairuotojai, šaltkalviai. Pagrindinis tankų ir motorizuotųjų dalinių kadrų rezervas buvo motorizuotos „Hitlerjugendo“ organizacijos ir nacionalsocialistų automobilinis korpusas.

TEORIJA PRAKTIŠKAI

1939 m. rugsėjo 1 d. naujoji vokiečių karinė teorija buvo išbandyta praktiškai. Lenkijos kampanija parodė, kad Pirmajame pasauliniame kare naudota linijinė gynyba bevil-

tiškai paseno. Ji jau nebepadėjo atlaikyti masinių tankų ir motorizuotųjų dalinių atakų. Bet kokia linijinės gynybos forma, ar tai būtų ilgalaikiai, ar lauko įtvirtinimai, buvo blogiausia gynybos forma. Vokiečių tankams pralauždavus ištęstą gynybą, gynėjai negalėdavo sukongcentruoti rezervų kontratakai.

Vokiečių tankų ir motorizuotųjų dalinių taktika buvo labiau pagrįsta veiksmų greičiu nei ugnies galia. Pagrindinė užduotis buvo sukelti sumaištį. Todėl vokiečiai labiau rūpinosi prasiveržimo gyliu. Pasipriešinimo punktai, įtvirtinti rajonai, prieštankinės kliūtys paprastai būdavo apeinamos, stengiantis surasti silpniausias vietas, leidžiančias pasiekti priešo užnugarį. Su jais vėliau susidorodavo iš paskos einantys pėstininkai. Kitaip nei prancūzai, kurie siūlė sėkmingą prasiveržimą plėsti į plotį, vokiečiai veržėsi tolyn į gylį. Tokia taktika buvo rizikinga, nes energingas priešas galėjo atkirsti prasiveržusias pajėgas. Tačiau vokiečių aviacija labai greitai užvaldė oro erdvę ir palaužė lenkų kovinę dvasiją. Kiekviena vokiečių divizija veržėsi į priekį, nekreipdama dėmesio į savo kaimynus. Divizijų sandūrų apsauga rūpinosi užnugario daliniai. Aviacija ir tankai puikiai bendradarbiavo tarpusavyje. Svarbus vaidmuo buvo skirtas artilerijai – ir savaeigiai, ir tempiamai autotransporto. Jeigu nebūdavo galima apeiti gynybos rajono, tada vokiečių tankai, išsirikiavę pleištu, prasiverždavo siaurame, 3–4 km pločio, fronto ruože. Plyšys būdavo užimamas pėstininkų, kurie sekė paskui tankus. Vėliau į plyšį būdavo siunčiami nauji tankų daliniai, kurių dalis praplėsdavo plyšį, o kita dalis verždavosi gilyn.

Lenkijos kampanijos metu tapo aišku, kad priedangos daliniai, privalėję stebėti priešą ir bandyti jį sulaukyti, ne-

pradedant ryžtingų kautynių, turėjo būti labai manevringi, kad galėtų greitai pulti ir trauktis. Jie taip pat privalėjo turėti stiprią prieštankinę artileriją. Dar viena svarbi Vokietijos ir Lenkijos karo pamoka buvo ta, kad naujomis taktinėmis sąlygomis, kada manevravimas tapo labai greitas, sukurtas vadovavimas tankams ir motorizuotiems daliniams turi būti decentralizuotas, kad žemesnio rango karininkai galėtų nedelsdami priimti sprendimus. Dalinių sąveika turi būti grindžiama bendru planu, o ne laikantis tikslaus plano vykdymo grafiko. Greitis, naudotas bendram tikslui įgyvendinti ir gerai suprantamas visų operacijos dalyvių, nemažai pakeitė metodišką plano vykdymą.

Lenkijoje vokiečiai naudojo 6 tankų divizijas, o Prancūzijos kampanijoje jų jau buvo 10. Vokiečių puolimas buvo toks netikėtas ir galingas, kad prancūzų karinė vadovybė visiškai nesiorientavo situacijoje. Ji taip ir nesuprato, kad pralaužus ištęstą negilų frontą, vokiečių tankų ir motorizuotos divizijos nuskubės pirmyn. Prancūzų generolai, matyt, tikėjosi, kad vokiečiai padarys pertrauką, pritrauks rezervus ir tik po to pratęs puolimą. Tačiau tai neįvyko. Vokiečiai veržėsi į priekį ne tik tankais ir keliomis motorizuotomis divizijomis, bet visomis karinėmis pajėgomis.

Priekyje buvo glaudžiai bendradarbiaujantys tankai ir aviacija. Vokiečių aviacija aerodromuose sunaikino didelę dalį priešų lėktuvų ir greitai užvaldė oro erdvę. Vokiečių aviacija atakuodavo taikinius operatyvinėje gilumoje, trukdydavo persigrupuoti priešų kariniams daliniams, atvykti rezervams, paralyžiuodavo vadovavimą ir užnugario darbą. Greitam puolimui buvo reikalingas geras užnugario darbas ir nenutrūkstamos komunikacijos. Vokiečių lėktuvai kulkosvaidžių ugnimi „išvalydavo“ kelius, bet jų nebombarduodavo. Buvo svarbu išsaugoti sau kelius ir neleisti jais

naudotis priešui. Greičio taktikos pagrindas yra laikas, o ne sprogstamųjų medžiagų kiekis.

Maksimaliam puolimo greičiui užtikrinti buvo panaudotos visos užnugario ir pagalbinės tarnybos. Pionieriai ir remontiniai daliniai darė viską: remontavo tankus ir transportą, išvalydavo griuvėsius, statė tiltus per upes ir kanalus, atveždavo kurą ir šaudmenis. Visa ši didžiulė karinė mašina dirbo tiksliai kaip laikrodis.

TANKŲ PERGALĖ

Pasibaigus Prancūzijos kampanijai, Vermachto generalinis štabas padarė išvadą, kad drąsūs sprendimai ir jų vykdymas, greitis, manevringumas ir pajėgų sukoncentravimas pagrindinio smūgio kryptimi yra sėkmės pagrindas. Lemiamą reikšmę turėjo netikėtumo faktorius ir operatyviumi, ir taktiniu atžvilgiu. Ryžtingas prasiveržimas, nesibaiminant pavojų iš flangų, sutriuškina priešų frontą. Persekiojant priešą ryžtingas veržimasis pirmyn visomis motorizuoto transporto priemonėmis trukdo organizuoti ir įtvirtinti naujus gynybinius ruožus. Labai didelę reikšmę turi bendradarbiavimas su bombonešių eskadrilėmis.

Remdamasi karine patirtimi vokiečių vadovybė padarė išvadą, kad tankai turi veikti tik tankų divizijos sudėtyje, o tankų priskyrimas pėstininkų daliniams nepasiteisina. Tankų divizija tapo pagrindiniu ir nedalomu junginiu puolant. Karinėse operacijose, kuriose dalyvaudavo tankai, buvo palaikomas didesnis tempas, joms būdingi gilūs prasiveržimai, didelis manevringumas. Pagrindiniais tankų panaudojimo principais tapo netikėtumas, masiškumas ir ypač palanki geografinė padėtis. Pagrindinės manevro formos – frontinis, apsupantysis ir flangų prasiveržimas.

1941 m. vokiečiai jau turėjo 21 tankų diviziją. Tiesa, šis

» Sovietų tankas T-34-76.

padidėjimas įspūdingai atrodė tik popieriuje. Prancūzijos kampanijos metu vokiečių tankų divizijos branduolį sudarė tankų brigada, susidedanti iš dviejų pulkų, po 160 tankų kiekviename. Prieš prasidedant vokiečių invazijai į Sovietų Sąjungą Hitleris įsakė iš kiekvienos divizijos paimti po pulką ir jų pagrindu sukurti naują diviziją. Dabar tankų divizijos pagrindas buvo tankų pulkas, susidedantis iš dviejų arba trijų batalionų. Tuo pat metu motorizuotųjų divizijų padvigubinimas sukėlė tokią didelę įtampą vokiečių automobilių pramonėje, kad norint įvykdyti Hitlerio reikalavimus, teko panaudoti visas motorizuoto transporto atsargas, taip pat ir trofėjinę techniką, nors ji ir buvo šiek tiek prastesnė nei vokiška technika.

56

Kampanija Rytuose iš pradžių ėjosi taip pat sėkmingai kaip ir Vakaruose. Centre, kur buvo pagrindinės tankų pajėgos, vokiečiams pavyko apsupti ir sunaikinti dideles sovietų pajėgas. Bet šiaurėje, kur tankų buvo mažiau, didelių apsupimų nebuvo. Pietuose, kur veikė pagrindinės sovietų kariuomenės pajėgos, puolimas vyko labai sunkiai ir tik veikiant kartu su centre buvusiais tankų daliniais prie Kijevo pavyko apsupti kelias sovietų kariuomenės armijas. Vokiečių pajėgoms dar kelis kartus pavykdavo apsupti dideles priešų pajėgas, tačiau galutinės pergalės pasiekti taip ir nepavyko. Kad ir kaip paradoksaliai skambėtų, Sovietų Sąjungą išgelbėjo ne jos išsivystymo lygis, o jos atsilikimas. Jeigu Sovietų Sąjungoje būtų buvę tokie keliai kaip Vakaruose, vokiečių kariuomenė galėjo nužgyti daug toliau. Daug lėmė didžiulė sovietų teritorija ir neišsenkami rezervai. Vermachto tankų pleištai vis toliau ir toliau tolo vienas nuo kito, o sovietų vadovybė prieš juos mesdavo vis naujus savo rezervus. Dėl pajėgų stygiaus vokiečiams nepavyko užimti Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) ir Maskvos. 1942 m. pajėgų užteko veržtis tik į pietus – Stalingrado ir Kaukazo link. Tačiau ir šis puolimas baigėsi nesėkme.

Po Stalingrado mūšio už Uralo perkeltos sovietų karinės pramonės gamyklos pradėjo dirbti visu pajėgumu. Karinė technika į frontą keliavo nenutrūkstamu srautu ir, svarbiausia, sovietai, pradėję taikyti vokiečių puolimo metodus, ėmė juos nestabdomi stumti atgal į Vakarus. Vokiečiai, naudodami savo „žaibo karo“ taktiką, pasiekė Stalingradą per pusantrų metų. Sovietams nuo Stalingrado pasiekti savo vakarinę sieną taip pat prireikė apytiksliai pusantrų metų.

IŠVADOS:

■ Vykstant poziciniam karui ir ilgam sustojus frontui, kariuomenės negalėdavo prasiveržti ir beprasmiškose atakose patirdavo didelius nuostolius. Todėl atsirado būtinybė sukurti judrią karinę priemonę, kuri galėtų pralaužti fronto liniją ir giliai prasiveržti į priešų užnugarį.

■ Pirmojo pasaulinio karo metais tankai ir lėktuvai dar neturėjo lemiamos reikšmės kariniams veiksams. Tankai tuo metu techniškai buvo dar labai nepatikimi ir pernelyg lėti. Lėktuvai tuo metu taip buvo dar netobuli ir didžiausią įtaką karo veiksams jie darydavo tik tada, kai būdavo naudojami žvalgyboje.

■ Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, kariaujančios pusės padarė skirtingas išvadas. Prancūzai manė, kad karas ir toliau bus pozicinis ir lemiamos reikšmės turės tvirta gynyba. Tuo tarpu vokiečiai nusprendė, kad karas bus manevrinis ir lemiamos reikšmės jame turės tankai ir lėktuvai.

■ Pergalę naujojo tipo („žaibo“) kare buvo planuojama pasiekti tankams prasiveržus, apsupus ir sunaikinus priešą. Aviacija turėjo užvaldyti oro erdvę jau pirmomis karo dienomis. Ji turėjo naikinti geležinkelio mazgus, visiškai atskirti lemiamų mūšių rajoną nuo priešų užnugario, suteikti pagalbą savo kariams mūšio lauke. Siekiant palaikyti spartesnį puolimo tempą turėjo būti kuriami oro desantiniai ir motorizuoti daliniai.

■ Vykstant karui vokiečių strategai padarė išvadą, kad lemiamos reikšmės turi ryžtingas gilus prasiveržimas, greitis, manevringumas, pajėgų sukonzentravimas pagrindinio smūgio kryptimi. Priešo persekiojimas trukdo jam organizuoti ir įtvirtinti naujus gynybinius ruožus. Labai didelę reikšmę turi bendradarbiavimas su bombonešių eskadrilėmis.

■ Vokiečių karinė patirtis parodė, kad tankai turi veikti tik tankų divizijos sudėtyje, o tankų priskyrimas pėstininkams nepasiteisina. Tankų divizija tapo pagrindiniu ir nedalomu junginiu puolant. Pagrindiniais tankų panaudojimo principais tapo netikėtumas, masiškumas ir palanki geografinė padėtis. Pagrindinės manevro formos – frontinis, apsupantysis ir flangų prasiveržimas.

■ Kpt. DONATAS MAZURKEVIČIUS

Dėkoju Vygandui Martišiui už pagalbą rengiant publikaciją.